

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
2015-YL-012**

**KİMLİĞİN SİYASALLAŞMASI: TUNCELİ
ÖRNEĞİ**

**HAZIRLAYAN
Mehmet Edip YILDIZ**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Gülsen DEMİR**

AYDIN 2015

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Mehmet Edip Yıldız tarafından hazırlanan Kimliğin Siyasallaşması; Tunceli Örneği başlıklı tez, 29.04.2015 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

	Ünvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan :
Üye :
Üye :

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu **Yüksek Lisans** tezi, Enstitü Yönetim KurulununSayılı kararıylatarihinde onaylanmıştır.

Prof. Dr. Recep TEKELİ

Enstitü Müdürü

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

20.04.2015

Mehmet Edip YILDIZ

ÖZET

KİMLİĞİN SİYASALLAŞMASI; TUNCELİ ÖRNEĞİ

Mehmet Edip YILDIZ

Yüksek Lisans Tezi, Sosyoloji Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gülsen DEMİR

2015, 129 sayfa

Dersim coğrafyası sahip olduğu mekânsal koşullar ve kültürel özgünlüklerinden ötürü iktidarlarla arasında mesafeli bir ilişki kurmuş, bu durum Türk ulusalcılığın tesis edilmeye başlandığı 20. yüzyılın başlarına kadar devam etmiştir. Dersim halklarının büyük bir çoğunluğunun Kürt/Zaza etnik kimliğine sahip olması, halkın anadolu aleviliğinin özgün örneklerinden olan kızılbaş alevileğe sahip olması ve Dersim'in geleneksel toplum yapısı Türk ulusalcılığın açısından bölgenin sorunlu bulunmasına sebebiyet vermiştir. Türk ulusalcılığın etnik anlamda Türklüğü merkeze alan üst/ulusal/tek kimlik, örtük bir biçimde sünni hanefi islamını içermesi, ulus devletin Dersim'e temas tarzını yoğunluğunu önemli ölçüde şekillendirmiş, coğrafyada yoğunluğuna çok rastlanılmayacak düzeyde siyasal, toplumsal ve militarist şiddetin vuku bulmasına sebebiyet vermiştir. Katliam, sürgün ve asimilasyon süreçleri refkelsif sonuçlar üretmiş, Kürt ulusalcılığı ve Kürt siyasal hareketinin bölgede ve Tunceli'de karşı politik bir güç olarak yer alacağı ve güçlenebileceği geniş bir alan açmıştır. Siyasal şiddetin ve mücadelenin etnik, dinsel ve kültürel temelde vucut bulması kimliğin siyasal bir özne olarak merkeze alınmasına, siyasallaşmasına ve bağlantılı olarak kimlik temelli sorunların siyasal alanın söylem ve eylem pratiklerini dönüştürmesine sebebiyet vermiştir. Bu durum tabii bir sonuç olarak Tunceli'yi iki farklı siyasal gücün-bir açıdan milliyetçiliğin-mücadele alanına dönüştürmüştür.

Tunceli kent merkezinde kimliğin siyasallaşma tarzını, kimlik temelli çatışmanın doğasını algılamak adına, kimlik, siyasal tutum, hafıza ve siyasal iklim bağlamlarında gerçekleştirdiğimiz entelektüel arayış, iki yönlü kutuplaşmanın izini sürmemizi olanaklı kılmıştır. Farklı politik tutumlara sahip olan bireylerin kimliklerini tanımlama ve anlamlandırma biçimlerinden, yaşadıkları coğrafyayı adlandırma ve anlamlandırma biçimlerine, bireylerin kolektif hafızalarını inşa etme ve kurgulama biçimlerinden politik eyleyicilerin tavır, tutum, söylem pratiklerinin şekillendirdiği siyasal iklimin etki tarzına kadar birçok gösterge kimlik ve kültür temelli çatışma ve kutuplaşmayı gösterir niteliktedir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER; Tunceli, Kimlik, Politik Tutum, İklim, Hafıza,

ABSTRACT

POLITICIZATION OF THE ID; EXAMPLE TUNCELİ

Mehmet Edip YILDIZ

Yüksek Lisans Tezi, Sosyoloji Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gülsen DEMİR

Due to spatial conditions and cultural rigidity owned Dersim geography has established that a distance Rapport between the government, in this case Turkish nationalism that started to plant 20 until the beginning of the Yüzyıl etmiştir. Dersim my people the majority of the Kurdish / ZaZa have the ethnic identity of the original sample of people Anatolian Alevism Kızılbaz be having my lesson alaevileg and traditional social structure gave rise to no problem in terms of Turkish nationalism. Turkish nationalism ethnic sense of Turkishness centered top / national / single identity, implicitly in the Sunni Hanafi the intensity of the style touch my class to the nation-state include the Islam has shaped significantly geography at levels not seen much on the intensity of the political, lead to the occurrence of social and militarist violence., shoot and assimilation processes have produced refkelsif results, Kurdish nationalism and Kurdish regions of political movement and a wide range açmıştır. siyasal violence will take place and be strengthened as a politics concerning force against Tunceli and fight ethnisty, religious and cultural foundations in the body to find the identity of a political subject in the center of the forehead to, and politicization of identity-based discourse in the political sphere of action gave rise to problems linked and pratik conversion. As a result of this case it has been subject to tunceliy into two different political power-struggle perspective nation nationalism- field. Identity in Tunceli city center politicization style, identity-based in order to detect the nature of the conflict, identity, siyasal attitude, intellectual quest we have made in memory and political climate context, two-way polarization to trace our possible kılmıştır. farklı define the identity of the individuals who have the political attitudes and way of interpretation of where they live geography naming and meaning formats, to build the kolektive memory of individuals and editing forms of politics concerning the actuator of the actuators of the attitude, attitude, tell pratik of up to style influence the political climate has shaped many indicators identity and as cultural shows based conflicts and polarization

KEY WORDS; Tunceli, Identity, Political Attitudes, Climate , Memory,

ÖNSÖZ

Tez çalışmamız Tunceli'nin güncel problemlerinin başında olan ve siyasal alanın söylem ve eylem biçimini şekillendiren kimlik mefhumunu politik tutum, siyasal iklim ve hafıza temelli bir soruşturma ile ele aldığı için özgünlüğe ve öneme sahiptir. Çalışmamızın örneklem alanı olan Tunceli kent merkezinin kimlik temelli sorunların kristalize edilmiş bir panoramasını sunması açısından ayrı bir öneme sahiptir. Yalnız çalışmamızın kapsamının geniş olması ve irdelediği konuların hassas oluşu birçok zorluğu beraberinde getirmiştir. Kapsamın geniş oluşu kavramsal ve kuramsal çerçeveyi şekillendirir iken neyin kapsamın içine konulacağı, neyin dışarıda tutulacağı konusunda zorluklar oluşturmuş, ne yazık ki bazı kavramlar ve bilgiler faydalı olacağı düşünüldüğü halde sınırın dışında kalmıştır. Konunun hassas oluşu alan çalışması yapıldığı esnalarda veri toplama hususunda sorunlar doğurmuş, katılımcılarımızın bir bölümünden beklenen düzeyde bilgiler alınamamıştır. Bununla birlikte siyasal iklimin an ve an değişen atmosferi, iklim üzerine verilerin az da olsa güncelliğini yitirmesine sebebiyet vermiştir. Son olarak Tunceli insanının hafızası büyük trajediler, yıkımlar ve travmalarla bezeli olduğundan mülakatlar esnasında yoğun duygusal kopuşlar ürettiğinden ötürü bazı mülakatlar istenilenden daha kısa sürmüştür.

Tez çalışması sürecinde birçok açıdan desteğini eksik etmeyen tez danışmanın Prof. Dr. Gülsen Demir'e, sabrı ve samimiyeti ile desteklerini sunan Doç. Dr. Şerife Geniş'e teşekkürlerimi bir borç bilirim. Aynı zamanda alan çalışması yaptığım dönemlerde yardımlarını esirgemeyen ve mülakat çalışmalarında yardımcı olan Tunceli halkına teşekkürlerimi sunarım. Son olarak tez çalışması yaptığım süreçte her açıdan yardımcı olan samimiyeti ve desteğini esirgemeyen eşim Gonca Yıldız'a sonsuz sevgiyle teşekkürlerimi sunarım.

Mehmet Edip YILDIZ

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI	v
ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
ÖNSÖZ	xi
GİRİŞ	1
1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL TEMEL	6
1.1. Kimlik:	6
1.1.1. Kimlik-Kültür İlişkisi	6
1.1.2. Kimliğin Tanımı ve Özellikleri	7
1.1.3. Ulusal kimlik	11
1.1.3.1. Ulusalçılık ve Ulus Devlet	12
1.1.3.1.1. Eric Hobsbawm -İcat Edilen Gelenekler	13
1.1.3.1.2. Benedict Anderson -Hayali Cemaatler	14
1.1.3.1.3. Ernest Gelner –Milliyetçiliğin Modernliği	15
1.1.3.2. Tarihsel ve Toplumsal Kökenler	16
1.1.3.3. Ulus Devlet- Temel Bileşenler	18
2. TUNCELİ	22
2.1. Tunceli Tarihine Kısa Bir Bakış	22
2.1.1 .Temas Öncesi Tarih	22
2.1.2. Türk Ulusalçılığının Etnik ve Dinsel Sınırları	24
2.1.3. Ulus Devletin Dersim'e Teması	30
2.2. Kürt Ulusalçılığı	32
2.2.1. Kürt Ulusalçılığının Osmanlı Kaynakları	33
2.2.2. Karşı Ulusalçı Refleksin Yükselişi	35

2.2.3. Kürt Siyasal Hareketi.....	39
2.3. Tuncel'inin sosyal siyasal ve ekonomik yapısı	40
3. ARAŞTIRMA	45
3.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi	45
3.2. Araştırmanın Evreni, Örneklemi ve Veri Toplama Teknikleri	45
3.3. Alanda Karşılan Güçlükler	48
4. Bulguların Değerlendirilmesi	52
5. SONUÇ	105
KAYNAKÇA	117
EKLER	123
ÖZGEÇMİŞ.....	129

EKLER DİZİNİ

Ek.1. Katılımcıların Özellikleri.....	123
Ek.2. Fotoğraflar.....	124

GİRİŞ

2011’de Van depreminden ötürü İzmir’de Kürt kökenli Ağrı’lı bir ailenin evine zorunlu misafir olmuştum. Evin babası, iki kat üsteki Konyalı kendilerini Türk olarak tanımlayan bir aile ile on beş yıla yakın bir süredir Bostanlı ve Bayraklı arasında minibüs işletmeciliği yapmakta idi. Başta ekonomik nedenlerden ötürü başlayan ortaklık gelişerek aile bazında birbirine yakınlığa dönüşmüş, aileler arası kültürel etkileşimleri oldukça yoğunlaşmıştı. Misafir olarak kaldığım süre zarfında gözlemediğim üzere ortak tarihsel/kültürel bağlar ve deneyimlere gönderme yaparak birbirlerinin kültürleri ve kimlikleriyle ilgili olumlu tanımlamalarda bulunuyor, kimliklerinin samimi, vatansever, misafirperver, mert, güvenilir olduğu gibi olumlu söylemler üzerinden tanımlandırıyorlardı. Daha sonraları Kürt kökenli aileye tekrar misafir olduğumda durumun tam tersine döndüğünü fark ettim. Ailelerin erkekleri birlikte televizyon izlerken o dönem medyada yoğun bir şekilde işlenen asker ölümleriyle ilgili bir haberle ilgili yorumlar üzerinden tartışmaya başlamış, tartışma birbirlerine hakaret eder hale kadar gelmiş hatta ekonomik ortaklıklarını bitirir duruma gelmişlerdi. Olayla ilgili konuştuğumda birbirlerinin etnik ve kültürel kimliklerini tanımlandırma biçimlerinin önemli ölçüde değiştiğini gözlemledim. Hatta sorunu temellendirir iken bile bu değişen algının gerekçe olarak kullanıldığını fark ettim. Yalnız şunu belirtmekte fayda var; ailelerin kopuş nedeni benim bilemeyeceğim belki de ancak tahmin edebileceğim on beş yıl boyunca biriken başka sebeplerden kaynaklı olabilirdi. Ani bir duygusal psikozun da ürünü olabilirdi ancak burada önemli ve dikkate değer olan, aileler bu kopuşu gerekçelendirirken farklı politik tutumlara sahip olmalarından ötürü doğrudan ulusal ve karşı ulusal kimliklerini ayrıştırıcı ve ötekileştirici bir argüman olarak kullanmalarıydı. Benzer bir örneği özdeş kimliklere sahip olan bireylerde de gözlemledim Van’da 2009 seçimleri akabinde ortak kültürel bağlara ve kimliklere sahip olan doğal olarak yakın ilişkiler kurduğunu gözlemediğim bireylerin seçim dönemlerinde farklı politik tutumlara sahip olmalarından kaynaklı sebeplerden ötürü yukarıdaki örneğime benzer bir biçimde birbirleriyle olan ilişkilerini kopararak, kimliği ayrıştırıcı ve ötekileştirici bir argüman olarak kullandıklarını, ideolojik olarak kendilerinden olmadıklarını düşündükleri, karşılarına konumlandıkları Kürtleri *kurdéceş* ve

*tırşıkçı kürt*¹ gibi sözcüklerle tanımlandıklarını gözlemledim. Bu örnekte de önemli olan husus, siyasal iklimin ve politik tutumunun bireylerin ortak kimlikleri üzerinde ayırışmaya gitmelerine sebep vermesiydi.

Bu iki örneği önemli kılan temel husus, bireylerin sahip oldukları politik tutumlarının gerek kendi kimliklerini gerekse karşısına konumladıkları kimlikleri inşa ve yeniden inşa sürecinde kurucu ve dönüştürücü etkisidir. Bir başka önemli husus ise siyasal alanda cereyan eden olayların, siyasal iklimin-bireylerin tutumlarını ve kimliklerini ve karşısına konumladıkları kimlikleri tanımlama biçimleri üzerindeki dönüştürücü etkidir. Bununla birlikte farklı kimliklere ve politik tutumlara sahip olan bireylerin kimliklerini ve karşısına konumladıkları kimlikleri inşa ve yeniden inşa ederken ilişki kurdukları tarihsel ve toplumsal olayları yorumlama biçimindeki değişimlerdir. Son olarak ve en önemlisi siyasal iklimin bireylerin kimliklerini ve karşısına konumladıkları öteki kimlikleri inşa ve yeniden inşa pratiğinin ortak kimliğe sahip olan bireylerde de gözlemlenmesi, ortak kimliklere sahip olan bireylerde de kimlik içi inşa ve yeniden inşaların ve konumlandırma ve karşı konumlandırılışların var olmasıdır

Yukarıda verilen örneklerle başlayan Kimlik, politik tutum, siyasal iklim ve toplumsal hafıza temelli düşünüş beraberinde bir dizi sorgulamanın önünü açarak, tezin ana probleminin zeminini oluşturmuştur. Tabi bu düşünüş aynı zamanda hem tez çalışmamızın kavramsal ve kuramsal çerçevesini şekillendirmiş hem de problemimizi soruşturacağımız tezimizin örneklem alanının belirlenmesinde etkili olmuştur.

İlkin kimliği siyasal iklim ve siyasal tutumla birlikte sürekli olarak inşa ve yeniden inşa sürecinde olan bir mefhum olarak düşünmek, kimliği verili ve değişmez olarak kavramsallaştırılan biyolojik ve özcü kimlik kuramlarıyla aramızda kavramsal ve kuramsal anlamda mesafe koymayı gerekli kılmıştır. Bu bağlamda kimlik tanımı, özelliklerini eylemlilikle ilişkilendiren, çoğul ve değişken olduğunu belirten, inşa süreçlerini merkeze alan modernist/sosyal inşacı kuramlar doğrultusunda açıklamamıza sebebiyet vermiştir. İkincisi

Bu her iki tanım yaygın olarak kullanılmakla birlikte; *Cehş* Kürtçede çirkin eşek yavrusu anlamına gelmektedir. *Tırşık* ise daha çok Kürt mutfağında olan ucuz ve besin değeri düşük gıdalarla yapılan bir yemek türüdür. Bu bağlamda *tırşıkçı* Kürt yaygın olarak ucuz ve zevksiz bir yemek uğruna işbirliği yapan, ihanetçi, ucuz anlamında kullanılmaktadır.

örneklerde de görüldüğü üzere problem, etnik/ulusal kimlikler arasındaki inşa ve yeniden inşa süreçlerinin doğurduğu ayrıştırmalar olunca ulusal kimliğin diğer kimlik türlerinden farklı bir başlık olarak detaylı bir şekilde ele alınmasını gerekli kılmıştır. Ulusal kimliği tanımlamak ancak ulusal kimliği bir kimlik biçimi olarak üreten ulusalcılığın ve ulusalcılığın siyasal birimi olan ulus devletin tarihsel ve toplumsal kökenlerinin ve bileşenlerinin açıklanmasıyla mümkün olabilir. Aynı zamanda kimliğin siyasallaşma tarzı ulusların kimliği ne tür kültürel ve politik kodlarla tanımlandığına bağlı olarak şekillenir. Bu sebeplerden ötürü tez çalışmamızda ulusal kimlik başlığı altında ulusalcılık ve ulus devlet bir alt başlık olarak ele alınmıştır. Kimlik tanımı ve özelliklerini açıklarken ortaya koyduğumuz kavramsal ve kuramsal mesafe ulusal kimlik açıklanırken de yapılmış, ulusların ulusalcılıktan önce var olduğunu belirten ulusal kimliği biyolojik ve özcü bir çerçevede ele alan ilkçi kuram kısa açıklanarak, ulusların ulusalcılık ideolojisi tarafından türetildiğini belirten modernist/sosyal inşacı kuramları merkeze alan bir tarihsel ve toplumsal sunum yapılmıştır. Bu bağlamda modernist sosyal bilimcilerin kavramsal repertuarı kullanılmış, ulusalcılık, ulus devlet ve ulusal kimlik bu repertuar kullanılarak açıklanmıştır.

Daha sonra örneklerle bağlantılı bir biçimde örneklem alanı olarak Tunceli (Dersim) kent merkezi seçilmiştir. Örneklem alanı olarak Tunceli kent merkezinin seçilmesinin nedenleri ise, birincisi; Tunceli'nin kent olarak tanımlandığı günden beri siyasal alanda tartışma konusu olması, tartışmaların temelinde Tunceli'nin etnik, dinsel ve kültürel özgünlüklerinin olmasıdır. Bu durum siyasal toplulaşmayı oluşturan medya ideolojik aygıtı tarafından da daha çok olumsuzluklar üzerinden işlenmiş, Tunceli'nin sıklıkla ülke ve bölge gündeminde kalmasına sebebiyet vermiştir. İkincisi; Tunceli'nin ülke ortalamasının çok üstünde siyasal örgüt çeşitliliğine sahip olmasıdır. Üçüncüsü; 1980'lerde Kürt siyasal hareketinin bölgede yükselişiyle birlikte, Tunceli'nin iki rakip milliyetçiliğin mücadele alanına dönüşmesinden ötürü kimlik ve ideoloji temelli çatışmalara ve ayrışmalara sıklıkla karşılaşılabilmektedir. Dördüncüsü ise Tunceli halkının katliam, sürgün ve asimilasyonlarla örülmüş kolektif hafızasının kimlikleri ve politik tutumlarını şekillendirmedeki önemli etkisidir. Bu etki hem halkın politik tutumunun, hem de kimliğinin şekillenmesinde önemli bir etkide bulunmuştur.

Tez probleminin değişkenleri olan kimlik, tutum, hafıza ve iklim, alanın koşullarıyla birlikte düşünöldüğünde üç temel sorgulamayı beraberinde getirmiştir. Birincisi; bireylerin siyasal tutumları, sahip oldukları etnik kimlikleri kurgularken ne türden bir etkide bulunur? Yani kendilerini ortak etnik ve dinsel kimliklerle tanımlayıp farklı politik tutumlara sahip olan bireyler kimliklerini ne tür farklılıklarla kurgularlar? Tersine bir biçimde politik tutum ve ideolojiler, bireylerin etnik kimliklerini kurgularken ne tür bir etkide bulunur? İkincisi; Farklı politik tutumlara sahip olan bireyler etnik kimliklerini ne türden tarihsel ve kültürel kodlarla ilişkilendirerek, bu kültürel ve tarihsel kodları nasıl yorumlarlar? Sorgulamayı biraz daha yalınlaştırırsak; Dersim coğrafyasının tarihsel belleğini oluşturan ve bireylerinin kimliklerini inşa koşullarını önemli bir ölçüde şekillendiren, Dersim Katliamı, Maraş katliamı, Madımak olayı, köy sürgünleri ve benzeri tarihsel kırılmalar ve travmalar, bireylerin anlamlandırma ve kurgulama biçimlerini, bireylerin hem kimliklerini hem de politik tutumlarını ne ölçüde şekillendirmiş, farklı politik tutumlara ve ideolojilere sahip olan bireyler bu olguları nasıl yorumlamaktadırlar? Üçüncüsü; farklı politik tutum ve ideolojilere sahip olan bireyler siyasal alanda cereyan eden güncel tartışmaları nasıl yorumlamaktadırlar? Yani siyasal iklim bireylerin kimliklerini ve politik tutumlarını ne minvalde etkiler? Daha yalın bir ifadeyle siyasal iklimi ve ülke/bölge gündemini şekillendiren siyasi aktörlerin ve eyleyicilerin, Tunceli (Dersim) özelinde veya Tunceli (Dersim) halklarını alakadar eden konularda yaptığı açıklamalar, toplumsal olay, olgu, güncel tavır, tutum ve yaklaşımlar bireylerin politik tutumlarını, ideolojilerini ne ölçüde şekillendirmektedir? Bu şekillendirmeler farklı politik tutum ve ideolojilere sahip olan bireylerin kimliklerini, aynı zamanda kimliklerin kendilerini konumlandığı alanları ve karşı konumlandırmaları nasıl inşa ve yeniden inşa etmektedir?

Alanın özgün koşullarıyla çalışmamızın değişkenlerini ilişkilendirmek için aynı zamanda Tunceli'nin tarihini, siyasal, kültürel ve sosyal yapısını açıklamak gerekiyordu. Bunun için ilkin Tunceli'nin tarihi ele alınmıştır. Tunceli tarihine baktığımız zaman ulusalcılığın temas ettiği –umumi müfettişliklerin kurulması -1925'lerin öncesi ve sonrası olarak iki bölümde incelemek gerekiyordu. Bu bağlamda ilkin temas öncesi Tunceli tarihi ele alınmış, daha sonra ulusalcılığın Dersim'e temasının yoğunluğunu ve tarzını şekillendiğini düşündüğümüz Türk ulusalcılığının etnik ve dinsel karakterinin açıklanması gerekli görölmüştür. Bununla birlikte Dersim halkının hangi

özgünlüklerinden ötürü ulus devlet için sorun teşkil ettiği açıklanmıştır. Zira bu konudaki savımız şu anki Tunceli'nin siyasal, kültürel ve sosyal anlam haritası, ulus devletin Dersim'le teması ve Dersim'in temasa karşı tepkisi üzerinden şekillenmiştir. Bu nedenden ötürü bir tepki biçimi olarak olarak kürt ulusalcılığı bir bölüm olarak açıklanması gerekli bulunmuştur. kürt siyasal hareketi birçok açıdan kürt ulusalcılığın bakiyelerini devir almış olsada bazı açılardan farklılık arz ettiği için kürt siyasal hareketi ayrı bir başlık altında açıklanılmıştır. Daha sonra istatistiki veriler, gözlemler ve katılımcıların açıklamaları ışığında Tunceli'nin siyasal, kültürel, sosyal, demografik ve ekonomik özgünlükleri kısaca açıklanmış, özgünlüklerle alan araştırma verileri ilişkilendirmiştir.

Alan araştırması nitel araştırma teknikleri kullanılarak yapılmıştır. Tunceli kent merkezinde yaş, cinsiyet, statü, siyasal parti tercihi gibi ara değişkenler göz önünde bulundurularak 24 katılımcı seçilmiş, sorular kimlik, politik tutum, hafıza ve siyasal iklim değişkenleri dikkate alınarak hazırlanmıştır. Veri analizi ve değerlendirme bölümünde deşifre edilen görüşmeler sistematik olarak sıralanmış değerlendirme ve sonuç bölümlerinde veriler analiz edilip araştırma problemimizle ilişkilendirilmiştir.

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL TEMEL

1.1. Kimlik

İster toplumsal, ister kültürel, ister felsefi olsun bireyin kendini tanımlaması onun en önemli sorularından birisidir. Ben kimim, ben neyim soruları kimlik tanılandırmasının ve arayışının özünü oluşturur. Birey, kimliklerini içinde yaşadığı sosyal alanda tarih, zaman, çevre, gelenek, yasalar, mekân gibi dinamiklerle inşa eder. Bu bağlam kimliği, aslında -ön koşul olarak- kültür kavramıyla birlikte ele almamızı gerekli kılar.

1.1.1. Kültür Kimlik İlişkisi;

Kültür kavramı hem sosyal bilimlerde hem de kimlik üzerine yapılan çalışmalarda merkezi bir konum teşkil eder. Yalnız çalışmamızda kapsamlı bir kültür tanımı yapma amacında değiliz. Zira kavramın geniş tanımı, etimolojik manevra alanının genişliği, literatürde ve gündelik yaşamda sayısız kullanımı ve bir o kadar çeşitli tanımının yapılması bu amacı imkânsız hale getirir. Kültürün birkaç özelliği üzerinde durarak kimliğin oluşmasında kültürün rolünü açıklamaya çalışacağız.

Bir kimlik ancak bir kültürle ilişkilendirildiği zaman anlam kazanır. Bu bağlamda kültür ile kimlik arasında vazgeçilmez bir ilişki vardır. Kültürün kimliğin oluşmasını sağlayan en temel özelliği, kültürün ayrımlar üretmesidir. Ayrım ilkin kültürün sembolik boyutta bir dil oyunundaki konumu ve kendini dayandırdığı referansla oluşur. Diğer bütün işaretler gibi kültür de dil sistemi içindeki konumunu diğer sembollerle olan ayrımıyla kazanmaktadır. Öyle bir referans ki, referans ayrımın kendisidir(Gürses, 2011:151). Yani biz aslında herhangi bir kültürel farklılığı tanımlarken bir kimliğe işaret ederiz. Aynı zamanda bir kimliği tanımlarken de onu herhangi bir kültürel olguyla ilişkilendirerek, başka bir kültürel olgu arasındaki ayrımını tanımlandırarak konumlandırırız.

Örneğin Sarı, kültürün kimliği var edebilmesi için kültürel ayrımların belirginleşmesi gerektiğini vurgular. Schlesinger ise kültürün bir ayrımlar repertuarı olduğunu belirterek kültürü, -hangi minvalde ve büyüklükte olursa olsun- toplulukları birebirinden ayıran öğelerin bileşimi olarak görür (Sarı,2010:51-52). Benzer şekilde Castels, kimliğin seçilmiş kültürel özelliklerle

inşa edildiğini belirterek, kimliği oluşturan anlamın başka anlam kaynaklarına kıyasla öncelik verilen bir kültürel özellik ya da birbiriyle ilgili bir dizi kültürel özellikler temelinde inşa edildiğini belirtir (Castels, 2005)

Kültürün kimliğin inşa edilmesini olanaklı kılan bir diğer özelliği de, kültürün bilinç ve ortak aidiyetler üretmesidir. Kültür kimliğin tanımlanması, ifade edilmesi ve geliştirilmesi için bireyin kendini gerçekleştirme, bilinç üretmesi için ön koşuldur. Kimlik bağlamı olarak kültür, inanç, yaşam biçimi, gelenekler, dil ve vatan gibi ortak tarihsel deneyim ve değer atfedilen kültürel özelliklerin bir bileşimine dayanan ortak bir kimliğin sürekliliği duygusunu paylaşan, herhangi bir veya birçok etnik ve dini gurupların kültürüdür (Sarı,2010).

Jordon ve Wedon, kültürün kendiliklerimizin anlamını kurmada merkezi bir rol oynadığını belirterek, kimliğin inşa edilmesinde kültürün üretken ve öznel yorumlamalarına dikkat çeker (Sarı,2010,51). Assmann ise kültürün kurucu ve anlatsal, yönlendirici ve nakledici özelliklerini vurgular. Kültürün iki özelliğinin aidiyet duygusu üreterek bu iki özelliğin kimliğin oluşmasına zemin hazırladığını belirtir. Bunların birincisi, tekil bireyleri ortak bir biz duygusu altında birleştiren hem ortak kurallar ve değerlere bağlı olmaya hem de ortak bir geçmişin deneyimlenmesine dayanan hafızadır. İkincisi, bireyin kendisini algılamasının oluşturduğu bağlayıcı yapıdır. Assmann'a göre kültürün bu iki yönünün ortak anlam dünyası üretmesiyle, bir yönden güven ve dayanak oluşturduğu, aynı zamanda deneyim ve anıları ortaklaştırarak süreklilik duygusunu oluşturduğunu belirtir (Assmann, 2001:131).

1.1.2. Kimlik Tanımı ve Özellikleri;

Sosyal bilimlerde genel bir kimlik tanımı olmamakla birlikte basit bir ifadeyle kimlik, bir şeyin ne ve kim olduğu, kendisini nasıl tanımladığı, kendisini öteki olandan nasıl ayırt edip benzeri ile nasıl ilişki kurduğu ya da öteki tarafından nasıl tanımlandığı ile ilgili tanımlamaların bütünüdür (Parekh , 2008).Hall, kimliği küresel ve yerel, tarihi ve kültürel söylemler ve koşullar ile deneyimler bağlamında sürekli olarak kurulan, sahip çıkılan, üstlenilen, bir yandan güven ve özdeşleşme hissini temin etmeye yönelik olarak konumlanma istemi ile öte yandan farklı özneler arasında süregelen müzakere sonucu ortaya çıkan gelirimim biçimlendirdiği aidiyet tasarımı olarak tanımlar (Bilgin,2007:11).

Weeks ise kimliği, bireylerin kimliklerini oluşturma ve tanımlamalarında nelerin benzerlik gösterip ortak olduğu ve nelerin ayrışıp farklılaştığına dikkat ederek yaptıklarını belirtmektedir (Karaduman, 2010:17).

Keyman kimliği üretilmiş, her zaman bir kurulma süreci içinde olan ve aynı zamanda hiçbir zaman tam bir oluşma-tamamlanma özelliğine sahip olmayan, sabit bir özü olmayan bu anlamda ontolojik bir varlık ya da gerçeklik konumuna tekabül etmeyen ilişkiyel bir kurgu olarak tanımlar (Sarı,2010:60). Tajfel ise kimliği benliğin belirli bir sosyal gruba ait olması hakkındaki bilgi veya bilince dayanması olarak tanımlamakta bunun da bireylerin kendilerini bir grubun üyeliği içinde kategorize etmeleri ile ilişkilendirilerek oluştuğunu söylemektedir (şahin, 2007:45). Goffman da benzer bir şekilde sosyal kimliği bireyler arası etkileşimde, bir bireyin sosyal kategorilerden birini öne çıkararak bir sosyal statüye bağlı davranışlar göstererek sunduğu görüntü ya da yüz olarak tanımlamaktadır. Goffman, bunun bireyin gerçekte sahip olduğu kategori ve özellikleri yansıtan bir kimlik veya kişinin kendi durumuna, varlığına ilişkin sübjektif duygularını ve izlerini yansıtan bir kimlik olabileceğini söylemektedir (şahin, 2007:45-46).

Smith kimliği bireysel ve kolektif olmak üzere iki türe ayırarak bireysel kimliği, çok yönlü ve çoğu bağlamda durumsal olup farklı zamansal ve mekânsal koşullarla önem sıralaması değiştirebilen aile, toplumsal cinsiyet, sınıf, bölge, din, etnik ve millet gibi kategoriler şeklinde tanımlar. Kolektif kimliği ise bireysel kimlikten farklı olarak zamansal ve mekânsal bağlamlardan öte kapsayıcılık özelliği olan ortak bir kurgulama olarak tanımlayarak, kolektif düzeyde önemli olanın bireyelerinin aidiyetleri, seçimleri ve hislerinden ziyade kolektif bağın niteliğinin önemli olduğunu vurgular (Smith, 1999).

Castels kimliği kültürel ayrımların tanımlanması olarak belirterek, kolektif kimliğin, kimin ne için inşa edildiğinin büyük ölçüde bu kimliğin sembolik içeriğini ve onunla özdeşleşenler veyahut kendini onun dışında konumlandırılanlar için anlamını belirlediği iddiasındadır. Castels kimliğin üretim sürecinde iktidarla olan ilişkisine gönderme yaparak, ilişkiyi kimliğin üç temel sekansıyla açıklar: (I) Toplumun egemen kurumları tarafından, egemenliği genişletmek ve rasyonelleştirmek amacıyla inşa edilen ve temel amacı sivil toplum üretmek olan ‘meşrulaştırıcı kimlik (II)’Hâkim olan taraflardan değerersiz olarak damgalanan konumlarda bulunan aktörlerin geğiştirtildiği genelde cemaat

özelde özne üreten ‘direniş kimliği’(III) Toplumsal aktörlerin sunulan kültürel malzeme ile konularını tanımladıkları, inşa ettikleri, çoğu zaman direniş kimliğinin dönüştüğü ‘proje kimliği’ olarak tanımlar (Castels, 2013,14-15).

Literatürdeki kimlik tanımları esas alınarak genel itibariyle kimliğin dört temel özelliğinden söz edebiliriz ;

Birincisi, kimlik öznel bir varoluş, bilinç pratiğidir. Bireyler kimliklerini dil, din, mit, tarih, coğrafya, yaşam pratiği, gelenek ve görenekler gibi toplumsal olguları öznel deneyimlere dönüştürerek oluştururlar. Toplumsal-nesnel olguların, bireysel-öznel anlamda deneyimlenmesi ancak varoluşsal farkındalıkla mümkün kılınabilir. Öznel deneyimler benlik duygusunu üretirken, bu deneyimlerin kolektifleşmesi ortak aidiyetlik oluşturarak bizlik duygusunu üretir. Yalnız ben, bazen bizlik duygusunu üretirken, bazen bizlik duygusu beni üretir, sınırlandırır. Assmann kimliğin bireysel ve kolektif karakterini anlatırken birbiriyle ilişkilili iki tez formüle eder. İlk tez kimliğin kolektif yönüne vurgu yaparken, ikinci tez bireysel yönünü vurgular;

‘1)Ben dışarıdan içeriye doğru oluşur. Her bireyde ait olduğu gruptaki etkileşim ve iletişime katılımı ve gurubun kendisini algılayışını benimsediği oranda ortaya çıkar. Yani gurubun biz kimliği bireyin ben kimliğinden önce gelir. Kimlik sosyal bir olgudur... 2) ortak kimlik ya da biz kimliği, bu biz’i kuran ve taşıyan bireylerin dışında yoktur. Sadece bireysel bilgi ve bilincin ürünüdür ‘(aktaran. Sarı, 2010;53).

İkincisi; kimlik özdeşliklerden üretilir. Hali hazırda kimlik kavramının etimolojik kökenine baktığımızda; Latince *idem* (aynı) kökünden türetilen *identité – identity* kelimesi bir özdeşliği, aynılığı ifade etmektedir (Kılıçbay, 2003). Yalnız kavramın kullanımına baktığımızda özdeşliklerle birlikte farklılıkları da içermediğini gözlemlemekteyiz. Aynı zamanda, her özdeşlik alanı (*identité*, kimlik) öyle olmayana, öyle tasarlanmayana, yani *ötekine* nazaran konumlandırılmak ve oluşturulmak zorundadır. Örneğin Connolly farklılığın öteki üretme gerekçesini şu şekilde açıklar;

“Eğer onlar farklılık olarak birlikte varolmasaydı, kimlik de onlardan farkı sayesinde ve kendi sağlamliğı içinde varolmazdı. (...) Kimlik var olmak için

farklılığa gereksinim duyar ve kendi kesinliğini güven altına almak için farklılığı ötekiliğe dönüştürür.” (Connolly, 1995;92-93).

Üçüncüsü; kimlik akışkandır. Kimliğin akışkanlığı eylemlikle inşa ve yeniden inşa edilmesinden kaynaklanmaktadır. Örneğin Melucci kimliği, durağan olmayan eylemlilikle sürekli bir biçimde yeniden üretilen bir ilişkiler ve temsiller sistemi biçiminde tanımlar ve kimlik kavramını eylem kavramıyla ilişkilendirerek kimliğin üç temel ölçütünden söz eder. (I) öznenin ya da nesnenin zaman içindeki sürekliliği (II) öznenin ya da nesnenin sınırlarını kuran ve diğerlerinden ayrılmasına izin veren birlik nosyonu (III) bu iki ölçütün özdeş olarak tanınabileceği bir ilişki. Yani bireyler kimliklerini üretmek için ilkin dönüşüm kapasitesine daha sonra aidiyete ve zamansal süreklilik algısına sahip olmalıdırlar (Sarı,2010). Bu bağlamda kimlik üretim süreci verili olanların kurgulanmasından ziyade özdeşlik ve farklılığın birbirinin içine geçtiği bir yeniden üretim sürecidir.

Bu noktada Melucci simgesel boyuta önemli bir gönderme yaparak kimliği herhangi özgül bir içeriğin ötesinde eylemin bilincini yani eylemin sembolik temsilini üretmek için gerekli refleksif kapasite olarak tanımlar (Sarı,2010:58). Sonuç olarak kimlik biçimsel düşünümsellik, saf sembolik kapasite, içinde konumlandırıldığımız alan tarafından konulan sınırlandırmalar içinde eylem duygusu üretiminin tanınması haline gelir. Bu bağlamda kimlik ne tam anlamıyla doğa tarafından verilmiş ve öze gönderme yapan bir gerçek, ne siyasal iktidarların ürettiği normatif bir örgüt tarafından sınırları çizilen bir tanım, ne de bireyin özdeşleştikleri bir geleneğin adıdır. Kimlik, eyleyicinin kararlarının ve tasarılarının sonucu olan kendi eylemleri yoluyla ürettikleri bir mefhumdur (Sarı,2010:57).

Kimliğin eylemlilikle olması aynı zamanda kendisinin karşısına konumlandığı, ilişki içinde olduğu kimliği yani ötekinin konumunu ve anlamlandırma biçimini de değiştirir. Değişimi etkileyen faktörler ilişkinin özelliğiyle ilintilidir. İlişki bazen sınıfsal, bazen kültürel, bazen de ideolojik olabilir. Örneğin Türkiye’de 1990’lardaki göç hareketlerinde İzmir kent merkezine göç eden Kürt etnik kimliğine sahip olan bireylerin Türk etnik kimliğine sahip olan gruplarla etkileşim alanının ürettiği biz ve öteki, aynı dönemde ve benzer sebeplerle Adana kent merkezine göç eden Kürt etnik kimliğine sahip olan bireylerin Türk etnik kimliğine sahip olan bireylerle

karşılaşma alanının doğurduğu biz ve öteki birbirinden çok farklı olmuştur. İzmir’de daha çok kültürler temelli farklılıklar kimlik inşasında etkili olurken, Adana’da kimlik daha çok sınıfsal ve ideolojik farklılıkların üzerinden kurgulanmıştır. Bu durum aynı zamanda kimlik temelli problemlerin de karakterini belirlemiştir.

Dördüncüsü; kimlik çoğul ve değişkendir. Bireyler kimliklerini etnisite, din, coğrafi bölge, ideoloji, sınıf, gibi tanımların biri ya da bir kaçını üzerinden kurgulamakta ve inşa etmektedir. Sahip olduğumuz kimliklerin derecesi, yoğunluğu durumlar ve şartlara göre farklılık gösterir. Bazen bireysel ya da kolektif düzeyde etnik ve kültürel kimliklerimiz ön planda ve belirleyici kimliklerimiz olurken, bazen dinsel ya da sınıfsal kimliklerimiz ön planda ve belirleyici olabilir.

Mesela Fransız devrimi sırasında ya da sömürgecilik sonrası kurtuluş hareketleri sırasında artan milliyetçilik akımının etkisi ile “ulusal/milli kimliğin”, I. Dünya Savaşı’na kadar sınıf politikalarının ve bilincinin güçlü olması nedeniyle, enternasyonal bir mücadele aracı olarak “sınıf kimliğinin” ön planda olduğu söylenebilir. Afrika’da bağımsızlık hareketleri sırasında ortak hedefler için “Afrikalılık kimliği” birleştirici güç iken bağımsızlık sonrası dönemde grupların kendi aralarında verdikleri mücadelelerin kabile, aşiret ya da bölge kimlikleri üzerinden tanımladıkları ve mücadele ettikleri, küreselleşme döneminde ise yerel ve diğer mikro kimliklerin önem kazandığı söylenebilir. Diğer bir örnek de Balkanlar üzerinden verilebilir. Yugoslavya özelinde bakıldığında Sırp, Hırvat ve Boşnak gibi aynı etnik kökenden gelen üç ulus, din eksenli bir ayrışma ve kültürel, ekonomik ve tarihsel etkenlerin birleşmesi ile farklı kimlikler geliştirmişlerdir; ya da Yunanistan’daki Pomak azınlığın kendini Müslüman saymasının farklı etkenlerinin olmasının yanında en büyük etken ,çoğunluğun Yunan Ortodoks, azınlığın ise Müslüman olmasıdır(Hobsbawm, 2000).

1.1.3. Ulusal kimlik

Kimlik türleri arasında ulusal kimlik birçok sebepten ötürü çoğu zaman öbür kimliklerin önünde tutulur. Bunun temel sebebi bir kolektif kimlik biçimi olan ulusal kimliğin iktidar tarafından sınırlarının çizilmiş olması, çoğu zaman üst kimlik ve vatandaşlığın yerine ikame edilebilmesidir. Ulusal kimlik bazen

mülki sınırlar üzerinden, bazen kültürel kodlar üzerinden, bazen de etniklik üzerinden tanımlanır. Ulusal kimliğin ne tür kültürel ve siyasal kodlar üzerinden tanımlandırıldığı, ulusalcılığın tesis ediliş biçimi, ulusun hayal ediliş tarzıyla ,teritorya içerisindeki halkın etnik, dinsel ve kültürel kompozisyonuyla yakından ilişkilidir. O halde ulusal kimliğin tanımını yapmak için ilkin ulusalcılığın tanımlanması daha sonra ulusalcılığın pratiği olan siyasal bir birim olarak ulus devletin açıklanması gerekir.

1.1.3.1. Ulusalcılık ve Ulus Devlet

Milliyetçilik üzerine kuramsal anlamda yapılan çalışmalara baktığımızda genel itibariyle iki temel yaklaşım üzerinden kurgulandığını gözlemlemekteyiz. Birincisi, milliyetçiliği doğal ya da eski çağlardan beri var olan yapılar olarak gören ilkçi (primadialist) yaklaşımdır. İkinci yaklaşım ise milliyetçiliği modern çağa ait yapılar olarak gören modernist yaklaşımdır (Özkırımlı, 2010). İlkçi yaklaşım temelde milliyetçiliği etniklik üzerinden tanımlayarak, etnisiteyi doğuştan edinilen, doğduğu yerden ve akrabalık ilişkileri, din, dil ve gelenek gibi sosyal pratiklerden etkilenen, doğal ve değişmez bir bağlılık duygusu ve bundan doğan bir sosyal dayanışma biçimi olarak belirtirler. İlkçi bakış açısını benimseyenler bu durumun aynı özelliklere sahip bireylerin kolayca yakınlık kurmasına zemin oluşturacak etnik grupların doğmasına sebep olduğunu söyler (Smith, 2004).

İlkçi yaklaşım kavramsal ve kuramsal açılardan günümüzde sosyal bilimlerde pek fazla kullanılmamakla birlikte modernist yaklaşım tarafından yoğun bir şekilde eleştirilmiştir. Eleştirileri dört temel başlık altında sıralayabiliriz. Bunlar kısaca, etnik kimliği ve onu oluşturduğu düşünülen öğelerin değişmezliğini savunarak kültürün biyolojikleştirilmesi, ilkçi yaklaşımın etnik ve ulusal kimliği mistikliğinin ve dayandırdığı tarihsel kökenlerin gerçek dışı olması; ilkçi yaklaşımın kimlik kuramında etnik ve ulusal kimliğin dilsel dinsel ve kültürel kimliklerle olan ilişkisinde etnikliğin her zaman diğer kimliklerin önüne konulmasıyla birlikte *milletin* eski çağlardan beri var oldu ve doğamızın bir parçası olduğu tezi savunularak modern zamanlardaki tarihsel ve toplumsal değişimlerin göz ardı edilmesidir (Özkırımlı, 2010).

Modernist yaklaşım 1960'lardan sonra yükselişe geçmiş Gelner, Smith, Anderson, Hobsbawm gibi sosyal tarihçiler önde gelen savunucuları olup bu

yaklaşımın kavramsal repertuarını oluşturmuşlardır. Repertuvarda ulusalcılığın tesis edilmiş biçimi, ulusal kimliğin içeriğini ve ulus devletin bileşenlerini idrak ve açıklamamız açısından önemli olan üç kavramın ön plana çıktığını söyleyebiliriz. Ulusalcılığın tesisinin siyasal ve kültürel pratiklerine gönderme yapan Eric Hobsbawm'ın *icat edilen gelenekler* kavramsallaştırmasıdır. İkincisi Benedic Anderson'un ulusalcılığın tesisinin kültürel siyasal kökenlerini açıklayan *hayali cemaatler* kavramıdır. Üçüncüsü Ernest Gelner'in ulusalcılığı modernist ideolojiyle ilişkilendiren *milliyetçiliğin modernliği* kavramsallaştırmasıdır.

1.1.3.1.1. EricHobsbawm -İcat Edilen Gelenekler;

Geleneğin icadı kavramı Eric J. Hobsbawm ve Terence Ranger ile birlikte derledikleri *National Nationalizm Sinse 1780* adlı çalışmada karşımıza çıkar. Hobsbawm olgunun uluslaşma sürecinde çok önemli bir rolünün olduğunu belirterek icat edilen gelenekler kavramını 19 yüzyılda hızlı toplumsal dönüşüm sonucunda, toplumsal alanda eski geleneklerin içine konumlandığı sosyal örüntünün zayıflaması veya aşınması durumunda tarihsel malzemenin tümüyle yeni zamanın ihtiyaçlarına cevap veren icadı için kullanılması olarak tanımlar. Başka bir ifadeyle icat edilmiş gelenekler, ritüel ve sembolik nitelik taşıyan açıkça veya örtük bir şekilde kabul edilmiş kuralları olan bir dizi alışkanlıklar ve uygulamalar bütünüdür (Hobsbawm, 2006).

Yalnız Hobsbawm var olan eski geleneklerin yeni koşullarla dönüşümü ile değişen gereksinimleri karşılamak amacıyla bilinçli olarak yeni geleneklerin icat edilmesi arasında bir ayırım yapar. İlkinin örnekleri geleneksel olarak tanımladığımız bütün topluluklarda görülebilir. İkincinin örneği ancak hızlı toplumsal ve siyasal değişimin yaşandığı dönemlerde özellikle modern toplumlarda görülebilir bir süreçtir (Hobsbawm, 2006). Hobsbawm'ın bu ayırımı iki temel sonuca gönderme yapar. Birincisi, icat edilmiş gelenekler bir önceki kültürel dinamiklerden farklı bir biçimde bilinçli bir siyasal mühendisliğin ürünüdür; ikincisi, bu gelenekler modern zamanlara ait bir olgudur.

Hobsbawm icat edilmiş geleneklerin tarihsel bir retorikle seçkin sınıfın ,tarihin belli bir döneminde o dönemin koşullarına bağlı olarak kendi otoritesini tesis etmek, halkı denetim altına almak amacıyla üretildiğini belirterek bu

amaçla yeni kurumlar, statü sistemleri ve toplulaşma yöntemleri, gerçek/yapay grupların konumlarını, sınırlarını tanımlayan belirleyen ve simgeleyen toplulukları yani ulusları doğurduğunu belirtir (Hobsbawm, 2006) .Sonuç olarak Hobsbawm ulusalcılığı, icat edilmiş bir gelenek olarak tanımlayarak milliyetçilikle ilintili fenomenlerin bütünüün toplumsal mühendislik ürünü olduğunu savunur.

1.1.3.1.2. Benedic Anderson -Hayali Cemaatler;

Hayali cemaat fikri ilk olarak Benedic Anderson'un *imaginet Communities* çalışmasında karşımıza çıkar. Diğer ulusalcılık kuramlarından farklı bir üslup ve perspektifte sunulan bu fikir ana hatlarıyla ulusun ve ulusalcılığın tesisinin, kültürel koşullarına gönderme yapar. Anderson milliyetçiliğin temelde bir ideoloji olmadığını, tarihin belli bir döneminde birbiriyle ilişkili olmayan süreçlerin kesiştiği bir noktada kültürel olguların dönüşümü ile ortaya çıktığını belirtir (Anderson; 1995) ve kendi tanımını sunar;

‘Ulus hayal edilmiş siyasi bir topluluktur,- hem sınırlı hem de egemen olacak şekilde hayal edilmiş bir topluluk. Hayal edilmiştir çünkü en küçük milletin üyeleri bile diğer üyeleri tanımayacak, onlarla karşılaşmayacak, hatta onlardan söz edildiğini duymayacaktır ama yine de her birinin kafasında birlikteliklerinin hayali yaşamaya devam edecektir’(Anderson; 1995; 20).

Anderson, hayali cemaatleri var eden sürecin kilisenin otoritesinin zayıflaması ve merkezi krallıkların çöküşü ile başladığını belirterek bu iki durumun oluşturduğu sonuçlara değinir. Kutsal dil Latincenin Avrupa dili olmaktan çıkıp yerel dillerin yaygınlaşması, deniz aşırı keşiflerin bireylerin tahayyüllerindeki önemli değişmeler, matbaanın kullanımının yaygınlaşması, zaman mefhumunun değişmesi (Anderson; 1995;32) gibi kültürel gelişimlerin hayali cemaatleri oluşturduğunu belirtir.

Anderson kendi kuramının daha iyi anlaşılması için dünyanın çeşitli bölgelerinde gelişen milliyetçilikleri inceleyerek özgün çözümlerle geniş bir perspektif sunar. Latin Amerika milliyetçiliğinden başlayarak sırasıyla, Doğu Avrupa, Balkanlar, Asya ve Avrupa'daki milliyetçiliklerin ortak kültürel ve siyasal özellikleriyle tarihsel ve toplumsal özgünlüklerini araştırır (Anderson; 1995). Anderson'a göre milliyetçiliklerin ister yerleşik ister ikame olsun ortak

özelliği, kültürel koşulların oynadığı rolün kurucu ve dönüştürücü gücü ve ulusların hayal edilmiş olmalarıdır. Özgünlükleri ise hayal edilme tarzlarındaki farklılıklardır.

1.1.3.1.3. Ernest Gelner–Milliyetçiliğin Modernliği

Gelner'in temel savı milliyetçiliğin modern bir ideoloji olduğu fikridir. 'O'na göre milliyetçiliğin en temel ilkesi olan siyasi ve milli birimin uyumluluğu modern öncesi toplumlarda görülmemiştir. İnsanlık tarihinin büyük bir bölümünde siyasi örgütlenmeler milliyetçi ilkelere göre düzenlenmemiştir. Ne şehir devletlerinde, ne feodal yapılarda, ne de imparatorluklarda onun izlerine rastlanır. Modern çağdan önce yönetilenlerin milliyeti, yönetenleri ilgilendirmez. Çoğunlukla önemli olan ne ölçüde adil, merhametli ve dürüst olduklarıdır. Kısacası milliyetçilik yalnız modern bir dünyada sosyolojik gereklilik haline gelir. İkinci yaklaşım ise milliyetçiliği modern çağa ait yapılar olarak gören modernist yaklaşımdır (Özkırmı, 2000). Gelner, Weberci ve Durkeimci tarihsel sunumu esas alarak, insanlık tarihini sırasıyla; avcı-toplayıcı, tarımsal, modern-endüstriyel olmak üzere üçe ayırarak modern dönemi diğer iki dönemden ayıran bazı özelliklerinin milliyetçiliğin uygulanabilirliğini mümkün kıldığını belirtir. Bunlardan birincisi bir önceki iki dönemden farklı olarak kültür ile toplumsal yapı ve siyaset arasındaki ilişkinin değişmesidir. İkinci yaklaşım ise milliyetçiliği modern çağa ait yapılar olarak gören modernist yaklaşımdır.

Gelner'e göre modern öncesi dönemlerde toplumsal roller kesin çizgilerle çizilmişti, bireyin yapı içerisindeki konumu ve statüsü doğuştan belirleniyordu. Bu toplumlarda yönetenin meşruyetinin tesis edilmesi için kültürün bir rolü yoktu. Kültür ancak destekletici bir konumda idi. Yalnız modern dönemde roller herkese açık hale gelmiş, sosyal sınıflar arasındaki geçişler çoğalmıştı. Sınıflar arasındaki geçişin ve aynı zamanda ilişkinin güçlenmesi için dilin de yaygınlaşması gerekiyordu. Bu durum kültürü önemli bir konuma yükseltmişti. Gelner'e göre modern dönemde milliyetçiliğin oluşmasının en önemli göstergesi yöneten grubun kültürü önemlileştirerek, üst bir kültür üreterek toplumsal alanın bütün katmanlarına bunu empoze edebilecek yeterli donanıma sahip olmasıydı (Özkırmı, 2000).

Gelner'e göre milliyetçiliğin modern bir ideoloji olmasının bir başka göstergesi de bir önceki dönemlerin aksine iş bölümünün değişmesiyle birlikte

uzmanlaşmanın ortaya çıkmasıdır. Uzmanlaşma da ancak bir önceki aile temelli eğitimden farklı olarak, kamusal alanda kurumsallaşmış, standartlaştırılmış, kültürel türdeşlik üreten, ortak bir dili empoze edebilecek genel bir eğitim sistemi ile mümkün kılınabilirdi. Kitlesele bir eğitim sistemini ayakta tutabilecek, denetleyebilecek tek örgütlenme biçimi modern devlettir. Milliyetçilik ancak modern bir devletin tesis edebileceği bir ideoloji idi.

Gelner'e göre milliyetçiliği modern bir ideoloji yapan bir diğer gösterge de modern devletin yüksek kültür üretmesi ve bu kültürü yaygınlaştırabilmesiydi. Milletler ancak genel toplumsal koşullar, yalnız seçkinlere değil tüm nüfusa egemen olan, standart türdeş ve tek bir merkez tarafından kontrol edilen yüksek kültürleri gerektiğinde ortaya çıkarabilirdi (Özkırımlı, 2000). Bu bağlamda '*milliyetçilik milletleri doğurabilirdi, milletler milliyetçiliği değil*' (Gelner, 2008). Milliyetçilik özünde yüksek bir kültürün kendini daha önce var olan birçok alt kültüre dayatmasıydı. Ancak bu biçimiyle kültür standartlaşır, birbirinin yerine geçebilir bireylerden oluşan toplum oluşabilir, anonimleşebilirdi.

1.1.3.2. Tarihsel ve Toplumsal Kökenler

Ulus – devlet ve ulusalcılığı iki temel sorgulama üzerinden açıklamak gerekir. Birincisi, ne tür ekonomik, politik, teknolojik ve kültürel koşullar ulusalcılığı ve onun siyasal birimi olan ulus devletin oluşmasını gerekli kıldı.; ikincisi, ulus devlet hangi bileşenlerden oluşuyordu. Yani bir siyasal organizasyonun ulus olabilmesi için ne türden pratiklerle donatılması gerekiyordu.

Avrupa'da bir dizi ekonomik, politik, teknolojik ve en önemlisi kültürel gelişmelerin ulus devletin dölyatağını oluşturduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan en etkili olanları, güçlenen bir tüccar sınıfı, kilisenin siyasal alandaki iktidarının zayıflamaya başlaması, hanedanlığın çöküşü ve aristokrasi sınıfının güçsüzleşmesi ve dönüşümü, teknolojik gelişmelerdir (Anderson; 1995;53-62).

Avrupa'da yaşanan biri dizi reformasyon hareketi siyasal açıdan o döneme kadar kralların ve toplumsal yaşamın üzerinde güçlü bir etkisi olan Katolik kilisesinin otoritesini sarsmış Protestanlık ve Kalvenizm gibi yeni dinsel hareketlerin oluşturduğu çatışmalar ve bölünmeler, reform hareketleri, otuz yıl

savaşları, Napolyon savaşları ve benzeri birçok siyasal olay kilisenin çöküşünü hızlandırmıştır. Kilisenin çöküşü, eş zamanlı olarak kutsallığını ve yönetsel meşruiyetini kilisenin imgeleri üzerinden tesis eden merkezi krallıkların çöküşünü kaçınılmaz kıldı. Bu durumun yarattığı otorite boşluğu hali hazırda filizlenen burjuva sınıfının kendi iktidarını tesis etmek için yeni bir siyasal düşünceyi ve politik birimi araçsallaştırmasına (Brass, 1991) sebebiyet vermiştir.

Kilisenin ve hanedanlığın çöküşü ulus- devleti var edecek toplumsal koşulları hızlandırmıştır. 16. yüzyılda denizaşırı keşiflerin bireylerin algı düzeylerini genişletip onlara farklı yaşam biçimlerinin olabileceğini göstermesi, kilisenin kader anlayışı ve öte dünya tasavvuru gibi ahlaki ve yaşamsal doktrinlerinin sorgulanmasını olanaklı kılarak yeni seküler bir paradigmanın oluşmasına ortam hazırlamıştır

Ulusun inşasını gerekli kılabilecek kültürel koşullardan belki de en önemlisi yayıncılık alanındaki gelişmelerdir. Yayıncılık alanındaki büyük ilerlemeler bizatihi kapitalizmin kârı maksimize etme güdüsü ile yakından ilişkili idi. Kapitalizm kısa zamanda hedef kitlesi ve ürün sayısı bir hayli az olan yayıncılık sektörünü geliştirmek, tüketici olacak birey sayısını arttırmak için yerel dillerde (*vernacular*) kitaplar dergiler ve gazeteler basmaya başladı (Anderson; 1995; 55-57). Reform hareketlerinin doğurduğu siyasal ve kültürel iklim, bilimsel ve teknolojik gelişmeler eşliğinde kutsal dil Latincenin önemini yitirmesi *İncil*'in ve diğer bilimsel ideolojik ya da edebi kaynakların yerel dillere çevrilip toplumsal alanda okunması bir dizi sonucu tetikledi.

Bu gelişme hem kilisenin temel referans kaynağı ve pratikleri arasındaki uçurumu sorguluyor hem de kutsal kitap üzerindeki otoritesini ters yüz ediyordu. Öte yandan yerel dillerde kitapların yayınlanması etnik dillerin gelişmesini sağlıyor, o etnik kategorinin parçası olan bireyler arasında yaygınlaşacak ortak bir dili ya da dilin diyalektinin oluşması için uygun koşulları sağlıyordu. Yayın dilinin kullanımının artması ileriki dönemlerde ulusal dilin tesis edilmesine zemin hazırlayacaktı. Belki de en önemlisi yerel dillerde kitap dergi ve gazete basım-okunma sayısının artması yayın dilini konuşan halk kitleleri arasında toplumsal bir ağ oluşturuyor (Anderson; 1995;53-62), bir önceki dönemin aksine kültürel, toplumsal ve ideolojik bağları güçlendiriyordu. İleriki dönemlerde bu durumu yayın sektörünün başındaki burjuva sınıfı,

ulusalcılık ideolojisini geniş halk kitlelerine yaymak ve tesis etmek için araç olarak kullanılacaktı.

Son olarak, kilisenin dayattığı ‘ eş zamanlı’ kaderci zaman algılayışının (eşzamanlılık) ters yüz edilip yerine geçmiş, bu gün, gelecek ayırımının olduğu ‘türdeş içi boş zaman’ (homo-geneousempty time) algısının kurgulanması ,ulusun tesis edilmesi için çok önemli idi (Anderson; 1995;53-62). Her şeyin önceden ilahi bir güç tarafından belirlenmiş, geleceğin geçmişte söylenenlerin gerçekleşmesinden ibaret olduğu düşüncesi yerine, geçmişte olanların şu anı etkilediği ve geleceği inşa edebileceği fikri geçmişten gelerek geleceğe uzanabilecek bir siyasal cemaatin oluşmasını mümkün kıldı.

1.1.3.3. Ulus Devlet-Temel Bileşenler

Yukarıda belirtmeye çalıştığımız bir dizi ekonomik, politik, teknolojik ve kültürel değişim ulusalcılığı ve onun siyasal birimi olan ulus devletin tesis edilebilmesini mümkün kıldı. Peki, ulusalcılık neydi ve ulus devlet hangi bileşenlerden oluşuyordu. Yani bir siyasal organizasyonun ulus olabilmesi için ne türden pratiklerle donatılması gerekiyordu. Yalnız bu sorgulama beraberinde bize kapsayıcı bir ulus devlet tanımı vermeyecektir. Çünkü ulusalcılık bir yandan sınıflar arasındaki güç ilişkilerini ya da açık bir tabirle devlet toplum ilişkilerini şekillendiren, bir yandan da toplum içindeki kültürel ve tarihsel bağlarla bireylerin gündelik yaşam pratiklerine kadar şekillendirilmiş kodlar, mitler, semboller ve duygulardan beslenerek veyahut bunu kullanarak, evrilen, değişen, dönüşen bir toplum projesidir (Kentel,2009). Bu bağlamda ne tek bir millet, ulus-devlet tanımı yapılabilir ne de tek bir ulus-devlet tipolojisi sunulabilir. Yalnız ulus devletlerin mekanizmalarına baktığımızda ulusların bütününde ortak olan bazı temel bileşenlerden söz edebiliriz.

İlkin bir ulus haritalandırılmış ve yalıtılmış teritoryal sınırdan oluşur. Ulus-devletin teritoryal sınırı inşa edilmiş politik, tarihsel / kültürel koşullarla ve o ulus-devletin sınırları içerisinde yaşayan bireylerin yasal düzlemde ulusal kimliğinin nasıl tanımlandırıldığı ile ilgili olarak şekillendirilir. Çünkü ulus, ancak bir teritoryal sınır içerisinde tanımlandırıldığı müddetçe ulustur. Bu durumu Eric Hobsbawm şu şekilde açıklar;

‘‘Milleti ne asli ne de değişmez bir toplumsal birim olarak görüyorum. Millet yalnızca özgül ve tarihsel bakımdan yakın bir döneme aittir. Millet ancak belli bir modern teritoryal devletle, milli devletle ilişkilendirildiği kadarıyla bir toplumsal birimdir; bununla ilişkilendirilmedikçe milleti ve milliyetçiliği tartışmanın hiçbir yararı yoktur’’(Hobsbawm, 2006).

Bu şekillendirme ulus-devleti var eden ikinci bileşenle ile yakından ilişkilidir; her ulus-devlet ortak bir ulusal kimliği sınırı içinde yaşayan bütün bireyler için zorunlu kılar. Üst/ulusal kimlik etnik, dilsel, dinsel ya da kültürel kodlarla tanılandırılır. Üst kimlik bazı ulus devletlerde etnik kimlik üzerinden kurgulanırken bazı ulus devletlerde dilsel ve kültürel kimlikler üzerinden kurgulanır.

Mesela Alman ulusu, teritoryal sınırları içinde yaşayan yurttaşları genellikle etnik bağlılıklar üzerinden kurgulanırken Fransız ulusu, sınırları içinde yaşayan yurttaşları daha çok dilsel bağlılıkları üzerinden kurgulamıştır. Örneğin; Ortaçağ İspanyolcası konuşan *Sefardik Yahudileri* ve Alman lehçelerinden biri olan *Yidiş* dili konuşan *Aşkenaz Yahudileri*- ki Fransa’da her iki gurup da vardı Fransızca’yı öğrenmek koşuluyla Fransız ulusunun parçası sayılırken, tersine yüzyıllardır tarihsel ve kültürel bağları olan Alman ulusun parçası kabul edilmemiştir (Hobsbawm, 2006). Bu kurgulanma ulus-devletin olmazsa olmazı olan, üçüncü bileşene gönderme yapar: Ulus- devlet bir dili ya da dilin diyalektini devletin sınırları içinde yaşayan bütün bireylere dayatır. Dayatma dilin iki temel işlevi açısından stratejik öneme sahiptir. Birincisi dil ortak semboller bütünüdür; Ulus-devletin ‘‘üst/ulusal kimlik bilincinin toplumsal alanda tesis edilebilmesi, ancak devlet içinde tek bir dilin konuşulmasıyla mümkün kılınabilir (Anderson; 1995;83). Farklı ‘‘yerel’’ dilleri konuşan bireylerin aynı ‘‘ulusal’’ dili konuşmaya ve ortak semboller üzerinden düşünmeye başladıklarında, ulus- devlet ideolojisi toplumsal tabakalarda daha çabuk yerleşir. Burjuva sınıfının ve halkların aynı dili kullanmaları, bu toplumsal sınıfların genel bir ortaklıklar etrafında kenetlenip bir araya gelmelerini ve gerektiğinde aynı amaç için birlikte hareket etmelerini mümkün kılar (Coşkun,Derince; 2010 ;12). İkincisi, dil bir araçtır, farklı etnik, dilsel ve kültürel kimliklere sahip olan halkların, hayal edilmiş tek bir ulusun parçası olmasını sağlayabilecek toplum mühendisliğinin aracıdır. Ulusal kimlik ile dil arasındaki yoğun ilişkiyi John Stuard Mill şu şekilde açıklar;

“Farklı milliyetlerden oluşan bir ülkede özgür kurumların var olması neredeyse imkânsızdır. Yurttaşlık duygusundan yoksun insanlar arasında, özellikle de farklı dillerde okuyor ve konuşuyorlarsa, temsili bir hükümetin oluşması için gerekli yekpare bir kamuoyu oluşamaz” (Aktaran. Coşkun,Derince; 2010 ;13)

Ulus var eden dördüncü bileşen ise resmi tarihtir. Her ulus-devlet vatandaşını ve ulusal kimliği yaratmak için bazı tarihsel olayları, sembolleri çarpıtıp dönüştür. Bu dönüşüm yeni semboller, gelenekler ve ritüellerle donatılarak ulus olma bilincini anonimleştirir. Ünlü Marksist tarihçi Eric Hobsbawm, Milletler ve Milliyetçilik (*Nations and Nationalism Sinse*) eserinde dikkat çekici bir şekilde açıklar;

...ulus icadını meşrulaştırmak için ortak ve resmi bir tarih inşa eder. Onunla birlikte çoğu ulus ve devlet, ulusal semboller ve icat edilmiş gelenekler üretir. Ulusu, ulusal kimliği yaratma sürecinde milleti için ortak bir tarih, mitler, destanlar ve kahramanlar yaratır. Temelde bir ideoloji olan milliyetçilik millet inşa etme sürecinde zorunlu olarak tarihsel olayların yarattığı gerçeklerden farklı, kimi zaman kahramanlıklara, kimi zaman da üstünlüklere dayalı tarih kurgular ve yaratır. O halde milliyetçilik açıkça öyle olmadığı bilinen bir şeye sıkı sıkı bağlanmayı gerektirir’ (Hobsbawm , 2006;25).

Daha sonra Renan’ın çarpıcı açıklamasını verir;

‘Tarihi yanlış yazmak bir millet olmanın parçasıdır’ (Hobsbawm, 2006;27). Ulus-devlet, tek dil ve resmi tarih mefhumlarını toplumsal sınıfların bütün katmanlarına empoze etmek ve kendi iktidar alanının sınırlarını koruyup sürekliliğini sağlamak için yayıncılık ve eğitim gibi var olan bilgi edim mekanizmalarını dönüştürüp araçsallaştırarak ideolojik aygıtlar icat eder. İdeolojik aygıtların en temel işlevlerinden biri açık ve örtük- pedagojik yöntemlerle (Köse, 2004) ulus-devlete bağlılığı pekişmiş, ulusal kimliği içselleştirmiş birey yetiştirmektir. Gazete, dergi ve kitapların içeriklerinin düzenlenmesi ve üretiminin kontrol altına alınması, eğitimin kurumsallaştırılarak standartlaştırılıp yaygınlaştırılması, eğitimin erken yaşlarda verilerek zorunlulaştırılması, resmi dil, ulusal tarih, vatandaşlık ve ahlak eğitimi gibi derslerin verilmesi bu amacın ürünüdür (Üstel, 2004).

Ulus-devletin yukarıda belirtilen dört temel bileşeni (teritoryal sınır, ortak dil, ulusal kimlik ve resmi tarih) tesis etmek için merkezi otorite ve ulusal sermaye bileşenlerine ihtiyaç duyar. Çünkü siyasal sitemin sınırlarını oluşturmak, korumak ve güvenlik altına almak, ortak dili resmi tarihi öğretmek için eğitim kurumlarını inşa etmek ve sınırları içinde yaşayan halkların tamamı için tek kimliği zorunlu kılmak, güçlü bir merkezi otorite ve ekonomik sermaye gerektirir. Bu koşullar ancak ve ancak güçlü bir burjuva sınıfının yapabileceği bir şeydir. Belki de kıta Avrupa'sındaki ilk ulusların eski merkezi krallıklarının yıkılmasından sonra oluşan otorite boşluğunu dolduran güçlü bir burjuva sınıfı tarafından tesis edilmesi bu nedenledir.

Merkezi otorite ve ulusal sermayeyi önemli kılan bir başka gerekçe ulus devletin bizatihi siyasal mühendisi olan burjuvanın özgün karakteri ile yakından ilişkilidir. Temelde üretim araçlarını elinde bulunduran burjuva, sermaye birikimi sağlamak için merkezileşmiş ve birkaç el de toplanmış mülkiyete ve dağıntık halk yığınlarının toplanması ile sağlanması mümkün olabilecek işçi gücüne gereklilik duyar. Karl Marx ulus devleti burjuvanın gelişim sürecinin bir parçası olarak görerek burjuva ulus devlet ilişkisini şu şekilde açıklar;

"Burjuvazi, halkın üretim araçlarının ve mülkiyetin dağıntık haldeki durumunu ortadan kaldırma gücünü elinde tutar. Dağıntık halkı bir araya toplar, üretim araçlarını merkezileştirir ve mülkiyeti birkaç elde toplar. Bunun doğal sonucu ise, siyasi merkezileşmedir. Çeşitli çıkarları, kanunları, hükümetleri ve vergi sistemleri olan bağımsız veya kısmen bağımlı bölgeler tek ulus, tek hükümet, tek kanun, tek ulusal çıkar ve tek gümrük tarifesi altında birleşmiş olurlar." (Marx, 2010).

2. TUNCELİ

Türkiye'nin doğusunda küçük bir kent olan Tunceli Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar ülke gündeminde yer almıştır. Gündemde kalmasının nedenleri kentin kendine özgü kültürel kimliği ve geçmiştir. Geçmişinde yaşadığı trajediler ve bu trajedilere karşı politik ve kültürel tepkiler Tunceli'yi siyasal alana çoğunlukla olumsuz pratikler üzerinden taşımıştır. Tunceli halkının etnik, dinsel ve kültürel özgünlükleri, inanç biçimi ve yaşam pratikleri sorunlu bulunduğu ölçüde iktidarların dikkatini çekmiş, problem oluşturmuş, aynı özgünlükler muhalif özgün bir siyasal kültürün oluşmasına sebebiyet vermiştir. Aynı zamanda kentin doğası ve coğrafik özellikleri özgünlüğünün bir başka kaynağı olup halkın gündelik yaşam pratiklerine kadar işlemiştir.

2.1. Tunceli Tarihine Genel Bir Bakış

(Tunceli) Dersim tarihiyle ilgili genel bir kompozisyon oluşturmak için tarihsel süreklilik ve kopuş arasındaki bağlamı dikkatlice ele almak gerekir. Genel kapsayıcı bir bakış açısıyla Dersim'in tarihini, ulusalcılığın Dersim'e temas ettiği 1930'ların öncesi ve sonrası olarak iki bölümde ele almak gerekir. Aynı zamanda ulusalcılığın temas yoğunluğunu ve biçimini belirleyen nev-i sahsına münhasır ento-dinsel karakterini ve dersimin ne tür özgünlüklerinin temas ve karşı refleks tarzını şekillendirildiğini irdelemek gerekir. Çünkü temasın öncesinden ziyade sonrası Dersim'in şuan ki siyasal kültürel anlam haritasının sınırlarını şekillendirmiştir. Ayrıca Kürt ulusalcılığı ve 1990'lardan sonra yükselişe geçen Kürt siyasal hareketi, Tunceli'nin siyasal ve kültürel anlam haritasını şekillenmesinde önemli bir etkide bulunduğundan dolayı Kürt ulusalcılığının ve Kürt siyasal hareketinin karşı bir milliyetçilik ve siyasal paradigma olarak ele alınması gerekir.

2.1.1. Temas Öncesi Tarih

Dr. Nuri Dersimi Kürdistan Tarihinde Dersim adlı çalışmasında Bölgenin adının bölgede işletilen gümüş madenlerinden alındığını belirterek Dersim adlandırmasının Kürtçe olduğunu söyler. 'O'na göre Kürtçe *deri* (kapı) ile *sim* (gümüş) sözcüklerinin bileşiminden oluştuğunu belirterek Dersim'in (gümüş kapı) anlamına geldiğini söyler; başka bir anlamda ise Kürtçe'de *der*

kelimesi bazı durumlarda yer anlamı taşıdığı için *Dersim* adlandırmasının gümüş yeri anlamı taşıdığını belirtir (Burkay,2010,18). Burkay bölgedeki Palu ,Pertek ve Mazgirt gibi eski anıtlardan yola çıkarak Dersim'in tarihinin Urartulara kadar uzandığını belirtir. Ayrıca bölgede Akkoyunlu ve Selçuklu eserlerine bakarak 12 yüzyıldan itibaren kendi içinde bir beylik olduğunu belirtir. Yalnız Dersim'in tarihiyle ilgili en net tanımlamaya 16.yüzyılda kaleme alınmış meşhur Kürt tarihi eseri olan *Şerefname*'de karşılaşırız. Bu eserde Dersim, Çemişgezek, Pertek, Mecenkurt gibi bazı beyliklerin öyküleri anlatılır ve buraya Kürdistan denildiği belirtilir (Burkay,2010:20).

Dersim tarihiyle ilgili literatürdeki çalışmalara baktığımızda daha çok Osmanlı devleti ile ilgili yoğun çalışmaların yapıldığını görüyoruz. Çalışmalar genellikle Yavuz Sultan Selim'in doğu seferinin hemen akabinde Dersim'e yaptığı harekâtlar ve Alevilere dönük katliamlar ve Abdülhamit dönemi dersim politikalarının işlendiğini gözlemliyoruz. Çünkü bu iki dönem dışında iktidarlar Dersimle her zaman gevşek bir ilişki kurmuş, sorun olarak görülmemiştir.

Osmanlı Devletinin Dersim'le ilk yoğun teması 16.yüzyılda karşımıza çıkar. Yavuz Sultan Selim'in doğu seferi Çaldıran savaşları sonucunda bazı kaynaklara göre 40 bin alevinin katledilmesi hadisesinin, Dersim halkının alevi inancının, dönemin Osmanlı ideolojisi tarafından sorun teşkil etmesinden kaynaklandığı belirtilir. Safevi devletinin Şii inancına sahip olması Çemişgezek sancağının (Dersim Sancağının) dinsel anlamda Safavilere yakınlığı,bunun Osmanlı açısından sorun teşkil etmesi, savaşların ve kıyımların temel nedeni olarak bilinmektedir. Bununla bağlantılı olarak Ortadoğu ve Arap yarım adasına yapılacak olan geniş alanlı seferler öncesinde Osmanlının ardında Anadolu'nun doğusundaki kontrol gücünü zayıflatacak bir durumun oluşmaması pratiklerin bir başka nedeni olarak bilinmektedir (Sağlam,2010,270-290). Yalnız Dersim bir dizi nedenden ötürü özerk yapısını korumuş, II. Abdülhamit dönemine kadar Dersim'in devlet ile olan ilişkisi bu şekilde devam etmiştir.

II. Abdülhamit döneminde merkezi otoritenin güçlenmesi, asayiş sorunların ortadan kaldırılması ve en önemlisi Sünni İslam'ı merkeze alan İslamcılık fikrinin resmi ideoloji olarak tesis edilmeye başlanması veyahut amaçlanması Dersim'in devlet tarafından sorunlu bir bölge olarak görülmesine sebebiyet vermiştir. Abdülhamit tarafından 4. Ordu Müşiri olarak bölgeye gönderilen aynı zamanda Hamidiye alaylarının kurucusu olarak bilinen Zeki

Paşa ve Anadolu umumi müfettişi Şakir Paşa'dan devletin isteği doğrultusunda Dersim'in ıslahı için bir rapor hazırlanması istenmiştir.1896'da hazırlanan rapor Dersim'in ıslahı konusunda hazırlanan ilk rapor olma özelliği açısından önemlidir. Bu raporda Dersim'in ıslahı için önerilen yöntem askeri harekât, sıkıyönetim sürgün ve asimilasyondur (Dinç, Akpınar, Bilir, Bozkurt,2010:313).

Raporda askeri harekât Dersim'in ıslahı için yapılması gereken ilk hamle olarak belirtilmiştir. Askeri harekâtların başarıyla sonuçlanması için Dersim coğrafyasının şartlarına bağlı olarak önce yolların ve köprülerin yapılması gerektiği belirtilir. Yolların fakir köylüye yevmiye karşılığı olarak yaptırılması önerilerek, askeri birliklerin bu yollar üzerinden Dersim sancağının stratejik bölgelerine yerleştirilmesi önerilir. Daha sonra Dersim sancağının lağvedilmesi ,Çemişgezek ve Mazgirt'in Elazığ vilayetine bağlanması ve coğrafyanın genelinde sıkıyönetim ilan edilmesi gerektiği savunulur. Aynı zamanda dersim halkının büyük bir çoğunluğun civar bölgelerde Sünni Müslümanların ağırlıklı olduğu bölgelere iskân edilmesi ve boşalan bölgelere çevre vilayetlerden Sünni halkın yerleştirilmesi gerektiği belirtilir. Aynı zamanda bölgeye okulların, kışla ve idari birimlerin yapılmasının ve halkın sorunlu bulunan inanç dil ve kültür biçimlerinin değiştirilmesi şiddetle tavsiye edilir (Dinç, Akpınar, Bilir, Bozkurt, 2010:311-320). Yalnız Osmanlı devletindeki siyasal değişimler raporun uygulamaya geçilmesini engellemiştir. Burada önemli olan husus II. Abdülhamit dönemi Dersim raporlarının, ulus devletin Dersim raporları arasında yoğun benzerliklerin bulunması ve bir açıdan zihinsel bir devamlılığın olmasıdır.

2.1.2. Türk Ulusalçılığının Etno dinsel Karakteri;

Türk ulusalçılığının ve ulusal kimliğin etnik ve dinsel içerimleri ve sınırları üzerine kapsamlı bir değerlendirme ve tanımlamaya varmak için öncelikle ulusalçılığın hukuksal, siyasal ve toplumsal pratiklerini dikkatlice incelemek gerekir. Konu Türk ulusalçılığının etnik ve dinsel karakterini betimlemek olunca belirli bir yargının etrafında toplanan gerekçeler ve örnekler sunmak olanaksız gibi görünüyor. Burada etken olan, belirsizlik ve karmaşa oluşturan husus tarihsel süreçlerin Türk Ulusalçılığının sınırları, ulusal kimliğin içeriklerini ve karakterini dönüştürmesindeki etkisidir. Bu nedenle belirli bir ulusalçılıktan ve ulusal kimlikten söz etmek olanaksızlık arz ediyor Aynı zamanda ulusalçılığın dönüşüm seyrini etkileyen etmenlerin bir hayli fazla olması, olguların söylem ve eylem düzeylerindeki karşılıklarının farklı olması

durumu zorlaştıran başka etmenlerdir. Bir yandan toplumu tependen tırnağa dünyevileştirmeyi yani toplumsal alanın bütün katmanlarından dini emir ve yasaklardan arındırmayı hedefleyen Kemalist batılılaşmacı ideoloji, beri yandan Osmanlı Devleti'nin dağılmasından sonra oluşan yeni teritoryanın içinde yer alan toplumun etnik ve dinsel kompozisyonunun doğurduğu alt yapı ve üst yapı arasındaki ilişkiyi etkileyen etmenler, öte yandan ulusalcılığın tesis enstrümanları olan hukuksal ve siyasal pratikler arasındaki çelişkiler, söylem ve eylem düzeylerindeki farklılıklar Türk ulusalcılığının etnik ve dinsel sınırlılarını belirlememizi zorlaştırmıştır.

Örneğin ulusal kimliğin tesisini hukuksal pratikler üzerinden okumaya çalıştığımızda bir önceki bölümde belirttiğimiz üzere Türklüğün, Fransız modeline benzer toprağa dayalı yani teritoryanın içinde yer alan toplulukların dinsel ve etnik kimlik ayrımı gözetmeden Türk olarak kabul edildiğini gözlemliyoruz. 1924 anayasasının 88. Maddesinin ilk fıkrasında; *Türkiye ahalisinde* (ki burada ahali o topraklarda yaşayan halkları kapsamaktadır) *din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibariyle* (Türk) *ilhal olunur* ibaresi geçmektedir. Anayasanın bu maddesi Türklüğü etnik ve dinsellikten öte toprak bütünlüğüne bağlı bir üst kimlik üzerinden düşünmemize sebebiyet verir.

Yalnız ulusal kimliğin tesisine siyasal pratikler üzerinden baktığımızda durumun bunun tersi olduğunu gözlemliyoruz. Aynı dönemde 1923 demografik mühendislik pratiklerine baktığımızda Türklüğün dinsel kimlik üzerinden tanımlandırıldığını, sınırlılarının Müslümanlık üzerinde şekillendirildiğini gözlemliyoruz. Lozan sözleşmesine bağlı olarak 30 Ocak 1923 tarihli Yunan ve Türk nüfuslarının mübadelesine ilişkin sözleşmenin birinci maddesi zorunluluk ilkesini getirmiş, 1 Mayıs 1923'ten itibaren Türkiye'de yerleşik Rum Ortodoks dinine mensup Türk vatandaşları ile Yunanistan'da yerleşik İslam dinine mensup Yunan vatandaşları zorunlu mübadeleye tabi tutulacaktır maddesi gereğince Yunanistan'da yaşayan hangi etnik kimliğe sahip olursa olsun göçmenler Müslüman olduklarından ötürü Türk sayılmıştır. Aynı zamanda Hristiyan Gagavuzlar Türkçe konuşmalarına ve kendilerini Türk olarak nitelendirilmelerine rağmen kitlesel olarak göçmen olarak kabul edilmemiştir. Öte yandan Türkçe bilmeyen farklı etnik kökenlere sahip ve Müslüman olan Boşnaklar ve Bulgar Pomak'ların Türkiye'ye göç etmelerine izin verilmiş, Türk bilinci edinmeleri mümkün görülmüş, Türk kabul edilmiştir (Yıldız,2013,132).

Hukuksal pratikler ve siyasal pratikler arasındaki bu ayrım bize vatandaşlık tanımı ile ulusal kimlik arasındaki çelişkiyi gösterir düzeydedir. Zira teritoryanın içinde yaşayan toplulukların Türk sayılması siyasal anlamda Türk olarak kabul edildiği, eşit hak ve özgürlüklere sahip olduğu anlamı taşımamaktadır. Yıldız, cumhuriyetçi tanımın hiçbir zaman hukuki veçheyi Türk olmak için yeterli bir temel olarak görmediğini belirterek bu durumun politik veçheleri olarak anadili Türkçe olmayan vatandaşların hem özel hem de kamusal alanda Türkçe konuşmaya zorlandığını belirterek birçok siyasal yaptırımın buna benzer bir çelişkinin sonucu olduğunu belirtmiştir (Yıldız, 2010,36-40).

Vatandaşlık ve ulusal kimlik arasındaki çelişki üzerine bir başka örnek ise 2510 sayılı ve 1934 tarihli iskân kanunudur. Bu kanun Türk vatandaşı olan Türkler ve Türk olmayan Türk vatandaşları ayrımını belirginleştirerek farklı politik uygulamalara zemin hazırlamıştır. Kanunda Türkiye'ye iskân edilecekler ve göç edecekler arasında vatandaşlığa alınma hususunda ırk açısından Türk olanlar ile olmayanlar arasında ayrım gözetilmiş farklı uygulamalara tabi tutulmuştur. Aynı zamanda sivil ve askeri bürokrasiye eleman asker ve memur alımlarındaki yerleşik kriter de Türk ve Türk vatandaşı olma ayrımına dayandırılmıştır. Bu nazardan baktığımızda Türk vatandaşlığı ve Türk ulusal kimliği arasında hiçbir zaman bire bir örtüşme veya kapsama söz konusu olmadığı gibi bir durum ortaya çıkmaktadır.

Türk milliyetçiliğinin etnik ve dinsel sınırlarının kavrayışını zorlaştıran bir başka çelişki ise Kemalist ideolojinin ulusalcılığı ve ulusal kimliği tesisi ederken ki söylem ve eylem pratiklerinde gözlemlediğimiz yoğun karmaşa ve çelişkidir. Kemalizm Batılılaşmayı/muasırlaşmayı/medenileşmeyi merkeze alan Osmanlının düşüncel, ideolojik ve tarihsel bakiyelerini reddeden, bu anlamda geçmişle arasında yoğun bir kopuşu gerekli kılan, sistem kurucu ve dönüştürücü bir ideolojidir. Aynı zamanda sekülerleşmeyi/laik devlet algılayışımı² toplumsal

² Laiklik kavramı, Yunanca 'da "halk" anlamına gelen "laos" sözcüğünden türetilmiş bir kavram olup, laik kimse, "halktan olan", yani ruhban sınıfına mensup olmayan kimse demektir. Bu kavram Türkçeye Fransızcadan "Laigue" sıfatından alınmıştır. Türkçede laiklik laik olmak, laik görüşe sahip olmak anlamına gelmektedir. Laiklik, genel anlamda dinin ve devletin her birinin kendi alanlarında bağımsız olmasını ifade eder. Başka bir anlatımla laiklik, dinsel alan ile devlete ait kamusal alanın birbirinden ayrılması, devletin belli bir dini temsil etmemesi, dinler ve inançlar karşısında tarafsız olmasını ifade etmektedir. Bu tarafsızlığın kaçınılmaz sonucu, devletin siyasi ve hukuk düzenini hiçbir dinin kurallarına dayandırmamasıdır. Aksi takdirde, devletin tarafsızlığı ortadan kalkacaktır (Yayla, 2004: 109).

alanın bütün katmanlarına empoze etmeyi amaçlayan ideolojidir. Cumhuriyet'in ideolojik karakteri kısa zamanda reformlarla vücut bulmuş, İslam'dan İslamlaşmış kültürden arındırılmış yeni Türk kimliğini ve yeni Türk milliyetçiliğini merkeze alan, dini tanımdan radikal bir kopuşla, dinin ancak ve ancak vicdanlara ve devlet tarafından kabul edilmiş mekânlarda yaşanmasını öngören radikal bir laiklik görünümü kazanmıştı (Berkes,2002). Devletin dininin İslam olduğu ibaresinin anayasadan kaldırılması, şeyhülislamlığın kaldırılması, dinin mahkemelerin ve medreselerin kapatılması, tekke ve zaviyelerin kapatılması, okullardan din derslerinin kaldırılması, dini mevzuatların yerine batılı kanunların ikamesi, çok kadınlı evliliğin kaldırılması, şapkanın milli başlık olarak kabulü, alaturka müziğin öğretilmesinin ve çalınmasının yasaklanması, opera, bale, çok sesli müzik, batı tipi resim ve Mustafa Kemal heykellerinin dikilmesinin teşviki, Hristiyan takviminin kabulü ve batı giyiminin ve adabı muaşeretinin resmileştirilmesi gibi 1924-29 tarihleri arasında cereyan eden pratikler Cumhuriyetçi reformlara örnek verilebilir.

Yalnız benzer dönemlerinde gözlemlediğimiz siyasal pratikler Kemalizm'in seküler/laik dinle mesafeli, dini siyasal ve toplumsal alanın dışına iten ideolojisinin tersi veya eleştirisini sunabileceğimiz uygulamalarla karşı karşıya kalıyoruz. İlk Cumhuriyet'in kurucu ve dönüştürücü kadrolarının taşradaki söylem ve eylem pratiklerinde dini merkeze alan tavır tutum ve söylemleri, seküler laik paradigmayla çelişik bir durum arz eder. İkincisi ve en önemlisi 3 Mart 1924'te *Şeriye ve Evkaf Vekâleti* yerine Mustafa Kemal Atatürk'ün bizzat kendisinin meclise sunduğu/emriyle 429 sayılı konuyla Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığına bağlı olarak kurulan Diyanet İşleri Başkanlığı uygulamasıdır. Diyanet işleri başkanlığının temel görevi 22 Haziran 1965 tarihli 663 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun'un birinci maddesinde açık bir şekilde belirtildiği üzere; *İslam dininin inançları, ibadet ve ahlak esaslarıyla ilgili işleri yürütmek din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerini yönetmek üzere Başbakanlığa bağlı Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştur* (Kara,2009,183).Burada önemli olan husus ilkin başkanlığın doğrudan başbakanlığa bağlı olmasıdır ki bu durum laikliğin bilindik doktrini olan devlet işlerinin din işlerinden ayrılması ilkesiyle çelişmektedir. İkincisi başkanlığın sadece İslam dinini inanç ve ibadetlerinden sorumlu olması pratiği laikliğin devletin bütün dinlere eşit mesafede yaklaşması gerektiği ilkesiyle çelişmektedir. Aynı zamanda *ibadet yerini yönetmek* ibaresi

iki açıdan sorunludur. İlkin bu ibare tekillik arz etmekte diğer dinlerin ibadet yerlerini sınırların dışına itmektir. İkincisi bu ibare devletin doğrudan ibadet mekânı üzerine tahakkümünü ve denetimini göstermektedir. Aynı zamanda diyanet işlerinin sermaye girdisi başbakanlık tarafından karşılanmakta, başkanlığın yönetici kadroları doğrudan başbakan ve cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Bununla birlikte başkanlığın yetki alanı Müslüman olanları kapsamaktadır.

Bir başka örnek ise 1949 yılında devlet tarafından İlahiyat Fakülteleri, İmam Hatip Okulları ve Yüksek İslam Enstitüleri kurulmuş, bu okullarda Sünni Hanefi İslam'ı merkeze alan bir müfredat hazırlanarak, dini kadrolar yetiştirilmiştir (Kara,2009,192). Bununla birlikte vatandaşların vatandaşlık belgelerine (nüfus suretlerine) dini hali ibaresi eklenmesi zorunlu kılınmış, Müslüman ol(a)mayanların bile suretlerine Müslüman yazılmıştır.

Kemalist ideolojinin bu çelişkili durumu yani bir açıdan referansını aldığı batı laisizminde bile örneklerine karşılaşılamayacak radikal bir laik Türk ulusal kimliği tesis edilir ve sınırları bunun üzerinden şekillenirken başka bir açıdan Sünni İslam'ı merkeze alan, olmadığı kadar örtük ve bazı durumlarda olmadığı kadar açık din vurgusu yapan Sünni Hanefi İslam'ın dışında Türklüyü hiçbir şekilde ulusal kimliğin dairesi içine almayan sunum ve uygulama esasında örneklerine sıklıkla karşılaştığımız bir çelişkili uluslaşma ve ulusun devamlılığını sürdürme durumu ortaya çıkmıştır. Buradan çıkarılacak sonuç, Cumhuriyetin kuruluşunda 2000'lerin ortalarına kadar siyasal alanın bütün özneleşme biçimlerini etkileyen Kemalist ideoloji, dini araçsallaştırarak ulusal kimlikle eklenmiş Türk Müslüman üst kimliğinin taşıyıcı konumunda olmuş,dinsellik ve laiklik -eşine az rastlanır bir biçimde- hiçbir biçimde etniklikten bağımsız düşünülmemiştir.

Ulusalçılığın etnik ve dinsel sınırlılıklarını kavrayışımızı zorlaştıran ve çelişki var eden bir başka durum ulusal kimliğin etnik içeriklerinin zaman içinde evrildiği/dönüştüğü durumdur. Ulusal kurtuluş mücadelesinin yapıldığı dönem aralıklarında ve Cumhuriyetin ilk yıllarında gerek Mustafa Kemal Atatürk'ün söylemlerinde gerekse 1924 anayasasında Türklüğün etnik bir içerimden ziyade dil, kültür ve toprak birliği üzerinde sınırlarının şekillendirildiğini gözlemliyoruz. Bu teze daha çok Atatürk'ün ünlü metni gençliğe hitabenin sonunda *Ne mutlu Türküm diyene* ibaresindeki Türklüğün Türk olarak doğmak

ya da Türk ırkına sahip olmaktan öte kültürel ve mülki (teritoryal) anlamda kendini Türk olarak hissetmek üzerinden düşünülmüş bir söylem olduğu kanısına varabiliriz. Bununla birlikte Atatürk'ün nutuk kitabında vurguladığı, *Türkiye Cumhuriyetinin temeli kültürdür* açıklamasını referans alarak benzer bir kanıya varabiliriz. Hukuksal anlamda 1924 anayasasındaki; *Türkiye ahalisinde din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibariyle (Türk) ilhal olunur* vatandaşlık tanımı, bunun bir göstergesi konumunda olabilir. Yalnız benzer dönemlerdeki siyasal pratiklere baktığımızda bu durumun dışında halleri gözlemliyoruz (Yıldız, 2010:169).

İlkin Mustafa Kemal'in Atatürk'ün yoğun Türklük vurgusu içeren konuşmalarındaki Türklüğün ırkçı çağrışımlar içermesidir ki Ahmet Yıldız bu duruma Atatürk'ün ünlü kitabı *Nutuk*'tan örnekler vererek, Türk Gençliği *!...muhtaç olduğun kudret damarlarındaki asil kanda mevcuttur, bir Türk dünyaya bedeldir* sözlerinin etnisist üstünlükçü içerimlere sahip olduğunu belirterek 1930'larda etnik anlamda Türk kökenli olmayanların askeri ve sivil kurumlara alınmamasının, dönemin ders kitaplarında Türklerin devlet ve medeniyet kurmadaki yüksek kabiliyetini vurgulayan bölümlerin olmasının Kemalist ideolojinin etnisist tezahürleri olduğunu belirtir (Yıldız, 2010:169). O halde Türk olmak diğer bütün etnik kimliklere sahip olmaktan daha üstün ve kan/soy bağına bağlı olarak edinebilecek bir yetenek/güç denkleminde ortaya konmuştur.

Ulusal kimliğin etnisist bir karaktere doğru dönüşmesine sebebiyet veren veyahut etnisist karakter içerdiğini gösterebilecek bir başka örnek ise CHP'nin üçüncü genel kurultayını topladığı 1931 yılında etnisist anlamda Türk milliyetçiliğinin yükselişini vurgulayan, kilit bir pratik olan Atatürk'ün bizzat görevlendirdiği heyet tarafından üretilen Türk Tarih Tezinin ortaya çıkışıdır (Çağaptay,2009,240). Bilimsel bir nitelikte olduğu kabul edilen bu tez kısaca Türklerin muhteşem ve eski bir ırk olduğunu ileri sürmektedir. Türkler, kökenleri binlerce yıl önce yaşadıkları orta Asya'ya dayanan yuvarlak kafataslı bir ulus olarak açıklanmış, iklim koşulları münasebetiyle topraklarından, dünyanın dört bir yanına dağılmış; doğudan Çin'e, güneyden Hindistan'a batıda ise Mısır'a, Mezopotamya'ya, İran'a, Anadolu'ya, Yunanistan ve İtalya'ya gitmiştir. Çağaptay bu hikâyenin üç anlam barındırdığını belirtir. Türkler kökenleri Orta Asya'ya dayanan Hint Avrupalılar da dâhil olmak üzere tüm ulusların atası olduğu için göç ettikleri medeniyetleri Türk ırkı yaratmıştı.

İkincisi günümüz Türkleri diğerlerinin yanı sıra eski Sümerlerin, Mısırların ve Hititlerin başarılarının mirasçısıdır. Üçüncüsü bu bağlamda Anadolu ve Ortadoğu Anadolu Türklerin anavatanıdır (Çağaptay,2009:245). Bu tezin bilimsel gerekçeleri dil üzerinden kurgulandığı için tezin hemen akabinde Güneş Dil Teorisi oluşturularak gerek ilk ve orta düzeydeki okullarda gerek üniversitelerde müfredatlar yerleştirilerek uygulamaya konulmuş, Türklük ve ulusal kimliğin ırkçı temeller üzerine yeniden dizayn edilmesini olanaklı kılmıştır (Üstel,2004,78). Bu durumu sonuç olarak siyasal alanda ve uygulama safhalarında ırkçı sonuçlar doğurmuş,ulusalcılığın ve ulusal kimliğin inkâr imha ve asimilasyoncu karakterini şekillendirmiştir.

Sonuç olarak Türk ulusal kimliğinin etnik anlamda Türklüğü ve Sünni İslam'ı merkeze alan/ içeren ulusal kimliği, kimliğin parçası olmayan/olamayan etnik dinsel ve kültürel kimlikleri-toplulukları üst-ulusal kimlik dairesinin dışına itmiştir. Ulus devlet bir dizi sistematik inkâr, imha ve asimilasyon politikasıyla teritoryanın tamamını dönüştürecek bir siyasal ve demografik mühendislik projesini devreye sokmuş, coğrafyanın etnik dinsel kompozisyonunu değiştirmeye dönük hamleler yapılmıştır. Bu açıdan bakıldığında ulus devletin siyasal tarihi, ulusal kimliğin tesisi ve tesise karşım refleksif direncin tarihidir ve siyasal alanın eylem ve söylem tarzı bu direnç ve karşı direnç üzerinden şekillenmiştir.

2.1.3. Ulus Devletin Dersim'e “Temas”ı

Ulus devletin Dersim'le teması, temasın tarzı ve amacı açısından düşündüğümüzde coğrafyanın diğer bölgelerinden farklı olmamıştır. Yalnız Dersim'in birkaç özgünlüğünün, temasın sertlik derecesini etkilediğini ve sonrasındaki Türkleştirme pratiklerinin karakterini şekillendirdiğini söyleyebiliriz. Bu tarz bir değerlendirmeye, temasın başladığı 1925'ten yoğunluğunun arttığı 1940'lara kadarki süreçte, dönemin siyasal eyleycilerinin askeri ve sivil bürokratların hazırladığı raporlarda, meclis tutanaklarında, Dersim üzerine çıkarılmış kanunlar ve yasal düzenlemelere baktığımızda varabiliriz.

Ulus devlet açısından Dersim'in sorunlu bulunan ilk özgünlüğü, halkın coğrafyada eşine rastlanmayacak yoğunlukta içine kapanık ve geleneksel yaşam biçimine sahip olmasıdır ki bu durum Türk ulusalcılığının Kemalist modernleştirici yönüyle çelişmektedir. Türk tarih tezinin yazarlarından ve

devletin Dersim algısını kristalize etmiş Hasan Reşit Tankut'un “Zazalar Üzerine Sosyolojik Tetkikler (1932)” çalışmasında Dersim halkını; *tamimiyle dağ insanı... İptidailiğin bütün hususiyetlerini muhafaza ederler... Gözleri geçit vermez... Göçebe binaenaleyh derbeder... Zaza'yı tabiat dağ mahlûku olarak yaratmış... Halk ve edebiyat fakiri* olarak tanımlamıştır (Tankut,2010:22). Bir biçimde Dersim halkı Türk milliyetçiliğinin oryantalist bakış açısından ötürü geri ve barbar olarak nitelendirilmiştir. CHP Tunceli milletvekili Necmettin Sahir Sıla'nın Tunceli raporunda Dersim; *haşin bir tabiat, sarp dağlar, korkunç mağaralar, vahşi vadiler ve azgın sularla çevrili vahşi, yolsuz, köprüsüz, yapısız ve bakımsız bir ülke... cehlin ve görgüsüzlüğün kaynaştığı dağlık* bölge olarak belirtilmiştir (Akemekçi, Pervan, 2010:334). Dönemin raporlarına baktığımızda Dersim halkının dış dünyaya kapalılığı, gelenekselliği ve barbarlığı yaşam biçimi ve coğrafyanın sorunlu özellikleriyle ilişkilendirilmiş, acilen medenileşmesi gereken bir halk olarak nitelendirilmiştir.

Ulus devlet tarafından Dersim'in bir başka özgünlüğü ise halkın sahip olduğu dinsel kimliğidir. Alevilik, Sünni İslam dışındaki inanç biçimlerini ulusal kimlik dairesinin dışına iten Türk ulusalcılığı için önemli bir problem olarak görülmüştür. Aleviliğin önemli bir sorun olarak görülmesinin bir başka nedeni, ulus devlet tarafından kategorik olarak sınıflandırma biçiminden kaynaklanmaktadır. Sıla'nın ve Tankut'un raporlarına baktığımızda Alevilik bir inanç biçimi olarak İslam öncesi dinler, Hristiyanlık ve bağlantılı olarak Ermenilikle ilişkilendirilmiş; *Zazaların hemen hemen hepsi insana taparlardı, insanla beraber saza, söze ve içkiye taparlardı... ne oldukları neye inandıklarını kendileri bile bilmez* gibi ibareler kullanılmıştır (Tankut,2010:17-57). Aynı zamanda Alevilikteki Allah, Muhammed, Ali vurgusunun Hristiyanlıktaki kutsal üçlemeyle benzer olduğu, on iki imam söylemiyle Hristiyanlıktaki on iki havari mitosunun benzer olduğu gibi örneklerle Aleviliğin Hristiyanlıkla akrabalığı ispatlanmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte Osmanlının son döneminde zorla Müslüman olan Ermenilerin, Aleviliğin inanç biçiminin dönüşürdüğü gibi bir yargıyla Alevilik, İslam dışı bir inanç biçimi gibi tanımlanarak acilen İslam dairesi içine alınması gerektiği düşünülmüştür (Akemekçi, Pervan.2010:336).

Bir başka özgünlük ise Dersim'in etnik kompozisyonundan kaynaklanmaktadır. Halkın büyük bir çoğunluğunun Kürt/Zaza kimliğine sahip olması ulusal kimliğin etnik karakteriyle çelişen bir durum arz ettiği için sorun olarak görülmüştür. Tanıl Bora Dersim halkının Kürt/Zaza kimliğinin Türk

ulusalcılığının Dersim’le temas biçimini şekillendiren önemli etmenlerden biri olduğunu belirterek, Türk ulusalcılığının Dersim’in Zaza halkını iki nedenden ötürü önemli bir sorun olarak gördüğünü belirtmektedir. Birincisi; Türk milliyetçiliğinin Kürt kimliğini tamamen inkârından kaynaklı olarak Zaza kimliğinin bu daire içerisinde sayılmasıdır. İkincisi Dersim halkının geleneksel yaşam biçimini, inanç biçimini ve etnik kimliğini koruma yönündeki gösterdiği gayretidir (Bora,2013,78-83).

2.2 Kürt Ulusalılığı

Kürt ulusalcılığının kronolojik olarak gelişim seyrine baktığımızda birkaç husus temelinde özgünlüklere sahip olduğunu söylebiliriz. Bu özgünlükler, Kürt ulusalcılığının gelişim seyrini ve günümüzde aldığı hali şekillendirmekle beraber, Kürt milliyetçiliğinin de kapsamlı bir şekilde incelenmesini zorlaştırmıştır. İlk Kürtlerin –kısa süreli Mahabat örneğini dışarıda tutarsak bir dizi politik ve konjonktürel nedenden ötürü, siyasal bir birim olarak ulus devlet pratiğini 20.yüzyılın son on yıllık dilimine kadar gerçekleştirmemiş olmaları, Hobsbawn’ın tabir ettiği üzere, ulusalcılığın ancak teritoryal bir sınırı siyasal bir birimle ilişkilendirildiği zaman inceleneceği tarzında bir saik üzerinden düşünürsek, bu durum özgünlüğün birinci saç ayağını oluşturur. Bu durum Kürt ulusalcılığı üzerine yapılan tarihsel çalışmaların metodolojisini önemli ölçüde etkilemiş, literatürde de gözlemediğimiz üzere Kürt ulusalcılığı zorunlu olarak dönemlerin yazılı basınlarının, yazışmaların ve ayaklanmaların ulusalcı karakteri üzerinden incelenmeye çalışılmıştır.

İkincisi, Lozan Anlaşması ile Kürdistan coğrafyasının dört ulus devlet tarafından paylaşılması ve bu bölünmüşlüğün ürettiği politik ve kültürel kopuşlar, Kürt ulusalcılığının karakterini ve gelişim seyrini şekillendirmiştir. Dört farklı ulus devletin teritoryal sınırlarına zorunlu olarak mahkûm edilen Kürtlerin, ulus devletlerle kurdukları ilişki, ulus devletlerin Kürtlerle temas tarzı, ulusların üst/ulusal/tek kimliği hayal etme tarzlarının ve tesis etme biçimlerinin ürettiği farklılaşma ve bu farklılaşmalara bağlı olarak etki ve tepki yoğunluklarının ve biçimlerinin farklı olması, karşı ulusalcı reflekslerin ve uluslaşma biçimlerinin farklılaşmasına sebebiyet vererek, Kürt ulusalcılığın dört farklı zeminde ele alınmasını gerekli kılmış, uluslaşmanın bölünmesine yol açmıştır. Bu durum özgünlüğün bir başka saç ayağını oluşturmuştur. Tabii şunu belirtmekte yarar var ki, bölünmüşlük her ne kadar Kürt ulusalcılığının gelişim

sürecinde ayrışmalara sebebiyet vermişse de, sonuçta ortak ulusal geleneklerin, ritüellerin ve sembollerin oluşmasını engelleyememiştir. Kürt hareketlerinin tümünün ortak bir harita-teritorya-içinde düşünülmesi (Kürdistan), ortak kurucu efsanenin olması (Demirci Kava Efsanesi), ortak ulusal günün olması (Newroz), ortak ulusal marşın olması (Ey Reqip), Irak Kürt lideri Berzenci ve PKK pratiği gibi birçok örnek, ortak ulusal sembolik evrenin oluştuğunu göstermektedir (Bozarslan,2009;843).

Kürt ulusalcılığının başka bir özgünlüğü ise bölünmüşlüğün sonucunda oluşan dört ayrı teritoryal sınırlar içerisindeki kimlik içi etnik, dinsel, dilsel ve kültürel kompozisyonların ve karşı konumlandırılmış kimliklerin farklılıklarından kaynaklı ulusalcılığın ve Kürt ulusal kimliğinin farklı politik haller almasıdır. Örneğin Türkiye’de Kürt ulusal kimliği; Zaza, Kürt Alevi, Kürt Sünni, Ezidi gibi alt kimliklerin bileşimi ve karşı kimlik olarak Türklük üzerinden tanımlanırken, Irak Kürdistan’ında, Şii, Sünni bir alt kimliklerin bileşimi ve karşı kimlik olarak Arap etnik kimliği üzerinden tanımlanmaktadır. Aynı zamanda farklı devletlerdeki siyasal alanın oluşum biçimi, farklılık arz etmesinden ötürü Kürt hareketleri farklı siyasal geleneklerin içinde mücadele etmiş, bu durum ulusal hareketlerin ideolojik karakterini şekillendirmiştir.

2.1. Kürt Ulusalcılığının Osmanlı Kaynakları

Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde, birçok gelişmenin Kürt ulusalcılığının döl yatağını oluşturduğunu söyleyebiliriz. Son dönemlerde Kürt sorunu üzerinde önemli çalışmalarda bulunan Hamit Bozarslan, Osmanlı’da, 19. yüzyılda üç büyük gelişmenin Kürt ulusalcılığının önünü açtığını belirtmektedir. Birincisi; II. Selim ve İdris-i Bitlisi’nin müzakereleriyle kabul edilen Kürt emirliklerinin ortadan kaldırılmasıdır. Tanzimat Fermanıyla birlikte daha da belirginleşen yeni Osmanlı politikası, merkezi idarenin Kürt bölgelerinde kurulmasını amaçlamıştır. İkinci gelişme, ilkiyle bağlantılı olarak, merkezleşmenin dönemin koşullarına bağlı olarak sonuçsuz kalmasıdır ki emirliklerin kaldırılması aşiretlerin toplum içindeki nüfuzunu arttırarak, devlete karşı bir muhalefetin gelişmesini olanaklı kılmıştır. Üçüncü gelişme ise batılılaşma ve milliyetçilik hareketlerinin güçlenmesinden ötürü, Hıristiyan cemaatlerde olduğu gibi Ermeniler arasında Müslümanlarla eşitliği hatta istiklali hareketlerin başlamasıdır. Bu hareketlerin doğrudan bir etki ve yarattıkları tepkiler, Kürtler arasında ulusalcı bir eğilimin oluşmasına sebebiyet vermiştir.

Örnek verecek olursak; 19. yüzyılın tanınan Kürt şairlerinden Heci Qadiri Koyi'nin, *Ey Cizre ve Botan/Kürtlerin memleketi/bu ne büyük felakettir ki/seni Ermeni yapmak istiyorlar/Kuran-a el basarım ki/Eğer bir Ermenistan oluşursa/tek bir Kürt kalmaz bu diyarda...* beyiti bu durumu açıklar niteliktedir. Benzer bir biçimde 1880 ayaklanmasının lideri Şeyh Ubeydullah ise, *Ermenistan'ın kurulmaması için gerekirse kadınları bile silahlandıracağını* belirtmiştir (Bozarslan,2009;844). Ermeni ulusalcılığına tepki olarak gelişmeye başlayan Kürt ulusalcılığının 19.yüzyılın son çeyreğinde daha çok İslami bir karakterde olduğunu söylemek mümkündür.

Kürt ulusalcılığının ortaya çıkışını güçlendiren bir başka örnek ise 1919'da Kürdistan Teali Cemaati'nin kurulmasıdır. Yalnız İstanbul'da kurulan bu cemiyet, homojen bir siyasal programa sahip değildi. Aralarında Bedirxan kardeşlerin ve cemiyetin Avrupa temsilcisi Şerif Paşa'nın da bulunduğu bir kesim, Kürt istiklali fikrini savunurken, cemiyetin başkanı Seyit Abdulkadir, muhtariyet ve Türk-Kürt birliği tezinin temsilcisi olarak ortaya çıkmaktaydı. Kürt aşiret ağalarının ve şeyhlerinin büyük bir çoğunluğu ise bu iki fikrin dışında bir amaç gütmüştür. Cemiyetin yayın organı olan Jin dergisine baktığımızda Kürt hareketinin hem pozitivizmden ve Sosyal Darwinizimden hem de medeniyetçi söylemden etkilendiğini, bu bağlamda İttihat Terakki'nin çizgisine benzer bir çizgide olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte cemiyet, Ziya Gökalp'ın asrın tek medeniyeti olarak kabul ettiği batı medeniyetine geçişi, bir milletin güçlü olması ve var olma savaşını kazanmasının en önemli koşulu olarak görmekte, kendi tabiriyle terakki cereyanına karşı direnen ve din perdesi altında gizlenen mütagallibeyi ölümcül bir tehdit olarak görmekteydi. (Bozarslan,2009;847).

Aslında Jin dergisinin savunduğu medeniyet, ulus olma bilincini taşımaktan öte bir şey değildi. Çünkü gazetenin en önemli amacı, milli Kürt tarihini yaratmaktı. Gazetenin birçok bölümünde Demirci Kava Efsanesinden yola çıkarak, Kürtlerin tarih öncesi dönemlerdeki kahramanlıklarının anlatılmasını, geçmişle gelecek arasında ulusal bağı pekiştirecek Newroz gibi günlerin kutlanılmasını davet ediyordu. Bununla birlikte cemiyet İstanbul'da 1919'da Ahmed-E xanın, Mem-ü Zin'ini basmış, Kürt milliyetçiliğine önemli bir meşruiyet kaynağı kazandırmayı amaçlamıştır (Bozarslan,2008;847). Zira Mem-ü Zin, 16. yüzyılda kaleme alınmasına rağmen birçok açıdan ulusalcılığı besleyecek argümanlara sahiptir. Bu durumu Van Bruinessen şu şekilde ifade

etmektedir; “*Mem u Zin’in dibace’sinde belli beyitler adeta üç yüz yıl önce değil de erken dönem yirminci yüzyılın milliyetçileri tarafından yazılmış gibi modern bir tınıya sahiptir. Gerçekten de ben bizzat bir süre bu sözlerin Xani’ye ait olmadığından, kanımca modern, çok sonraki bir metin yazarı tarafından eserine ilave edildiğinden şüphelendim*”. Bruinessen, aynı paragrafın devamında eserin eski el yazmalarına dayanan baskısını görünce ikna olduğunu belirtir. Örneğin Mem-ü Zin’de yer alan, *Olsaydı bir uzlaşma ve dayanışmamız eğer /Ve hepimiz birbirimize itaat etseydik eğer/ Rom, Acem ve Arapların hepsi /Bize hizmetçilik ederdi onların hepsi /O zaman tamamlardık dini de, devleti de /Ve elde ederdik bilimi de, hikmeti de* (Bruinessen,2005;66) şiiri Mem-ü Zin’in önemini ve Kürt ulusalcılığının meşruiyet oluşturması açısından merkezi bir öneme sahip olduğunu gösterir niteliktedir.

2.2.2. Karşı Ulusalçı Refleksin Yükselişi

Dersim Alevi Kürtlerinin başlattığı Koçgiri ayaklanmasını istisna olarak alırsak, Kürtlerin, Kurtuluş Savaşı’na güçlü bir biçimde katıldığını söyleyebiliriz. Bunda en önemli öge, Kürtler için önemli bir sembolik değere sahip olan ve Ankara hükümeti tarafından ustalıkla pazarlanan hilafetin ve saltanatın kurtarılma amacından başka bir şey değildir. Bir başka öge ise Sevr Antlaşması ile dönemin Kürt ulusalcılarının bir bölümünün katliam ve tecritle teritoryanın dışına itilen Ermenilerin geri gelme durumunun yarattığı endişedir. Ayrıca aynı anlaşmanın 62. ve 64. maddeleriyle kurulması, tasarlandığı Kürdistan’ın kuzey sınırlarının belirsiz oluşu, iş birliği için diğer önemli bir neden olarak göze çarpmaktadır (Oran,2009;875). Ayrıca emperyalizm karşıtı söylemlerin ve din temelli hürriyetin öne çıkması başka nedenler olarak göze çarpmaktadır.

Yalnız 3. Mart 1924’te Hilafetin kaldırılması, Ocak 1923 İzmir toplantısında Mustafa Kemal’in iller bazında, Kürtlerin yoğunlukta olduğu bölgelere özerklik verilmesi tahahüdünün kaldırılması, yine aynı yıl yapılan anayasa değişikliği ile devletin resmi dilinin Türkçe olarak değiştirilmesi, *22 yaşta biten kadın erkek her Türk mebus seçme hakkına hayizdir* ve *Türkçe okuma yazma bilmeyen mebus intihap olunamaz* gibi Türklüğe gönderme yapan hükümlerin kabul edilmesi, (Oran,2009;875), Türklüğü merkeze alan ulusal kimliğin açık ve örtük bir biçimde tesis edilmeye başlanması gibi birçok neden, önceleri kültürel temeller üzerine inşa edilmeye çalışılan Kürt ulusal kimliğinin,

politik karektere bürünmesinin önünü açmıştır. Ayrıca bu tarz pratikler karşı ulusalcı bir refleksin yükselişini de hızlandırmıştır.

Kemalist ideolojinin ulusalcı uygulamaları, ilkin düşük ve yüksek yoğunluklu birçok isyanla karşılık bulmuştur. Kemalizm'e karşı, Kürt muhalefetlerinin en önemlileri, 1925 Şeyh Said, 1927-30 Ağrı ve 1936-38 Dersim isyanlarıdır (Oran,2009;873-879). Binlerce askerin seferberliğini gerektiren ve sayısı hakkında kesin bilgiler olmamakla birlikte on binlerce sivil halkın ölümüyle sonuçlanan bu isyanların, rejim karşıtı hareketler olarak kategorize edilmelerinden ötürü istiklal harbinin devamı olarak tanımlandığını söyleyebiliriz. Ulus devletin ilk çeyrek asrında tümüyle askerilerştirilen Kürt bölgeleri, askeri kadrolardan oluşan *umumi müfettişlikler* tarafından yönetilmiştir (Bozarlan,2008;848). Bu dönemde devletin söyleminde Kürtlerin varlığı rededilmiş, isyanlar esnasında Kürtlük vahşi, gericiliği temsil eden ve bu itibarla yok edilmesi gereken feodal bir ethnos/etnisist olarak tanımlanmıştır.

İsyanlar dönemi iki nedenle önemlilik arz etmekte; Birincisi; isyanların yoğun katliam ve sürgünleri beraberinde getirmesi, Kürt ulusalcılığının radikalleşmesinin önünü açmış, negatif bir hafıza olarak hem sonrasındaki Kürt ulusalcı hareketlerin algı ve zihin dünyasını şekillendirmiş hem de devlete karşı bölünmüş muhalefetin birleşmesini sağlamıştır. İkincisi; isyanlar Türk ulusalcılığının ideolojik karakterini şekillendirmiş, asimilasyonizmin program ve uygulama stratejilerini dönüştürmüştür. Tabii bu noktada ek bir açıklama yapmakta yarar vardır; 1924'ten sonraki ayaklanmalar bir bütün olarak ulusalcı karektere sahip değildir. Burada önemli olan husus, ayaklanmaların beslendiği ideolojik zeminlerden öte sonrasında Kürt ulusal muhalefetin isyan olgularını kurgulama ve yorumlama biçimleridir. 1927'lerden günümüze ulusal temelli Kürt hareketleri, Cumhuriyetin ilk çeyrek yüzyılındaki bu olguları meşruiyet göstergesi olarak görmüş, ulusalcı başkaldırışın sembollerine dönüştürmüştür.

Cumhuriyet sonrası ulusal örgütlenmelerin ilk örneğini, 1927'de kurulan ve faaliyetlerini 1946'ya kadar devam ettiren Xoybun cemiyeti bünyesinde görüyoruz. Bu cemiyet Kemalist dönemde, Kürt milliyetçiliğini temsil eden en önemli mualefet olarak önemlilik arz etmektedir. Türkiye boyunduruğu altında bulunan Kürdistan'ın ve Kürtlerin kurtuluşu, doğal ve ulusal sınırlar içerisinde bağımsız bir Kürdistan devletini kurmayı amaçlamaktaydı (Oran,2009;873-879).

Cemiyet ayrıca Kürdistan sınırları dışına, son Türk askeri atılmayana kadar vazgeçmeme kararı almıştı. Xoybun Cemiyeti iki temel hususta önemlilik arz etmektedir; Birincisi; ulus devlete karşı ayaklanmaların örgütlenmesi ve milliyetçi bir karaktere evrilmesine-özellikle Ağrı isyanları- sebebiyet vermiş ve bağlantılı olarak isyanların oluşturduğu ulusalcı siyasal argümanların sonraki hareketlere aktarılmasının önünü açmıştır. İkincisi; cemiyetin Kemalist ideolojiye karşı modern bir çizgide yer alması, Kürt ulusalcılığının modernist bir hal almasının önünü açmıştır. Cemiyetin çıkardığı *Hawar* dergisinin Latin harfleriyle yazılması, cemiyetin yayınlarında modernist tarihsel bir sunumun esas alınması, Kürt ulusal mücadelesinin batılı devlet tarafından meşrulaştırılmasının amaçlanması bu durumun göstergesi konumundadır (Bozarslan,2008;848-868).

İsyanlar sonrası Kürt ulusalcılığına baktığımızda, 1938 Dersim isyanının bastırılmasından sonra, Kürt hareketinin yeni bir ayaklanma geliştirebilecek maddi bir kuvvetinin olmaması ,ayaklanmaların yerine konulabilecek bir stratejinin üretilmemesi, Kürt hareketlerinin 1938-59 yılları arasında pasif bir hal almasına sebebiyet vermiştir. Bu durum, Kemalist ideolojinin Kürt şehirlerindeki Türkleştirme politikalarının önemli ölçüde başarıyla sonuçlanmasının önünü açmıştır. Ayrıca çok partili sisteme geçiş, Kürt kırsal eliti üzerindeki baskıları nisbeten azaltmış, aşiretlerin ve tarikatların siyasal sisteme entegre olması yoluyla Mesut Yeğen'in tabiriyle merkezle ayrıcalıklı patron-müşteri ilişkilerinin oluşmasını sağlamıştır. Demokrat partinin ilk seçimlerinde, Şeyh Said'in torunu Melik Fırat'ı milletvekili seçmesi ve Kürt ulusalcılığının etelijansiyasının büyük bir bölümünün siyasal alanın dışına itilmesi ve sürgüne gönderilmesi siyasal ve sembolik anlamda önemli göstergeler konumundadır (Bozarslan,2008;848-868).

Kürt ulusalcılığının suskunluk dönemi ve Kemalist iktidarın Kürt hareketinin, Kürt hareketini tümüyle marjinalleştirilmesi ve 1920'ler ile 1930'ların siyasal eyleyicileri ile yeni nesiller arasında zihinsel bir kopuş yaratması, bunlarla birlikte Kürtlere uygulanan fiziksel ve sembolik şiddetin oluşturduğu korku, Kürt ulusalcılığının yükselişine engel olacak siyasal zemini oluşturmamış, tersi bir biçimde Türkiye siyasal alanı içinde güçlü sosyal bir Kürt mualefetinin oluşmasına sebebiyet vermiştir.

Muhalefetin ilk kıpırdanışlarını, 1948'de Musa Anter tarafından yayınlanan haftalık *Dicle Kaynağı* gazetesi, Cegerxwin, Qediri Can ve Osman Sabri gibi Suriyeli sol eğilimli Kürt ulusalçı şahsiyetlerin eserlerinin Türkiye'deki Kürtler arasında okunmaya başlanması, Avrupa'da 1948 ve 1950 yılları arasında, Kamuran Bedirxan'ın yayınladığı Kürt araştırma merkezi bültenin yayınlanması gibi örnekler gözlemlenmektedir (Oran,2009;873-879). Ayrıca 1959'da tutuklanan ve 49'lar olarak bilinen, aralarında daha sonraki yıllarda Kürt siyasal hareketinde ya da Türk siyasetinde önemli roller oynayacak Sait Elçi, Şerafettin Elçi, Nurettin Yılmaz, Medet Serhat, Said Kırmızıtoprak, Canip Yıldırım, Musa Anter, Yaşar Kaya, Nacı Kılıbay gibi şahısların bulunduğu grup, Kürt ulusalcılığının yeni bir döneme girdiğinin işaretini vermektedir.

1960'lara gelindiğinde gerek Irak Kürdistan'ındaki siyasal gelişmeler, gerek 1960 darbesinin siyasal sonuçları, gerekse solun Türkiye siyasetinde güçlenmeye başlaması, Kürt siyasal hareketini yeni bir zemine taşımıştır. Öncelikle 1960 darbesinde yönetimi ele geçiren cuntanın Kürtlüğü önemli bir sorun olarak görmesi, sonuç olarak 55 Kürt ağa ve beyin sürgüne gönderilmesi ve 23'ler olarak bilinen Kürt milliyetçilerinin tutuklanması, yeni iktidarın yaklaşım tarzını göstermektedir. Farklı bir biçimde darbe sonrasında hazırlanan yeni anayasada, düşünme ve örgütlenme hürriyetinin genişletilmesi, doğu sorunu altında Kürt sorununun tartışılmasını mümkün kılmıştır. Yalnız devlet organları ve ulusal medyada sorunun özgün olarak dillendirilmemesi, *Ant*, *Türk Solu* ve *Aydınlık* gibi sol dergilerde Kürt sorunun yoğun bir şekilde tartışılmaya başlanması, sol hareketlerin Kürt sorununa Lenin ve Stalin çizgisinde yaklaşması, sol siyasette Kürt ulusalcılığının yoğun bir hareket alanı bulmasını olanaklı kılmıştır (Bozarlan,2008;848-868).

1960'ların sonlarında sol söylem Kürt hareketi için yeni bir evrensellik alanı anlamına gelmekte, bu söylem yoluyla Kürt ulusal hareketi kendini ezilen bir milletin savunucusu olarak algılanmakta, kaderini proleterya ve köylünün kaderiyle birleştirmektedir. Marksist – Leninist söylemin Kürt ulusal sorununa gösterdiği bu ilgi, aynı zamanda Kürt aydınlarının yoğun olarak solun, özellikle TİP ve DEV-GENÇ'in yer almalarını açıklamaktaydı (Yeğen,2009;888). Uzun bir süre sol partiler içinde örgütlenen Kürt hareketi, DDKD ile birlikte özerkleşmeye başlamış, ulusal sorunu özgün bir sol söylemle çözümleyecek bir ideolojik paradigmaya doğru evrilmiştir (Oran,2009;873-879).

12 Mart askeri darbesinden sonra oluşan siyasal alanda, sol hareketler arasında yaşanan bölünmeler, dönemin cuntasının yoğun fiziksel ve sembolik şiddete başvurusu, ulusalcı partiler-özellikle MHP- ile sol sosyalist hareketler arasında çatışmaların yaşanmaya başlaması, Kürt hareketinin legal siyaset alanından çekilmesine ve gerilla mücadelesini zorunlu bir sonuç olarak gören hareketlerin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Bu durumda iki silahlı örgütlenmeden söz edebiliriz, İlki;1977'de Kürt esnaf, zanaatkar, ulema ve köylüler arasında önemli bir etkinliğe sahip olan TKDP'nin bölünmesiyle özellikle gençler arasında oluşan militanlar, KUK (Kürdistan Ulusal Kurtuluşları) adını alan ve hemen silahlı mücadeleye geçme hedefiyle kurulmuştur. İkincisi, Abdullah Öcalan etrafında 1974'te oluşan gurubun, 1978'de PKK adı ile resmileşmesiyle oluşmuştur (Yeğen,2009;888). PKK kurulmasıyla birlikte silahlı mücadele kararı almış, bu yeni oluşan kuruluş kongresinden hemen sonra yayınladığı programda, Kürdistanı bir sömürge olarak değerlendirmiş ve Kürt halkının en temel amacının ulusal kurtuluş mücadelesi olduğunu belirtmiştir (Bozarslan,2008;848-868). Ayrıca parti, Kürt sorununun, Kürdistan'ın dört parçasının özgür ve birlikte olma sorunu olduğunu açıklıyordu. Her iki hareket genellikle kırsal kesimlerde ve öğrenciler arasında önemli bir gelişme göstermiş, sitemin içtimai, etnik, kültürel farklılık ve mücadelelerini meşru görmemesi, siyasal sahanın darlığı, Kürt siyasal eyleycilerinin siyasal alanın dışına itilmesi özellikle PKK'nin güç kazanmasına sebebiyet vermiştir. Ayrıca 12 Eylül askeri darbesinin sivil siyaset alanını bertaraf etmesi, Diyarbakır ve Mamak gibi örneklerde gözlemediğimiz üzere, yoğun fiziksel ve sembolik şiddetin olması, PKK'yi siyasal ve askeri güç olarak tarih sahnesine çıkarmıştır (Watts,2014;135-165).

2.2.3. Kürt Siyasal Hareketi

80'li ve 90'lı yıllara gelindiğinde legal anlamda, Kürt siyasal hareketinin doğu illerinde güçlenmeye başladığını söyleyebiliriz. Bunun nedenini bir önceki bölümde patron müşteri ilişkileri üzerinden açıkladığımız, aşiret ve tarikat bağlarının zayıflamasından ziyade, hem Kürtlerin yoğun yaşadığı kent merkezlerinin nüfusunun artmasında, hem de Kürtlüğün aşiretler arasında da siyaset yapmanın belirleyici ön koşulu haline gelmesinde aramak gerekir. (Watts,2014;135-165). Özellikle 90'larda koruyucu aşiretlere karşı Kürt milliyetçiliği hatta PKK ile müzakere, merkezle müzakere kadar avantaj sağlayıcı hal alabilmekteydi. Bütün bunların sonucu seksen ve doksanlarda Kürt

milliyetçiliğinin legal düzeyde gelişmesi,1991 genel seçimlerinde olduğu gibi siyasal sistemle ayrı bir aktör olarak müzakereye girişmesi ve birçok Kürt kentinde mahali iktidarı ele geçirmesine yeterli olan, yüzde beş oy oranına sahip olmuştur (Bozarslan,2008;848-868). Diğer bazı milliyetçi Kürt katmanlar ise özellikle Zazalar MSP geleneğinden gelen partilere ağırlık verdiler.

Yalnız sivil siyaset yapmak isteyen Kürt siyasal hareketi, dönemin siyasal güçlerinin baskısına maruz kalmış, HEP-DEHAP-HADEP geleneğinin onlarca üyesi ve bir milletvekili faili meçhul cinayetlere kurban gitmişti. Diğer bazı şiddet ortamlarında olduğu gibi, Türkiye’de de iktidar, özellikle ılımlı muhalifleri pasivize etmeyi hedeflemekteydi. Toplum düzeyinde ise iç düşman olarak tanıtilen bu yasal muhalefet, aynı zamanda devletin desteklediği ya da en azından göz yumduğu Hizbullah teşkilatının hedefi haline gelmişti. Baskıyı oluşturan bir başka etken ise PKK ile çatışmadan ve Kürtler tarafından dışlanmadan kendine has özel bir gündem ve söylem belirlemesinin mümkün olmamasıdır (Watts,2014;135-165).

Sonuç bu yasal Kürt hareketinin hem radikalleşmesi hem de giderek kurumsallaşması oldu. Radikalleşme tabanın fazlasıyla politikleşmesi ve PKK’nın güçlenmesiyle bir arada gitmiştir. Kurumsallaşma ise orta sınıflardan ya da entelijansiyadan gelen, yaşça ilerlemiş siyasi aktörlerin sisteme kendi kimlikleri ile entegre olmayı dilemesi ve barışın getireceği koşulların sunacağı imkânların farkına varabilmesiydi (Watts,2014;135-165). Bu nedenle PKK’nın silahlı mücadeleyi terk etmesi, bu gelenek tarafından rahatlatıcı bir fırsat olarak görülmüştür.

2.3. Tunceli’nin Sosyal Kültürel ve Ekonomik Yapısı

Tunceli kenti coğrafi sınırları bakımından, güneyde Elâzığ, doğuda Bingöl, kuzeyinde Erzincan, kuzey doğusunda Erzurum ili ile çevrilidir. Yüz ölçümünü 7.432 km² olan Tunceli deniz seviyesinden 1050 metre yüksekliktedir. Yüz ölçümünün büyük bir çoğunluğunu yüksek dağlar ve derin vadiler oluşturmaktadır. Kent merkezi dört büyük tepenin ortasında Munzur nehrinin kenarına kurulmuştur. Kentin etnik çoğunluğunu Kürler/ Zazalar oluşturmaktadır ve halkın büyük çoğunluğu alevi inancına sahiptir(Kaya,2013,189). Kent ile ilgili sosyal. siyasal ve ekonomik verilere baktığımızda bir dizi istatistik özgünlükle karşılaşmaktayız.

İlk istatistikî özgünlük demografik verilerde karşımıza çıkar. Kentin nüfusu ilk sayıldığı dönemlerden bu güne bazı politik nedenlerden ötürü tartışma konusu olmuştur. Ancak son zamanlarda adrese dayalı nüfus sayımlarının yapılmasıyla birlikte daha net tartışmasız veriler ortaya konulmuştur. İlk Tunceli'nin nüfus artış hızı Türkiye'nin nüfus artış hızından farklı olarak yükselmekten öte düşmektedir. 2009 adrese dayalı nüfus kayıt sistemi verilerine göre 83.06 olan nüfusun 53.704'ü kent merkezi ve ilçe merkezlerinde, 29.357'si belde ve köylerde yaşamaktadır. Şehirlerde yaşayanların oranı yüzde 64,7 iken köylerde yaşayanların oranı yüzde 35,3'tür. Yine aynı verilere göre kent merkezinin nüfusu 31.599 dur. İlin nüfus yoğunluğu ise km² başına 11 kişidir. Kentin nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu ilçe 13.079'la Pertek, en az olduğu ilçe 3.112 ile Pülümür'dür (Akın,2010, 54). Kentin nüfusu kent statüsü aldığı ilk zamandan beri azalmaktadır. 2009 nüfus verileri, 1938 öncesi nüfus sayımlarının çok altındadır. Kent nüfusu 1950'lere nazaran beş kat azalmıştır (Kaya,2013,191) .Tunceli kent merkezi yedi mahalleden oluşmaktadır. Bunlar Yeni Mahalle, Atatürk Mahallesi, Cumhuriyet Mahallesi, Moğultay Mahallesi, Ali Baba Mahallesi ve İsmet İnönü Mahallesi'dir. Hane halkı bakımından en büyük mahalle Cumhuriyet, imara açılan arsa yönünden Atatürk, bina sayısı bakımından Cumhuriyet ve özel işyeri bakımından Moğultay mahallesi'dir (Akın,2010, 55).

Tunceli'de karşılaştığımız bir başka özgünlük ise halkın kültürel kimliğini ilişkilendirebileceğimiz inanç mekânlarının dağılım ve kullanım yoğunluğudur. İl merkezinde 1 adet Nizamiye ilçesinde 2, Çemişgezek ilçesinde 1,Geyiksuyu Beldesinde 1 olmak üzere 5 Cemevi bulunmaktadır. Bu Cemevlerinin yapımı, bakımı halk tarafından karşılanmakta, ibadetler dedeler/pirler icra edilmektedir. Bu cem evlerinin ilki 1997'de açılmış olup sonuncusunun faaliyete geçişi 2009'dur (Akın,2010, 54).Alan çalışmamızı yaptığımız dönemlerde gözlemlerimiz üzerine kent merkezindeki Hacı Bektaş-ı Veli Kültürünü Yayma ve Yardımlaşma Cemevi'ne halkın çok rağbet göstermemektedir. Cem evinde dedelik vazifesini gerçekleştiren bir dedeye bunun nedenini sorduğumuzda halkın alevi inancının gerekliliklerini yerine getirmedigini, inancın daha çok söylemde var olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte bir katılımcımız Bektaşî geleneğinin Dersim alevi geleneğinden çoğu konuda farklılık gösterdiğini belirterek, halkın cem evine rağbet göstermemesinin temel nedenin bu ayrım olduğunu belirtmiştir.

Tunceli'deki cami sayısına baktığımızda cem evine nazaran farklılık arz ettiğini gözlemledik. İl genelinde toplam 78 cami bulunmaktadır. 79 imam kadrosu bulunmakta 42 imam çalışmaktadır. Bununla birlikte 19 müezzin kadrosu bulunmakla birlikte 15 kişi çalışmaktadır. İl müftülüğünün beş kadın 94 erkek olmak üzere 99 çalışanı bulunmaktadır. İl genelinde 78 caminin 8 tanesi faal durumda değilken 36 caminin imam ve müezzini bulunmamaktadır. Camilerin 4 ü il merkezinde bulunmaktadır. Tunceli'de camilerin yapımı 1950'lerden sonra hız kazanmıştır 1950-1980 yılları arasında 29 iken, 1980'lerden sonra 24 tane cami yapılmıştır (Akın, 2010, 55). Alan çalışması yaptığımız dönemde kent merkezindeki camilere katılımın az olduğunu gözlemledik ve bir cami dışında Cuma namazı kılınmamakta olduğunu öğrendik. Aynı zamanda caminin müezzinine katılımın neden bu kadar az olduğunu sordüğümüzde halkın camiye pek gelmediğini hatta ezan ve hutbe seslerinden rahatsız olanların var olduğunu, şikâyete geldiğini, Cuma namazlarına gelenlerin çoğunun asker-memur gibi Tunceli dışından gelip burada yaşayanlar olduğu yönünde açıklamalarda bulunmuştur.

Tunceli, Müslüman olmayan toplumların inanç mekânları açısından da dikkate değer bilgiler sunmaktadır. Kent tarihi üzerine son zamanlarda yapılan çalışmalarda Hristiyan toplumların yaptığı 20'nin üzerinde kiliseden söz edilmektedir. Gözlemediğimiz kadarıyla bunların çoğunun bakımı yapılmadığından, belki de -yerleşik Hristiyan halkının göç ettirilmesinden ötürü, günümüze kadar sağlam bir biçimde gelememiştir ve dolayısıyla, bu kiliselerin hiç biri faal bir durumda değildir.

Tunceli'de istatistiksel olarak karşılaştığımız bir başka özgünlük de kentteki sivil toplum kuruluşları, sendika, dernek ve siyasi parti teşkilatlarının yoğunluğu ve katılımlarının bir hayli fazla olmasıdır. Tunceli'de iş olanakları fazla olamamasına rağmen sendikalara bağlı 608 işçi çalışmaktadır. Ayrıca 97 dernek bulunmaktadır. Derneklerin toplam üye sayısı 3.225 olup dernek başına düşen üye sayısı 33,25'tir. Bu derneklerin 52 tanesini kültür, müzik, güzel sanatlar ve sosyal amaçlı dernekler oluşturmaktadır. Bununla birlikte Tunceli siyasi parti çeşitliliği bakımından yoğunluk arz etmektedir (Akın, 2010, 56). CHP, HDP, AKP, MHP gibi Türkiye'nin genelinde de yoğunluğu olan partilerin dışında EMEP, ESP, ÖDP, TKP, DH-F gibi sol siyaset yapan parti ve örgütlenmelerin ciddi sayılabilecek seçmen kitlesi vardır. 2014 yerel seçimlerinde ÖDP ve TKP Tunceli ilçe merkez belediyelerini kazanmıştır. Aynı

zamanda Tunceli’de yerel örgütler de bulunmakta, bölge ve ülke gündemine dair basın açıklamaları miting, konser gibi etkinliklerle şehrin politik kültürü çok renklilik arz etmektedir.

Tunceli’de istatistiki veriler ve gözlemlerimiz ışığında karşılaştığımız bir başka özgünlük ise okuma yazma oranı, okullaşma oranı ve kent insanının eğitime yaklaşımıdır. Tunceli eğitime önem verilen ve okuma yazma oranı en yüksek olan il olarak bilinir. Bununla birlikte 31 Mayıs 2008’de kurulan 2009-2010 öğretim yılında 1200 öğrenci ile eğitim ve öğretime başlayan Tunceli Üniversitesi, 4 yıllık bir periyotta akademisyen ve öğrenci sayısında artış kaydetmiştir (Akın,2010, 60). Ayrıca Üniversite bünyesinde ulusal ve uluslararası panel ve sempozyumlar düzenlenmekte, halk bu tarz etkinliklere katılmakta ve destek vermektedir. Alan çalışmamızı yaptığımız dönemlerde katılımcılarımız arasında üniversite öğrencisi olanlar üniversitenin öğrenci kapasitesinin artmasından ötürü barınma sorunu doğduğunu, çoğu öğrencinin barınma sorununun Tunceli’de ikamet eden aileler tarafından karşılandığını, öğrencilerin ücretsiz olarak misafir edildiğini belirtmişlerdir.

İlk ve orta öğretim kurumları açısından baktığımızda Tunceli genelinde 9 düz lise, 6 Anadolu Lisesi, 2 Fen Lisesi ve 5 Meslek Lisesi 37 ilk ve Ortaokul, 9 Yatılı Bölge İlköğretim Okulu bulunmaktadır. Okul öncesi 1026 öğrenci, ilköğretim 7601, 3818 Lise öğrencisi bulunmaktadır. Okul öncesi okullaşma oranı yüzde 64, İlk ve Ortaokul okullaşma oranı yüzde 94, Orta öğretim okullaşma oranı yüzde 86 ile okullaşma oranının en yüksek olduğu kentlerin başında gelir. Ayrıca il genelinde 992 öğretmen görev yapmakta bunların 442’si Tuncelilidir. (Akın,2010, 61)

Tunceli’de gözlemediğimiz bir başka özgünlük ise bölge kentlerinden farklı olarak şehirde gündelik yaşamda kişiler arası iletişimde yerel dillerin - Kürtçe/Zazaca/Kırmançki- çok az konuşulması, tersine İstanbul Türkçesiyle konuşanların oranının yüksek olmasıdır. Gözlemlerimiz doğrultusunda ister genç olsun ister orta yaşlı isterse yaşlı halkın büyük bir çoğunluğu akıcı bir Türkçe konuşmakta, yerel dillerini daha çok aile akraba içinde konuşmaktadır. Mülakat yaptığımız bir katılımcımız bunun temel nedenini ulusalcılığın asimilasyoncu karakteriyle ilişkilendirerek yatılı bölge okullarında orta yaş ve üstüne zorunlu olarak Türkçe öğretilmesinden kaynaklandığını belirtmiştir. BDP çalışanı bir başka katılımcımız bu durumun önemli bir problem olduğunu belirterek halkın

Kürtçe/Zazaca/Kırmançki'nin halk arasında gündelikte yaygınlaşması için eğitim çalışmalarının yapıldığını buna rağmen halkın beklendiği kadar bu çalışmalara katılmadığını belirtmiştir. Gözlemlerimiz üzerine Tunceli kentinin bir başka özgünlüğü ise içinde bulunduğu coğrafyanın diğer kentlerinden farklı olarak kadınların toplumsal ve siyasal alanda görünürlüğünün, siyasal katılımının bir hayli fazla olmasıdır. Festival, sempozyum ve basın açıklamaları konser, parti çalışmaları gibi etkinliklerde kadın oranının yüksek olduğudur. Bunun nedenini sorduğumuzda katılımcılarımız ve Tunceli halkı iki gerekçe sunmuşlardır. Birincisi, Alevi inancının kadına olan eşitlikçi ve özgürlükçü yaklaşımının kadını özgürleştirdiği yönündeki kanıdır. İkincisi Kürt siyasal hareketinin ve sol sosyalist hareketlerin kadın özgürleşmesi üzerine kazanımlarının bir sonucu olduğu yönündeki gerekçedir.

Gözlemlerimiz ışığında Tunceli'nin bir başka özgünlüğü ise halkın doğayla olan ilişkisidir. Kenti ikiye bölen Munzur nehri ve kent çevresindeki birçok mekân halk tarafından sıklıkla ziyaret edilmekte, kutsal sayılmakta ve doğa olabildiğince az tahrip edilmektedir. Katılımcılarımız ve Tunceli halkı bu durumun nedenini Alevilik inancının doğayla insan arasında kurduğu ilişkinin bir sonucu olarak halkın doğaya verildiği önemin ifadesi olarak belirtmiştir. Bu tarz temellendirmeler yapan katılımcılarımız, Tunceli'nin dört bir tarafına yapılan HES'lere karşı halkın gösterdiği yoğun tepkinin bunun bir göstergesi olduğunu belirtmiştir.

Tuncel'inin sosyo-ekonomik yapısına baktığımızda gerek sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasına, gerek işsizlik oranlarına, gerekse tarım, hayvancılık ve madencilik ile ilgili verilere baktığımızda Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki diğer şehirlere benzerlikler ve farklılıklar olduğunu belirliyoruz. Türkiye istatistik kurumu 2009 verilerine göre kentte işsizlik oranı yüzde 18,6'dır. 2003'te DPT tarafından 58 çeşit değişken kullanılarak yapılan İllerin ve Bölgelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırmasına göre Tunceli 60. sıradadır. Bu sıralamada bölgenin diğer illeri son sıradadır. Kentte MTA Genel Müdürlüğü araştırmalarına göre Tunceli'de gerek metalik gerekse endüstriyel hammaddeler bakımından zengin potansiyele sahip değildir tespitinde bulunmuştur. Yalnız yetkililerle görüşmelerimizde bunun tam tersinin olduğu söylenmiştir. Kentte tarım, hayvancılık ve orman endüstrisine dönük yatırım olmamakla birlikte mevcut potansiyelin geliştirilmesi üzerine çalışmalar da yapılmamaktadır (Kaya,2013,200).

3. ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Konusu Amacı ve Önemi

Araştırmanın konusu Tunceli kent merkezinde yaşayan bireylerin sahip oldukları politik tutumları ve kimlikleri arasındaki ilişkidir. Araştırmanın temel amacı ise Tunceli kent merkezindeki bireylerin sahip oldukları politik tutumlarının, kimliklerini inşa ve yeniden inşa sürecindeki etkinin yönünü belirleyerek siyasal iklimin ve hafızanın bireylerin politik tutumlarını kimliklerini şekillendirmedeki etkisini belirlemektir. Literatüre bakıldığında Mevcut çalışmaların çoğunlukla bir taraftan resmi tarih ile kurumsal bilgiler içerirken, diğer taraftan muhalif yaklaşımlı tarihsel sunumlarla sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu araştırma ile bireylerin sahip oldukları politik tutumlarının oluşmasında etkili olan dinamiklerin kolektif hafıza ve siyasal iklim bağlamında değerlendirilmesi, bu araştırmanın önemini ortaya koymaktadır. Öte yandan günümüzde sıklıkla yaşanan kimlik temelli çalışma konularına, açıklayıcı bir zemin oluşturması açısından da öneme sahiptir.

3.2. Araştırmanın Evreni, Örnekleme ve Veri Toplama Teknikleri

Araştırmanın evreni Tunceli kent merkezidir. Araştırmanın örneklemini oluşturan grup ise Tunceli kent merkezinde yaşayan politik tutumunu Kürt Siyasal Hareketi, Sol Sosyalist Hareketler ve CHP yönünde kullanan Kürt/Zaza, Türk etnik kimliklerine ve Alevi dinsel kimliğine sahip olan bireylerdir. Bu araştırma örneklem grubunu oluşturan bireylerle sınırlıdır. Ancak benzer nitelikli araştırmaların sonuçlarıyla karşılaştırma fırsatı yaratmaktadır.

Araştırmada nitel araştırma veri toplama teknikleri kullanılmıştır. Araştırma alanı olarak seçilen Tunceli kent merkezine 2013 Eylül 2014 Temmuz olmak üzere olmak üzere iki defa gidilmiştir. İlk gidişimizde kentnin siyasal, kültürel ve sosyal anlam haritası üzerine fikir sahibi olabilmek için kent merkezindeki resmi kurumlardan istatistik amaçlı veriler toplanmıştır. Aynı zamanda kent merkezinde gözlemler yapılmış, kent ile ilgili hatırı sayılır ön bilgiler toplamıştır. Örneklemin belirlenmesinde özellikle araştırmamızın problemini oluşturan konu temelinde yeterli birikime sahip ve bize veri sunabilecek kişilerin tesbiti yoluna gidildi. İkinci ziyaret esas olarak alan çalışmasının temelini oluşturan görüşmelerin gerçekleştirildiği ziyaret oldu.

Kent merkezine ikinci gidişimizde derinlemesine görüşme ve odak gurup görüşmelerine dayalı alan çalışması yapılmış, 21 derinlemesine mülakat ve 3 odak gurup görüşme yapılmıştır. Katılımcılar yaş, cinsiyet, statü, siyasal parti tercihi gibi değişkenler dikkate alınarak seçilmiştir. Katılımcıların talepleri doğrultusunda mülakatların 19'u Türkçe, 3'ü Kürtçe, 1'i Zaza'ca dillerinde yapılmış, bulguların değerlendirilmesi, sürecinde Kürtçe ve Zazaca olan mülakatlar dikkatli bir biçimde Türkçe'ye çevrilmiş, tez çalışmasına Türkçe olarak yerleştirilmiştir. Ayrıca katılımcılarımızdan bir tanesi mülakatın Ermenice yapılmasını talep etmiş, Ermenice bilmemizden ve kentte çevirmen olmamasından ötürü mülakat Türkçe yapılmak zorunda kalmıştır.

Örnekleme içinde yer alan görüşmecilerin anlattıklarından çok bilinen ve çok tekrarlanan kısaca ortaklık gösterenler kısmen ayrı tutulup özellikle araştırma konusunu temellendirebilecek ölçüde veri sunmaya dönük konuşmalarla bilgi aktaranların konuşmaları, özgünlüğü de korumak adına bire bir aktarıldı. Aynı zamanda görüşmeler deşifre edilirken içerik , ifade ve vurgulara hiçbir şekilde müdahale edilmemiş, görüşmeler olduğu gibi aktarılmıştır. Böylece 40 kişi ile sürdürülen mülakatlardan,12'sinin görüşleri , veri olarak işlenmiştir.

Katılımcılarımıza 4'ü temel olmak üzere 10 soru sorulmuştur;

1. Tunceli mi? Dersim mi? Hangi adlandırmayı kullanmayı tercih ediyorsunuz? Neden?

1.1. Sizce farklı politik tutumlara sahip olan bireyler şehir, ilçe, belde veya köy adlarını kullanırken bu tarz bir ayrıma gidiyor mu?

2. Kendinizi hangi etnik ve dinsel kimliğe ait hissediyorsunuz? Neden?

2.1. Sizce farklı politik tercihlere sahip olan bireyler etnik kimliklerini tanımlar ve inşa ederken ayrım üretiyorlar mı?

2.2. Tunceli'nin (Dersim) etnik haritası üzerinde düşündüğümüzde; etnik aidiyetler üzerine bu kadar farklı tezlerin olmasının nedeni /nedenleri nelerdir?

3. Dersim'in tarihsel belleğini şekillendiren "Dersim Katliamı (Olayı)"

“ Dersim Sürgünleri”, “Maraş katliamı (Olayı)”, “Madımak Katliamı (olayı)”, “Köy Sürgünleri (Boşaltılmaları)” gibi tarihsel olguları nasıl gerekçelendiriyor ve yorumluyorsunuz?

4. Siyasi aktörlerin Tunceli (Dersim) özelinde veya Tunceli (Dersim) halkını ilgilendiren konularda yaptığı açıklamalar, toplumsal olay, olgu, güncel tavır, tutum ve yaklaşımları nasıl yorumluyorsunuz

4.1. Abdullah Öcalan’ın Sünni Nevroz konuşması ve sonrasında Alevilik üzerine yaptığı açıklamayı nasıl yorumluyorsunuz? Bu bağlamda Kürt siyasal hareketinin kimlik sorunu üzerine yaklaşımını nasıl buluyorsunuz?

4.2. Recep Tayyip Erdoğan’ın başbakanlık yaptığı dönemde Dersim ve Alevilik üzerine yaptığı, gündemi şekillendiren demeçleri nasıl yorumluyor, iktidarın Tunceli’nin (Dersim) etnik ve dinsel problemleri üzerine yaklaşımını nasıl buluyorsunuz?

4.3. CHP içerisinde Dersim üzerine yapılan tartışmaları ve açıklamaları nasıl yorumluyorsunuz? CHP’nin Dersim’in etnik ve dinsel problemleri üzerine yaklaşımlarını nasıl buluyorsunuz?

Ayrıca bazı katılımcılarımıza sorularımıza verdikleri cevaplarla bağlantılı olarak iki ek soru sorulmuştur. CHP’yi birçok açıdan sorunlu bulan katılımcılarımıza *hal böyle ise neden CHP Tunceli genelinde seçmen yoğunluğu olarak bu kadar güçlü?* Sorusu sorulmuştur. Sol siyasetin gerek ülke ve bölge bazından gerekse Tunceli’de kimlik kültür temelli sorunların çözümü üzerine stratejik öneme sahip olduğunu düşünen katılımcılarımıza ise *sol hareketlerin Tunceli’de güçlü olmasının nedenleri nelerdir?* Sorusu sorulmuştur. Bununla birlikte son olarak katılımcılarımıza *sizce Dersim Kürdistan coğrafyasının bir parçası mıdır? Yoksa özgün bir bölge midir? Veyahut bu iki mekânsal aidiyetten öte Türkiye Cumhuriyetinin bir parçası mıdır?* Sorusu sorulmuştur.

İlk iki soru kimlik ve siyasal tutum arasındaki ilişkiyi anlamamız açısından önemli çıkarımları amaçlarken, üçüncü soru tarihsel belleğin kimliğin inşasında ve yeniden inşasındaki merkezi konumunu algılamamızın önünü açarak farklı politik tercihlere sahip olan bireylerin kimlik inşası ve yeniden inşasındaki farklılaşmaları anlamamızı sağlamayı amaçlamıştır. Son soru ise siyasal iklimi oluşturan güncel tavır tutum ve söylemlerin, kimlik ve siyasal

tutum üzerindeki iki yönlü etkisini açıklamaya dönüktür. Ek sorular Tunceli'nin siyasal anlam haritasının sınırlarını kavrayışımız açıdan merkezi öneme sahipken, son soru bireylerin kimlikleri ve politik tutumlarının mekânsal aidiyetleri üzerine etkisini belirleme amacı taşımıştır.

3.3. Alanda Karşılaşılan Güçlükler

Araştırmamızda güçlük olarak ifade edilebilecek iki temel noktadan biri Tunceli'nin kent olarak coğrafi konumundan kaynaklanan güçlükler, diğeri ise araştırmanın doğrudan doğruya sorunsalından kaynaklı güçlüklerdir.

Alana çıktığımız Eylül 2013 ve Temmuz 2014 tarihlerinde iki başlık altında sıralayabileceğimiz nedenlerden ötürü, tezimizin alan çalışmasının, çalışmanın diğere bölümlerine nazaran oldukça meşakatli geçtiğini belirtirsek mübalağa yapmış olmayız kuşkusuz. Güçlüğün birinc inedeni Tunceli'nin sahip olduğu sosyal, siyasal ve kültürel özgünlüklerdir. İkincisi ise kent insanın birikimlerine bağlı olarak araştırma sorunsalımızın politik ve kültürel anlamda hassas ve kırılğan oluşudur

Kentin siyasal, sosyal ve kültürel anlam haritasının sınırlarına vakıf olmak, önceden hazırlanmış kavramları alana dayatmak, birkaç örnek ve zihinsel soruşturmalar sonucu ortaya çıkmış bir sorunsalı aramaktan öte alanın bize sunacağı kavramlar ve sorunsallar ile düşünömsel (refleksivite) bir metodoloji ile alandan beslenmeyi, epistemolojik anlamda geri dönüşler yapmayı entelektöel bir ilke olarak gördüğümüzden dolayı, Eylül 2013'teki ilk gidişimizde ön çalışma yapmayı gerekli bulduk. Bu anlamda kentte karşılaştığımız ilk zorluk, kent ile ilgili ön istatistikî verilere ulaşmak amacıyla başvurduğumuz kurumların, kentin sosyal, siyasal ve ekonomik özellikleriyle ilgili verileri paylaşmak adına oldukça ketum davranmalarıydı. Biz de verileri kentte yer alan sivil toplum örgütleri, dernekler ve kent ile ilgili daha önceleden yapılmış benzer çalışmalardan toparlamak zorunda kaldık. Bu nedenden ötürü ön görülenin üstünde zaman ve gayret harcadık. İkincisi kentin coğrafi özgünlükleridir. Kente kent dışından ulaşımın oldukça zor olması, şehir merkezinin dağlık ve engebeli bir alana kurulmuş olması, kente bağlı mahalle ilçe gibi yerleşim merkezlerine ulaşımın meşakatli oluşu güçlükler üretmiştir.

Kent özgünlüklerine bağlı olarak karşılaştığımız bir başka güçlük ise halkın çeşitli dil ve dil diyaklerini kullanmalarından dolayı oluşan iletişim zorluklarıdır. Gerek gündelik sohbetlerde gerekse örneklem gurubu olarak seçilen katılımcılarla yaptığımız derinlemesine ve odak gurup görüşmelerinde (kültürel ve politik bağlamlarda sıralayabileceğimiz nedenlerden kaynaklı) bazı bireyler Kürtçe, Zazaca, Kırmançki lehçesi, Dimili lehçesi ve Ermenice dillerinde kendilerini ifade edeceklerini belirttiler. Kürtçe ve Zazaca dillerine hakim olmamızdan ötürü görüşmelerin bir bölümü rahatlıkla yapılsa bile Kırmançki lehçesi, Dimili lehçesi için çevirmen yardımı almak zorunda kaldık. Yalnız bunu üzülenek belirtmek gerekir; kent merkezinde Ermenice bilen çevirmen bulamamızdan dolayı kendini ermenice ifade etmek isteyen katılımcımızla görüşmemizi türkçe yapmak zorunda kaldık.

Kentin özgünlüğünden kaynaklı bir başka güçlük ise kentin sosyal, politik ve kültürel çeşitliliğinin oldukça yoğun olmasından kaynaklıdır. Bu durum kentle ilgili genel bir çerçeve çizilmesini olanaksız kılmıştır. Bu durum örneklemin şekillenmesinde, değişkenlerin katagorize edilmesinde bazı zorluklar üretmiştir. Örneğin kentte eşine az rastlanır bir çoklukta sol örgütlenmelerin olması, katılımcılar belirtirken ve veriler analiz edilirken politik tutumlarını bazı sol örgütlenmeler yönünde kullanan bireyler örneklem dışında bırakılmış, sol sosyalist hareketlerin tamamı bir kategoride sınıflandırılmıştır. Bununla bağlantılı olarak bir başka örnek ise HDP'nin bir kategori olarak ele alınamamasıdır. Sol hareketler arasında görüş ayrılıkları, gelenek farklılıkları ve örgütlenme tarzlarının özgünlüklerinden ötürü HDP politik bir tutum göstergesi olarak sınıflandırılmamış, politik tutum Kürt Siyasal Hareketi, Sol Sosyalist hareketler ve CHP olmak üzere daha genel olduğunu düşündüğümüz üç başlık altında katagorize edilmiştir.

Araştırma sorunsalımızla ilgili olarak karşılaştığımız ilk güçlük, çalışmamızın konusunun ve derinlemesine görüşme sorularının ülkemizde siyasla iklim ve bölgenin olumsuz deneyimlerinden dolayı tartışılmasının toplumda yarattığı korku ve endişe verici karşılıklarıdır. Bu nedenden ötürü mülakat yapmak istediğimiz bireylerin bir bölümü görüşme yapmayı redetmiş, görüşme yapmayı kabul edenlerin bir bölümü ise endişelerinden dolayı görüşlerini sansürleyerek ifade etmişlerdir. Bu nedenle bazı görüşmelerde tahmin edildiği ölçüde verim alınamamıştır. Yanlız katılımcılara samimi, güven verici ve nesnel bir biçimde yaklaşmamızdan dolayı görüşmelerin başında ketum

açıklamalarda bulunan katılımcılarımız mülakatın ilerleyen vakitlerinde oldukça açık, yer yer cüretkar bir biçimde soruları cevaplamıştır. Ayrıca kentte tanınan siyasal parti çalışanları, başkanları, sivil toplum örgütleri çalışanları, yazarlar ve gazetecilerin referanslarıyla katılımcılara karşı güven oluşturulmaya çalışılmıştır.

Araştırma konusunun doğruduğu diğer zorluklar ise “hafıza” başlığı altında sorduğumuz sorularda, katılımcıların travmalarının anında gün yüzüne çıkmasıdır. Dersim katliamı, Maraş katliamı Madımak katliamı gibi negatif hafıza örneklerini bireylerin nasıl kurguladığı, hatırladığı ve gerekçelendirdiği ile ilgili sordumuzun sorunun akabinde duygusal yükselişler ve kırılmalar yaşanmış, görüşmelerin bir bölümünün ön görülenden daha kısa sürmesine, bazı görüşmelere bir süre sonra devam etmek üzere mola vermemize sebebiyet vermiştir. Bu durum çoğu zaman bizde de yoğun duygusal yıpranmalara sebebiyet vermiş, kentte kaldığımız süre zarfında yoğun bir baskı ve yıpranma hissedilmiştir.

Araştırma sorularının fazla olması, kapsamının geniş olması ve katılımcıların yer yer kapsamın dışına çıkması bazen konunun dağılmasına sebebiyet vermiş, konu ve katılımcılar üzerindeki hâkimiyetimizin gevşemesine yol açmıştır. Bununla birlikte soruların kolayca ideolojik zemine çekilebilecek bir özellikte olması, mülakatların düşünülenenden daha uzun sürmesi yer yer katılımcıların ve bizde dikkatinin dağılmasına ve zihinsel yorgunluklara sebebiyet vermiştir.

Araştırmanın konusunun ürettiği bir başka zorluk ise bir değişken olarak algılamaya çalıştığımız siyasal iklimin belirlenmesidir. Ülke ve bölge gündeminin kısa zamanda değişmesi, Dersim ile ilgili ve Dersimlileri ilgilendiren konularda siyasal eyleycilerin tavır, tutum, pratik ve açıklamalarının değişmesi yeni konu ve pratiklerin ortaya çıkması, siyasal iklimi şekillendirdiğini düşündüğümüz yaklaşım ve olguların bir bakıma güncelliklerini kaybetmelerine sebebiyet vermiştir. Örneğin kente ilk gidişimizde gündelik hayatın bütün katmanlarında yoğun bir şekilde karşılık bulan-tartışılan Abdullah Öcalan’ın nevrüz konuşması ikinci gidişimizde ilk zamanki güncelliğini korumamış alan çalışması yaptığımız Temmuz 2014’te kentte daha çok kalekol ve hidro-elektrik santrallerine karşı tartışmaların ve eylemlerin yoğun olmasından kaynaklı siyasal iklim, güvenlik ve ekoloji

üzerinden şekillenmeye başlamıştır. Bir başka örnek ise mülakat yaptığımız ilk günlerde HDP nin bileşeni olan Emek partisinin kısa zaman sonra ayrılma kararı alması, bir biçimde politik tutumunu o yönde kullanan katılımcıların Kürt siyasal hareketine ve bileşen içindeki diğer sol sosyalist hareketlere yaklaşımlarının değişmesine sebebiyet vermiştir. Bu noktada verilecek benzer birkaç örnek siyasal iklim temelinde ortaya konulan verilerin güncelliğini bir ölçüde yitirdiğini ortaya koymuştur.

Son olarak araştırmacı olarak bizlerin kültür ve kimlik temelli problemlerine yaklaşım hususunda nesneliğimizi koruma gayreti yer yer sarsıntıya uğrama tehlikesi göstermiş, sorunlara karşın duygusal gidiş gelişler yaşanmış, hali hazırda çileli olan bilgi üretim ve yazma pratiği daha da zor ve çileli geçmiştir.

4. BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tunceli Mi? Dersim Mi? Hangi Adlandırmayı Kullanmayı Tercih Ediyorsunuz? Neden?

Yer adlarının değişmesi modern bir pratiktir. İlk örneklerine 19. yüzyılın ortalarında Balkanlarda ve Avrupa’da ulusun tesis edilme süreciyle eş zamanlı olarak karşılaştığımız topluca yer adlarının değişmesi pratiği, temelde toplumun geçmişiyle tarihsel bağını koparmak, yerleşik olan güçlü dilin ve kültürün etkisini kırmak, devletin siyasal hayal edilmişliğine uygun özne yaratma işlevi taşımaktadır. Yaygın kullanımıyla toplum mühendisliğinin uzantısı olarak tanımlayacağımız bu süreç ölkemizde Türk ulusalcılığının tesisinin ivme kazandığı 1913-1916 yılları arasında Türkçe olmayan yer adlarının değiştirilmesi amacıyla ilk olarak Enver Paşa tarafından Trakya’daki Rumca ve Bulgarca yer adlarının değiştirmesiyle başlayarak Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla birlikte ulusal sınırların tamamında uygulanmıştır. Uygulama safhalarında yoğun tepkilerle karşılanırsa da, eski yer adlarının iade edilmesi üzerine talepler yerelliğin ötesine geçememiş, süreç 1980 ihtilali sonrasına kadar aralıksız bir biçimde devam etmiştir. 2000’lere geldiğinde bu durum çok değişmemiş, birçok siyasal hareketin bunu bir sorun olarak görmemesinden ötürü eski yer adlarının iade edilmesi konusunda yaygın talepler oluşmamış, ancak bölgesel bazda siyasal alana taşınmıştır (Nişanyan, 2011 13,26) .

Tunceli kent merkezinde katılımcılara Dersim veya Tunceli adlandırmalarından hangisini kullanmayı tercih ediyorsunuz sorusunu sormamızın asıl nedeni içinde yaşadıkları mekânı adlandırma biçimleriyle kimlikleri arasındaki ilişkiyi kurmaktır. Katılımcılara Dersim mi Tunceli mi sorusunu sorduğumuzda sahip oldukları politik tercihlerin, hem mekânsal adlandırmalarını hem de sahip oldukları kimlikleri tanımlandırma biçimlerini etkilediğini gözlemledik. Aynı zamanda etnik anlamda kendilerini Kürt-Zaza olarak tanımlandıran katılımcılarımızın tamamı Dersim adlandırmasını tercih ederken etnik kimliklerini Türk olarak tanımlandıranlar, sol sosyalist partileri tercih edenler dışında Tunceli adlandırmasını tercih etmiştir.

Politik tercihini Kürt siyasal hareketi yönünde kullananların tamamının yaşadıkları şehri Dersim olarak adlandırdıklarını farkettilik. Kürt siyasal hareketini tercih eden katılımcılar, yaşadıkları coğrafyayı Dersim olarak

adlandırmanın sahip oldukları etno dinsel kimliklerin olmazsa olmaz bir göstergesi olarak görmekte, tersi bir durumun ulus devletin asimilasyoncu karakterinin ürettiği bir sonuç olarak görmektedirler..

Birinci Katılımcı; Biz neticede politik eyleyiciler örgütler olarak bu topraklarda yok edilen ne varsa ona karşı politik söylemler geliştirmek zorundayız. Bu noktada baktığımız zaman Tunceli ismi mevcut egemenlerin politikalarının kazanılmış bir başarısı olarak değerlendirilebilir. Hâlihazırda bizim sahip çıkmamız eğer geçmiş ve tarihsel değerlerimiz ve kimliğimiz ise bunun Dersim ismi üzerinden böyle bir politik duruşu ve mesajı vermenin daha anlamlı olduğunu düşünüyoruz. Yoksa şöyle bir kısır tartışma gibi bir derdimiz yok. Yalnız gündelik yaşamda mahkemelerde ve yazışmalarda biz Dersim adını kullanıyoruz. Ama her ikisi de kullanılıyor. Daha çok dışardan gelen memurlar ve CHP çalışanları arasında (40, Erkek, Siyasetçi).

Kürt siyasal hareketinin Dersim-Tunceli adlandırmasında tercihini Dersim yönünde kullanması, münferit olmaktan öte siyasal anlamda yetkin olduğu bütün coğrafyalarda yoğun bir biçimde gözlemlenmiştir. 2000'lerden sonra Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde siyasal anlamda güç kazanan Kürt siyasal hareketi eski yer adlarının yasal düzlemde iade edilmesi konusunda girişimlerde bulunmuştur. Birkaç istisna dışında bu talepler karşılık bulmamıştır. Tabii taleplerin sonuçsuz kalması gündelik yaşamda eski adlandırmaların kullanımını azaltmamış, karşı bir refleks olarak yaygınlaştırmıştır. Tunceli belki de bu tarz bir pratiğin örnekleri arasında sayılabilir.

Yasal karşılıkları olmasa bile Kürt siyasal hareketi, yerel yönetimleri içinde eski yer adlarını kullanmaya özen göstermiştir. Tunceli örneğinde de gözlemlediğimiz üzere yer adlarının değiştirilmesi pratiğini asimilasyoncu ve tekleştirici bir kimlik sorunu olarak algılamış, eski yer adlarının iade edilmesini geçmiş tarihsel değerler ve kimlik bağlamında algılanmış, temel hak ve özgürlükler kapsamında düşünülmüştür.

Şehir adlandırmasında Dersim'in kullanılması benzer bir biçimde sol - sosyalist hareketlerin içinde yer alan katılımcılarda da gözlemlenmiştir. Birkaç istisna dışında katılımcıların büyük bir çoğunluğu Dersim'i kullanmayı tercih etmiştir. Örneğin siyasal tutumunu ESP yönünde kullanan bir katılımcı kendisinin ve sahip olduğu paradigmanın parçası olanların Dersim

adlandırılmasını kullandığını belirterek, yaşadıkları bölgeye Dersim denilmesinin mücadele edilen değerler, tarihsel bağlar ve sahip oldukları kimlikler için merkezi bir öneme sahip olduğunu belirtmiştir.

İkinci katılımcı; *Dersim adının kullanılmasını tercih ediyoruz. Zaten uğruna mücadele ettiğimiz değerlerden bir tanesi de kimliğimiz inancımız. Bu bağlamda biz Dersim ismini kullanmak için başından beri mücadele içindeyiz. Tunceli isminin verilmesi, malumunuz üzere 1925 hareketi başladığı günden itibaren ilkin isim değiştiriliyor Tunceli ismi getiriliyor. Amaç Dersim'in o dönem içerisinde sahip olduğu ve bu güne taşınan değerleri aşama aşama isimden başlayarak, sonra kimliğe sonra inanca sistematik olarak yok etme olduğu için Tunceli ismini kabullenmiyoruz. Şimdi Dersim'de belli bir Dersim'li olmayan nüfus var biliyorsunuz bunlar daha çok devlet memurları, askeri mensuplar, polisler bunların tamamına yakını onlar Tunceli ismini tercih ederler. Dersim kökenliler de ise kendi kökenlerinin ve kültürünün farkında olmayan daha çok CHP ideolojisine sahip olanlarda yaygın olduğunu düşünüyorum. Çünkü bildiğimiz üzere insanlar sahip oldukları partilerin düşüncelerini yaklaşımlarını hayata geçirmeye çalışırlar. Takdir ederseniz Dersim'in adının Tunceli olarak değiştiği zamanlarda CHP resmi ideolojinin partisi idi. O nedenle bu ideoloji günümüze kadar devam etmiştir (48, Erkek, Siyasetçi).*

Dersim adlandırmasının kullanılması gerek diğer sol partilerde –yaş, cinsiyet ,statü gibi değişkenler etki etmeksizin-öğrencilerde, gazeteciler ve medya çalışanlarında da yaygın bir şekildedir. Burada değişkenlik arz eden şey bireylerin statüleri ve sahip oldukları sosyal, kültürel ve ekonomik sermayelerinin dışında sahip oldukları siyasal tutumlarıdır.

Üçüncü Katılımcı; *İşte biz günümüze baktığımızda CHP biraz da kendi halkına ihanet içinde olan bir parti 1937 38 katliamlarında başrolü CHP oynuyordu. Tunceli adını onlar koydu. Dersim asıl ismidir. CHP'lilerin de halen bu Kemalist bir zihniyetle halen Tunceli demesi halen halkın CHP peşinde gitmesine anlam veremiyorum. Zaten halkın büyük çoğunluğu Tunceli adının kullanılmasından rahatsız oluyor (22, Kadın, Üniversite Öğrencisi).*

Dördüncü Katılımcı; *Dersim demeyi tercih ediyorum ben. İnsanların büyük bir bölümü Tunceli diyor. Sol sosyalist yapılar Dersim demeyi tercih*

ediyor. Tabii bunun da yaygınlığı yeni, eskiden sol sosyalist yaşlılarda da Dersim nadir kullanılırdı. Dersim veyahut Tunceli demek bu şehirde hangi ideolojiye sahip olduğunu gösteren bir şey. Ayrım hala devam ediyor. Bir de biz her ne kadar Dersim'i kullanıyor olsak bile haber dilinde Tunceli demek zorunda kalıyoruz. Hala Dersim demek sistem tarafından reddedilen bir şey (35, Erkek, Gazeteci.)

Dersim mi Tunceli mi adlandırmasını kullanmayı tercih ediyorsunuz sorusunu dinsel hassasiyetlerinden ötürü siyasal partilere mesafeli olduğunu belirten yalnız sol geleneğe sempati duyduklarını belirtmekten çekinmeyen Alevi pirlere/dedelerine sorduğumuzda yine benzer sonuçlarla karşılaştık. Din adamları Dersim adlandırmasını kullanmayı tercih ettiklerini, Tunceli adlandırmasının sahip oldukları etnik ve dinsel kimliklerini dışlayıcı bir durum oluşturduğunu belirtmişlerdir.

Beşinci Katılımcı; Biz Dersim diyoruz. Biz dedelerimizden Dersim olarak duyduk, Tunceli değil. Ben Dersim'i anlamlı buluyorum. Çünkü bu insanın kendini var ettiği kimlikleridir. İsimler her zaman önemlidir. İnsanlar kendilerini kavramlarla tanımladıkları isimlerle. İsimler değişirse kavramlar ve anlamlar da değişir, o nedenle Dersim diyorsak biz kendi kimliğimizi savunuyoruz anlamı taşır. Eğer biz kendi kavramlarımızı ve isimlerimizi değiştirir isek kendi kimliklerimize, atalarımıza ve dedelerimize ihanet etmiş oluruz. Tunceli diyenler bizden olmayı tercih etmeyen, aslından uzaklaşanlardır (33, Erkek, Alevi Piri).

Altıncı Katılımcı; Biz Dersim'i kullanmayı tercih ediyoruz, çünkü değişlerimiz Dersim demiş, atalarımız Dersim. Kimliğimize, toprağımıza, taşımıza işlenmiş Dersim. Onlar (CHP), bırakın Tunceli desin bu gerçeği değiştirmesin. Bu saatten sonra aslımızı kimliğimizi inkâr etmez, inkâra izin vermeyiz (60, Erkek, Alevi Dedesi).

Mülakat yaptığımız bireylerde sadece CHP'ye oy veren katılımcılarımız Tunceli adlandırmasını tercih etmiştir. Aynı zamanda Dersim adlandırmasını tercih edenler de bu savı destekler açıklamalarda bulunmuşlardır. Neden Tunceli sorusunu sorduğumuzda verilen cevaplar birbirine çok yakın olup, Tunceli veya Dersim demenin aslında çok önemli olmadığı üzerine benzer açıklamalarda bulunulmuştur. Politik tutumlarını CHP yönünde kullanan

katılımcıların açıklamalarında ortak bir başka husus ise Dersim-Tunceli tartışmasının kültürel tarihsel ve kimliksel olmaktan öte ideolojik olduğu üzerine yaygın kanının hâkim olduğudur.

Yedinci Katılımcı; *Dersim Tuncel'inin eski adı, her ikisinin de kullanılmasında abes yok, tabi biz genellikle Tunceli adını kullanıyoruz. Resmi olan da o (64, Erkek, Siyasetçi).*

Sekizinci Katılımcı; *Tunceli demeyi tercih ediyoruz. Dersimde eski adıdır. Son zamanlarda gerek BDP'liler, gerekse AKP bu konuda kimliği kullanarak oy toplamaya çalışıyor. Biz Tunceli adını kullandığımız için bizi köşeye sıkıştırmaya çalışıyorlar. Cumhuriyetin değerlerini aşağılıyor, kısır polemikler üretiyorlar (35, Kadın, Siyasi Parti Çalışanı).*

Kendinizi Hangi Etnik Kimliğe Ait Hissediyorsunuz? Neden?

Katılımcılara kendilerini hangi etnik ve dinsel kimliğe ait hissediyorsunuz sorusunu sormamızın nedeni bireylerin sahip olduğu etnik kimlikleriyle politik tutumları arasındaki ilişkiyi gözlemleyerek, bireylerin politik tutumlarının etnik kimliklerini inşa ve yeniden inşa ederken kurgulama sürecinde üretilen ayrımlar ve ortaklıkları kültür-ideoloji bağlamında belirlemektir. Aynı zamanda etnik kimliklerini inşa ve yeniden inşa ederken kimliklerini dayandırdıkları veya ilişkilendirdikleri tarihsel ve kültürel olguları anlamlandırma ve yorumlama biçimlerinde farklılıkların, ayırım veya ortaklıkların izini sürmektir. Bu arayışın bize tarihsel hafızanın, kimliğin inşa ve yeniden inşa sürecindeki merkezi konumunu ve inşa sürecinde ideoloji ile olan ilişkisi üzerine önemli ipuçlarını vermesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda sorunun hemen akabinde, ‘Sizce farklı politik tercihlere sahip olan bireyler etnik kimliklerini inşa ve yeniden inşa ederken tarihsel ve kültürel anlamda ayrımlar veya ortaklıklar üretiyor mu?’ sorusu sorulmuştur.

Mülakatlarda kimlik hususunda karşılaştığımız ilk ayırım; katılımcılar arasında kendilerini etnik anlamda Kürt olarak tanımlayanların büyük bir çoğunluğunun soruda belirtilmediği halde etnikliğe ek olarak sahip oldukları dinsel kimlikleri de açıklamayı gerekli bulmalarıdır.

Dördüncü Katılımcı; *Ben kendimi Kürt Kızılbaz olarak tanımlıyorum. Aşiretçiliği savunmamakla birlikte biz Karsan aşiretindeniz. Tabi öbür*

aşiretlerden daha az bir nüfusumuz var. Daha çok Ermeni kökenli olduğumuz söyleniliyor ama ben kendimi Kürt olarak hissediyor öyle tanımlıyorum. Kürt Kızılbaş (35, Erkek, Gazeteci).

Dokuzuncu Katılımcı; *Buralıyım, yaşım 53, Pertek Dernek doğumluyum, Kırmançım (Zaza Kürt) Kürt Kızılbaş –Aleviyim (53, Erkek, Gazeteci).*

Beşinci Katılımcı; *Şimdi biz etnik anlamda, dedim ya biz geleneklerimize bağlı bir insanım, çünkü ben hani bir ağacı düşünün her ot kendi kökeninde biter derler ya insanı doğanın bir parçası olarak gördüğüm için kendi kökeninden koparmamak, koptuğu zaman farklı bir iklimsel ve farklı bir toprakta yaşamayacağına inanıyorum. Bundan dolayı eskiden dedelerimiz, pirllerimiz, mürşitlerimiz bize gelirdi derlerdi ki makırmancım derdiler. Biz Kırmançız diyordu. 94'te sürgün edildikten sonra dedem şey derdi oğlum kim sorarsa ma öz Türküm de alevi olduğumuzu hiç söyleme derdi. Derdim dede niye Kırmançız Aleviyiz demiyorsunuz, aman Kırmanç olduğumuzu duymasınlar bizi katlederler sen öyle söyle derlerdi. Orada böyle bir inkâr noktasına geçtik, sürgünlerde ben de öyle söyledim.(Türk ve Sünni) Yeni bir ortama girmiştik Elâzığ muhafazakâr ve milliyetçi kesimin olduğu ortama girmiştik tabi sürgün hayatının getirmiş olduğu bir sosyolojik yapıyı düşünün (33, Erkek, Alevi Piri).*

Katılımcıların etnik kimliklerini belirtirken beraberinde dinsel kimliklerini de belirtme gereksinimi duymalarının nedeni sahip oldukları dinsel kimliklerin, etnik kimliklerini şekillendirmedeki baskınlığından kaynaklanmaktadır. Tunceli insanının inanç biçimi, politik tutumunu, iktidarlara olan ilişki biçimini ve komşu coğrafyalarla olan ilişkisini belirleyen dinsel kimliği, Cumhuriyet öncesi çok yönlü dışlanmasının ve ötekileştirilmesinin temel nedeni olmuş, bu durum Türk ulusalcılığının tesis edilmesiyle birlikte farklı boyutlar kazanmasına rağmen devam etmiştir. Hali hazırda Türk ulusalcılığının Sünni Hanefî İslam'ını merkeze alan etno dinsel üst kimlik kurgulaması, söylem ve eylem düzeylerinde tanımlandığı ve sınırlarını çizdiği ulusal kimliği içermeyen etnik ve dinsel kimlikleri sınırların dışına itmiştir. Cumhuriyetin erken dönemlerinde Tunceli Alevileri hem sahip oldukları etnik kimlikleri hem de inanç biçimiyle (daha çok inanç) iki katmanlı bir ötekileştirmeye karşı karşıya kalmıştır. Alevilik ilkin katı inkârcı bir pratikle Türklüğün dışına itilmişse de daha sonraları ulusalcı ideolojinin Aleviliği

yeniden tanımlandırılmasıyla birlikte (bir bakıma devlet Aleviliğinin türetilmesiyle)³Türklüğün sınırları içine konumlandırılmıştır.

1980'lere gelindiğinde Kürt milliyetçiliğinin karşı bir milliyetçilik olarak ortaya çıkması, Aleviliği Kürtlükle ilişkilendiren ideolojik tasavvurların yaygınlaşması ve Aleviliğin kökenleri üzerine ulusalcı tezlerin reddi yönünde yeni tezlerin⁴ sunulmasıyla birlikte Alevilik özelde Tunceli Aleviliği, iki rakip milliyetçiliğin mücadele alanına dönüşmüş, Alevilik yepyeni bir siyasal alanın politik nesnesine dönüşmüştür. Alevilerin Türklüğü veyahut Alevilerin Kürtlüğü tartışmaları üzerinden şekillenen siyasal mücadele alanı toplumsal alanda dinselliğin etniklikle ilişki yoğunluğunu artırmış, Tunceli de bireyler yaygın olarak Aleviliği kürtlük olmadan kürtlüğü de Alevilik olmadan açıklamayı eksik bulmuşlardır.

Mülakatlarda kimlik konusunda karşılaştığımız bir başka ayırım ise, katılımcılar arasında politik tutumlarını Kürt siyasal hareketi yönünde değerlendiren bireylerin büyük bir çoğunluğu etnik kimliğini Kürt olarak tanımlarken politik tutumunu CHP yönünde kullanan katılımcıların tamamının etnik kimliğini Türk olarak tanımlamasıdır. Bu ayırım iki şekilde okunabilir.

³ Alevilerin kökenleri üzerine ilk alan çalışmasını itihat ve Terakki üyesi Baha Said yapmıştır. Aleviliği Türk milliyetçiliğine entegre etme arayışında olan Baha Said Aleviliği Türkmenlerin mezhebi olarak açıklar. Daha sonraları resmi ideolojinin Alevilik algılayışını şekillendiren Fuad Köprülü, Hilmi Ziya Ülken ve Yusuf Ziya Yörükân çalışmalarında bulunurlar. Baha Said'in ideolojik çizgisini takip eden bu tarihçiler Aleviliği Şamanizm ve Orta Asyatik öğretilerle ilişkilendirerek Aleviliği Türklerin Orta Asya folklorünün bir uzantısı olarak görürler. Aynı zamanda Aleviliğin Türklerin Anadolulaşmasıyla birlikte İslam ile bütünleştiğini belirtirler. Bir husus ise Aleviliğin Osmanlı devletinde de yaygın olduğu ve kurucu mezhep olduğu yönündeki görüştür (Ağülçenoğlu, 2010, 124,128).

⁴ Kürt ulusalcılığının Aleviliğin kökenleri üzerine anti-tezlerini Ağülçenoğlu'nun da belirttiği üzere dört bölümde sınıflandırabiliriz. Birincisi; Aleviliğin coğrafik çıkışını orta Asya'dan ziyade Mezopotamya olduğu yönündeki anti-tezdir. Bu teze göre Alevilik Şamanizm ve Yesevilikten ziyade Zerdüşlük, Manihaizm, Mezdekçilik gibi Ortadoğu kaynaklı inançların bir karışımıdır. İkincisi; Aleviliğin İslam ile olan ilişkisi yüzeysel olmakla birlikte İslam dışı bir öğreti olduğunu vurgulayan Aleviliğin ehlibeytle ilgisi olmadığını belirten anti- tezdir. Üçüncüsü; Osmanlı devletinin Abbasî Sünniliğini resmi dine dönüştürdüğü 14. yüzyılda Kürt başkaldırılarının en temel itici gücü olduğunu belirten Aleviliğin Osmanlı'nın Anadolu'yu sünneleştirmesine karşın Kürt aşiretlerinin tepkisinin sonucunda doğan bir öğreti olduğu yönündeki anti tezdir. Dördüncüsü; Bektaşiliğin devlet yanlısı tutumunun Aleviliği Türk İslam sentezi üzerinden asimile etmeye dönük olduğunu belirten tezdir (Ağülçenoğlu, 2010:1 29,136).

Birincisi; Tunceli'deki iki rakip milliyetçiliğin mücadelesinde sınırlar keskinleşmeye başlamış, konumlandırılışlar ve karşı konumlandırılışlar bireylerin sahip olduğu etnik kimlikler üzerinden haritalandırılmıştır. Yani bireylerin politik tutumları etnik kimliklerini tanımlandırma biçimlerini dönüştürmüştür. İkincisi tersi bir biçimde bireyler sahip oldukları etnik kimleri özgürce ifade edebilmek ve kimliklerini inşa ve yeniden inşa edebilmek için Kürt siyasal hareketini ya da CHP'yi tercih etmişlerdir.

Diğer sol sosyalist hareketleri tercih eden katılımcıların etnik kimliklerine baktığımızda ise kendisini Türk veya Kürt olarak tanımlandıranların dengeli bir biçimde dağıldığını gözlemledik. Bir başka gözlem ise sol sosyalist katılımcıların kimlik bağlamlarındaki klasik reflekslerinin değişmeye başladığı yönündedir. Katılımcılar kimlik mücadelesinin en az sınıf mücadelesi kadar önemli olduğunu belirterek, bireylerin kimliklerini ve o kimlikleri ilişkilendirdikleri tarihsel olguları bilmenin gerekli olduğu yönünde açıklamalarda bulunmuştur.

İkinci Katılımcı; Her sosyalist de her komünist de kimliğini ve kökenini bilmeli, tarihsel gelişimini, nereden geldiğini bilmeli, bu süreçleri bilmeli. Bilmiyorsa ya ben sosyalistim, ben komünistim, bu beni ilgilendirmez, benim dışımda bir mevzudur diye yaklaşmayı doğru bulmuyorum. Tarihini bilmeyen yönünü bulamaz. Yönünü de doğru bulamaz aslında. Biz bunu da uzun zamanca böyle yaptık zaten yani biz sosyalistiz, biz komünistiz bize ne, kimle olursa olsun yaklaşımı bize çok zarar verdi. Tam tersi ben bu düşüncede insanlarla her sosyalist her komünistle mutlaka kendi tarihini kendi inancını kendi kültürünü uygular ya da uygulamaz, eğer sen bu toplumun öncülüğüne soyunduysan bunları bilmek zorundasın kanaatindeyim (48, Erkek, Siyasetçi).

Onuncu Katılımcı; Bu coğrafyada yaşayan insanlar kendi kimliklerini ve kültürlerini kaybetmeye başlıyorlar. Gün ve gün çocuklarımıza kendi değerlerimizi anlatmaktan geri kalıyoruz. Böyle giderse sistemin istediği olacak ve kimliğimizi unutan bir nesil kalacak. O yüzden önce kimlik sorununu çözmemiz gerekir daha sonra sınıfsal problemlerimiz...Evet sömürü düzeni varken özgür olamayız. Ama ilkin kimliğimizi kaybetmememiz gerek. Kaybedersek geri kazanamayız (25, Kadın, Psikolog).

Katılımcılara, farklı politik tercihlere sahip olan bireyler etnik kimliklerini inşa ve yeniden inşa ederken tarihsel ve kültürel anlamda ayrımlar veya ortaklıklar üretiyor mu? Sorusunu sorduğumuzda gerek kendi kimliklerini gerekse karşılıklarına konumlandıkları kimliği dayandırdıkları veya ilişkilendirildikleri tarihsel ve kültürel olguları anlamlandırma ve yorumlama biçimlerinde farklılıklar gözlemledik. Örneğin beş Kureyşan aşiretine mensup bireyle mülakat yaptık. Kendilerinin Kureyşan aşiretine mensup olduklarını belirten katılımcılarımızın ikisi Kureyşanların Kürt aşireti olduğu yönünde açıklama yaparken biri Arap, ikisi Türk olduğu yönünde açıklamalar yaptı. Kürt olduğu yönünde açıklamalarda bulunanlar Kürt siyasal hareketinde yer alırken Arap olduğunu belirten sol-sosyalist yapılanmada, Türk olarak tanımlayanlar CHP seçmenleri olanlardı.

İkinci katılımcı; *Benim de mensup olduğum Kureyşan aşiretinin Evvel Resul olduğu söylenir yani Muhammed soyundan geldiği söylenir. Doğal olarak Muhammed soyundan gelen bir aşiretin Arap olması gerekir... ben kendimi Kürt olarak hissediyorum kürtlüğe daha yakın (48, Erkek, Siyasetçi).*

Yedinci katılımcı; *Kendilerine Kürt diyenlerin hemen hemen hepsi Türktür aslında. Van'da 40 bin tane Alan aşireti var. Hepsi asimile olmuşlar. Bizim il başkanı da Alanlı Van il başkanı. Hepsi Kürtleşmişler, asimile olmuşlar. Tunceli'deki Alanlar, Kureyşanlar, Arejler Horasan Türkleridir. Kürtçe konuşan iki aşiret var bir Xranlar var Mazgirt bir de Pürenkler var. Diğer aşiretler Kürtçe konuşmaz. Ama biz diyoruz ki hiç önemli değil. Kürtçe de konuşabilirsiniz. Zazaca da konuşabilirsiniz Ermenice de konuşabilirsiniz. Biz insanız (64, Erkek, Siyasetçi)*

Altıncı katılımcı; *Biz Kureyşanların dede soyundan geliyoruz. Kureyşanlar Kürt aşiretidir... Horasan Kürtlerinden (60, Erkek, Alevi Dedesi).*

Benzer farklılıkları mülakatlarımızın çoğunda gözlemlediğimizden ötürü ilk iki mülakattan sonra katılımcılara Tunceli'nin etnik haritası üzerinde düşündüğümüzde; etnik aidiyetler üzerine bu kadar farklı tezlerin olmasının nedeni /nedenleri nelerdir? Sorusunu sorduk. Katılımcılar genel olarak üç temel gerekçe sunmuştur. Türk ulusalcılığının tekleştirici, asimilasyoncu pratiği ve Türkleştirme politikaları, sürgünler ve iskânlarla Tunceli'nin etnik yapısının

değişmesi ve son olarak Tunceli'de halkların etnik kökenleri üzerine tarih çalışmalarının yeterince yapılmamasıdır.

Dördüncü katılımcı; *Gerçi Dersim'de bu konuda halkta karmaşalar hakim. Bazen insanlar eğer Kürt kimliği ezilmesinin gerekçesi sayılıyorsa, o kimlikten ziyade baskın olan kimliği tercih ediyorlar. Gerçi Dersim'de Türk aşiretler var. Zamanında bu bölgeyi Türkleştirmek amacıyla gelmişler. Bu bölgede bir anlamda asimile olmuşlar, bu bölgenin dilini öğrenmişler. Buradaki sorun köken üzerine çok fazla çalışma yapılmaması. ...Mesela aslında belki işin mantığında şu da var. CHP'ye oy veren insanlar kendilerini Türk olarak tanımlıyor. Dersim özelinde konuşursak atadan Kürt olup asimilasyon süreçlerinde kendilerini Türk olarak tanımlayanlar daha çok CHP'nin biraz da sağ partiler içinde yer alıyor. Kürt olarak tanımlayanlar diğer sol partilerde. Temelde bu gün Dersim'in tarihsel geçmişine bakmamız gerek. Hani kendinizi Türk olarak tanımlarsanız, bir dönem insanlarda şey vardı ben ne kadar Türkçe konuşuyorum. Bazen bana İstanbul Türkçesini konuşuyorsun, ne güzel konuşuyordu. Sen Kürt değilsin Dersimli olamazsın diyorlardı. Bu biraz tarihsel süreçte o ezilmişliğin bir yansıması. Hala onun etkileri olduğu için Türk dersem sıkıntı yaşamam anlayışı vardı (35, Erkek, Gazeteci).*

İkinci katılımcı, *Var evet var, zaten bunun biraz da olması gerekir çünkü 1938 sonrası buraya getirilip yerleştirilen Türk aileler var. Türklüğü yaymak için yerleştirilen görevli yerleşik olan insanlar var. Mesela Hozat'ta etkindir bunlar. Diyelim ki Göktepe diye bir köyümüz var, kökeni Türk'tür yani yerleştirmedir. Örneğin Canevi'nde uzun yıllardır etkin bir süre Zeynel dede ve ailesi bu amaçla buradadır yani uzunca bir süredir buradadır böyle bir kesim var. Ama Dersim'de ben bu konuda bir karmaşanın olduğunu düşünüyorum çünkü Dersim'de genelde kendilerinin Horasan'dan geldiklerini kabul ederler ama tarihe dönüp araştırdığınız zaman Horasan'dan göç eden, Anadolu topraklarına ve Dersim'e gelip yerleşen kitlenin benim araştırabildiğim kadarıyla yüzde altmışı yine Kürt'tür yani oradan göç edenlerde de yüzde altmışı Kürt'tür. Bunu gözden geçiriyorlar, bunu görmek istemiyorlar. Horasan'dan göç eden herkes Türk, Türkmen, Arap değildir ama tabi mesela bizim üç tane ilçemiz Kurmanci konuşur. Çemişgezek, Peltek, Malazgirt ilçelerimiz Kurmanci konuşurlar. Konuşulan dil çok önemlidir ama ben temelde, tabi bu partinin yaklaşımı değil, partinin görüşü değil, bireysel görüşümdür, bu anlamda Dersim'de bir karışıklığın olduğunu düşünüyorum. Köken bakımından,*

hangi aşiretin, özellikle aşiretler bazında ele alındığında hangi aşiretin hangi kökten geldiği noktasında bir netlik yok. Örneğin benimde mensup olduğum Kureyşan aşiretinin Evvel Resul olduğu söylenir yani Muhammed soyundan geldiği söylenir. Doğal olarak Muhammed soyundan gelen bir aşiretin Arap olması gerekir. Örneğin Suranlar aşireti var, Yusufhanların önemli bir bölümü Palu tarafından buraya göç eden kitlelerdir ve bunların Türk olması gerekir. Böyle baktığımız zaman yani tek kimlikten ya da tek etnik kökenden bahsetmenin doğru olmayacağını düşünüyorum (48, Erkek, Siyasetçi).

Katılımcılar arasında politik tercihini CHP yönünde kullananlara gerek kendilerini hangi kimlikle tanımladığı gerekse farklı politik tercihlere sahip olan bireyler etnik kimliklerini inşa ve yeniden inşa ederken tarihsel ve kültürel anlamda ayrımlar veya ortaklıklar üretiyor mu? Sorularını sorduğumuzda kimlik konusunda mesafeli tepkilerle karşılaştık. CHP'li katılımcılar kimlik konusunun bir sorun olmadığını, Tunceli'de tarihsel ve toplumsal anlamda ayrımların sebebinin Kürt hareketi olduğu yönünde açıklamalarda bulundular.

Yedinci katılımcı; Ben Kürt Türk değilim insanım. Ailemiz yaşlılarımız diyor ki biz Horasan'dan gelmeyiz. Bizde geçmişimizi araştırma fazla olmaz. Öyle şeylere fazla önem vermeyiz tanrı bizi insan olarak yarattı... Biz toplumun genelini kucaklamak taraftarıyız, BDP gibi kimlik siyaseti yapmıyoruz. Onlar toplumu bölmeye çalışıyorlar Hepimiz insanız, Adem ve Havva'ya inanyorsanız hepimiz kardeşiz ama sonradan Ahmed'in ailesi Mehmed'in ailesi şeklinde ayrılmışız. Çıkar nedeniyle başlamış tartışmalar. Ben bu gün ne yaşıyorum, kafa yapım nedir, ne yapmak istiyorum önemli olan odur. Kürt olmak Türk olmak önemli değil zaten(64, Erkek, Siyasetçi).

Sekizinci katılımcı; Ortak olduğumuz nokta Alevi inancımız onlarla. Etnik kimlik konusunda ayrışmalar var ..doğru ama hiç de gerçekçi değil BDP burada güçlenmeden önce kimse sen Kürt müsün sen Türk müsün gibi sorular sormazdı. Çoğumuz Alevi olduğumuzdandır herhal bir birlik bütünlük vardı. Cumhuriyetin değerlerini birlikte bazı konularda ayrışsak bile savunuyorduk. Ben yeni yapılan çalışmaları ve söylentileri de gerçek bulmuyorum. Çünkü bir gecede insan Kürt olmaz ya da Türk. BDP'ye göre herkes Kürt, Kürtlerin BDP'li olması gerekir. Halbuki Türk aşiret sayısı, insan sayısı çok fazla Tunceli'de (35, Kadın, Siyasi Parti Çalışanı).

Dersimin Tarihsel Belleğini Şekillendiren “Dersim Katliamı (Olayı)” “Dersim Sürgünleri”, “Maraş Katliamı” (Olayı), “Madımak Katliamı (Olayı)”, “Köy Sürgünleri” Gibi Tarihsel Olguları Nasıl Gereçeklendiriyor Ve Yorumluyorsunuz?

Ulus devlet ulusal kimliği tesis etmek adına merkeze aldığı etnik, dilsel ve ya kültürel kimliği tarih mefhumunu kullanarak inşa eder. Resmi tarih olarak adlandıracağımız bu pratik geçmişin unutturulması ve kahramanlıklarla örülmesi yeni bir geçmişin inşa edilmesiyle mümkün olabilir. Ancak bu haliyle bu gün ve gelecek inşa edilebilir. Ulus devlet resmi tarihin içselleştirilebilmesi için sıklıkla rütieller ve gelenekler icat eder. Daha sonra ulus devlet, tarihin icat edilmişliğinin özel bir halini geçmişin yükünden kurtarmak amacıyla geçmişe, geçmişin belli dönemlerine veya geçmişteki bazı olaylara dair bir hatırlama yasağı koymak oluşturur. Bu yasak geçmiş hakkında konuşma ve tartışmak imkânlarını ortadan kaldırır. Yani geçmişten kurtulmanın en iyi yolu uzaktan ve yakından hatırlanabilecek her şeyi inkâr etmektir (Sancar, 2014:18-19). Bu durum ancak hukuksal, siyasal ve toplumsal enstrümanların ortadan kaldırılmasıyla oluşur. Bu bağlamda ulus devlet, resmi tarihi tek tartışılmaz bir gerçeklik olarak teritoryası içerisindeki insanlara zorunlu kılmış, okul gibi ideolojik aygıtları araçsallaştırarak resmi tarih bilincini yaygınlaştırmıştır.

Bu stratejiler uzun süre nispeten sorunsuz işlemesine rağmen 1980’lerden itibaren ulusların güç kaybetmesiyle birlikte resmi tarih ve ulusal kimlik ilişkisine dair ideolojiler sorgulanmaya başlanmış, hafıza patlaması, hafızanın intikamı ve hafızanın konektörü gibi yeni söylem tarzlarının açığa çıkmasıyla geleneksel paradigmayı sarsmıştır. Latin Amerika diktatörlüğünün çözülme süreci, güney Afrika’da ırkçı rejimin çökmesi, Sovyetlerin dağılması, doğu blokunun yıkılması gibi tarihsel gelişimler, toplumların milliyetçilik dönemlerinde tesis edilen resmi tarihin sorgulamasına, geçmişle olan ilişki konusunun yeniden masaya yatırılmasına, yerleşik ilişki biçimlerinin sorgulanmasına, yeni ilişki biçimlerinin geliştirilmesine sebebiyet vermiştir (Sancar,2014:19). Bu hareketlilik siyasal alanın söylem biçimini dönüştürmüş, insan hakları, ihlal, inkâr, asimilasyon gibi tarihsel hafızayla ilintili olguları siyasal alanın en temel problemlerine dönüştürmüştür. Bu durum kısa zamanda akademik alanda da etkisini göstermiş, tarih, siyaset bilimi, sosyoloji, kültürel antropoloji, gibi farklı disiplinlerde hafıza konusunda çalışmalar yapılmış, bağlantılı olarak toplumsal hafıza, kolektif kimlik, hatırlatma kültürü, geçmişle

hesaplaşma gibi kavramlar türetilerek hafıza kavramı sosyal bilimlerde kilit kavram konumuna yükselmiştir.

Türkiye’de ise resmi tarih ve ulusal kimlik ilişkisine dair karşı refleksler daha çok Kürt siyasal hareketinin güçlenmeye başladığı 1990’ların sonlarına doğru siyasal alanda tartışılmaya başlanmıştır. Son yıllarda Kürt meselesinin çözüm süreci kapsamında tartışılmasıyla birlikte ivme kazanmıştır. Hafıza kavramının Türkiye akademilerinde yer edinmeye başlanması diğer akademilerden daha geç olmuştur. Geçikmişliğin nedenlerine baktığımızda iki temel gerekçe sunabiliriz birincisi, Türkiye akademilerinde resmi tarih çalışmalarının baskınlığından ötürü hafıza yönelimli akademik kültürün gelişmemesi olabilir. İkincisi resmi tarihi merkeze alan siyasal otoritenin akademik alan üzerindeki baskısından kaynaklanabilir (Sancar,2014, 40).

Sosyal bilimlerde hafıza konusunda ilk kapsamlı çalışmalar Halbwachs’ta karşımıza çıkar. Hafızanın, “bireysel midir veya toplumsal mıdır?” tartışmasından yola çıkan Halbwachs aile, okul, askeri birlik gibi ortak deneyim arka planına sahip bireylerin oluşturduğu toplumsal grupların hafıza ve hatırlama biçimlerini inceler (Assmann, 2001:34). Çalışmalarının sonucunda hafızanın bireylerin toplumsallaşma sürecinde oluştuğu, hafızanın üretiminin hatırlamaların anlatılması, anlamlanması ve sahiplenilmesi gibi iletişimsel süreçlerle oluştuğunu belirtir (Sancar,2014, 40). Halbwachs’in bu tespiti hafızayı psikolojik zeminden ziyade sosyolojik zeminde tartışmayı olanaklı kılar.

Halbwachs’in bir diğer fikri ise hafızanın canlı olduğu, bu canlılığın sürekli iletişim halinde olmasından kaynaklı olduğu üzerinedir. Ona göre iletişimin azalmaya başladığı veyahut hafızada yer edinen olgu üzerine iletişimin azaldığı durumlarda unutma başlamaktadır (Sancar, 2014:41). O halde hatırlama gibi unutma da toplumsal bir olgudur ve bireylerin sosyalizasyon süreçlerinde meydana gelmektedir.

Halbwachs hafızayı nesnel bir edimden öte toplumsal bir inşa ve yeniden inşa süreçlerinde üretilen bir bilgi türü olarak görür. O’na göre hafıza kaynağı olan, tarihsel gerçekliği bire bir yansıtan aynadan ziyade geçmişin yeniden inşa edildiği bir inşa alanıdır. Bu bağlamda hatırlama gerçekte var olandan ziyade sonradan oluşmuş öyküleri esas alır. O halde hafıza gerçekliğin sunumu değil, şartlara göre kurgulanmasıdır. Aynı zamanda hafıza sadece

kurgulama işlevi taşımaz, şimdinin ve geleceğin deneyimlerini de organize eder. Bunula birlikte hafıza kurgulanmış geçmişle yaşanacak geleceğin yaşama biçiminin de aktörü konumundadır (Sancar,2014:42).

Halbwachs'ın çalışmamız içinde önemli bulduğumuz bir başka fikri ise, hafıza ile kimlik arasında kurduğu ilişki biçimidir. “O”na göre toplumsal hafıza onu taşıyanlara göre vardır. O halde toplumsal hafıza ancak ve ancak yaşayan bir gurupla ilişkilendirildiği ölçüde hafızadır (Sancar,2014:42-44). Aynı zamanda sadece katılanların, gurup üyelerinin ispatı olan toplumsal hafıza sadece somut zaman ve mekân değil, aynı zamanda somut kimliktir. Bu bağlamda toplumsal kimliklerin oluşumu ve tanımlandırma biçiminin hafıza ve hafızanın kurgulama biçimiyle doğrudan ilişkili olduğu kanısına varmak zor değildir. Gerçek ya da kurgulanmış bir hafızaya müracaat etmek kimliklerin inşası ve yeniden inşası bakımında belirleyici öneme sahiptir.

Halbwachs'ın da tabir ettiği gibi bireylerin geçmişi verili olandan öte, tarihsel kaynaklar, sanat eserleri, anıtlar, ritüeller gibi çeşitli simgesel enstrümanların yardımıyla kendilerine bir hafıza yarattıklarını dikkate alırsak, gurupların ben ve biz kimliklerinin tarihsel geçmişteki ve kültürel gelenekteki ortak referanslarda oluştuğunu ve bu kimliğin soy /kan bağına değil, öğrenme ve özdeşleşme gibi pratik aidiyetlere dayandığını söyleyebiliriz. Bu tarz bir çerçeve oluşturmakla, gerek tarihi, ritüelleri ve gelenekleri kimlik inşa etmek için araçsallaştıran ulusalcılığı, gerekse kimliği yeniden inşa etme arayışında olan ve tarihi yeniden kurgulayan ulus karşıtı paradigmalardan konumlandırışları ve karşı konumlandırılışlarını, inşa ve yeniden inşa biçimlerini açıklayabilir, nedenlerinin izini sürebiliriz.

Sosyal bilimlerde hafıza konusunda kapsamlı çalışmalarda bulunan bir başka isim ise Jan Assmann'dır. Assmann, Halbwachs gibi hafızayı toplumsal bir sekans olarak tanımlandırarak hafızanın işleyiş biçimlerini kademeli olarak iletişimsel ve kültürel hafıza, kaydedici ve işlevsel hafıza ve negatif hafıza gibi bölümlere ayırarak inceler. İletişimsel hafıza yakın döneme ait anıları kapsar. Bunlar bireylerin toplumsal alanda ortak zamanda, kuşakların geliştirdiği anılardır. Bu hafıza bireylerin gündelik yaşam pratikleriyle geliştirdikleri ilişkilerle oluşarak gurup üyelerinin zamanla oluşturduğu ve koşullara göre yok ettiği hafızadır (Assmann, 2001:45).

Kültürel hafıza ise iletişimsel hafızadan farklı olarak gündelik olmayan olayların kurumsal kurgulamalarla oluşturduğu bir hafıza biçimidir. Kültürel hafıza geçmişin belli olgularıyla üretilir. Duruma göre bu bazen savaşlar, katliamlar, göçler gibi travma üreten olgular olabilir. Bazen de depremler, kuraklık, seller gibi doğal olgulardır. Kültürel hafıza din adamları, öğretmenler, yazarlar, filozoflar gibi eyleyiciler tarafından sunulur ve tarihsel kurucu efsanelere ve ritüellere dönüştürülür (Assmann,2001:46-47).

Hafızanın kullanım tarzına bağlı olarak kültürel hafıza bazen ulusal kimliğin inşası işlevinde kullanılırken bazen ulus karşıtı kimliğin inşasında kullanıla bilinir. Tam da bu nokta da Assmann kültürel kimliği iki bölüme ayırır. Bunlardan birincisi kaydedici hafıza öteki ise işlevsel hafızadır. Kaydedici hafıza bu gün kullanıp kullanılmayacaklarından bağımsız olarak kaynak, nesne ve veriler toplar ve bunları muhafaza eder. Buna karşılık işlevsel hafıza ise toplumun geçmişinden alıp kendini tanılandığı kimliğin varoluşunu ilişkilendirdiği küçük seçkin bir hafızayı içerir (Assmann, 2001:57,58)

İşlevsel hafıza belli bir anlam biçimine dönüşmüş hatıralardan oluşur. Bu gün ve geleceğin hizmetine konulmak üzere belli değerlerin tesisine ve tenakuzuna aracılık eder. Kaydedici hafıza ise daha önce kullanılıp bir kenara bırakılan veyahut hiç kullanılmamış hatıralar yığımından oluşur. Kaydedici ve işlevsel hafızayı önemli kılan husus unutma ve hatırlama süreçlerinin açıklana bilinirliği üzerine katkı sağlamasıdır.

Assman'ın bu iki kavramı üzerine düşündüğümüzde aslında kaydedici hafızanın tarih, işlevsel hafızanın ise toplumsal hafızayı temsil ettiğini görebiliriz. Bu iki hafıza biçimi zıt olmaktan ziyade karşılıklı etkileşim ilişkisi içerisinde ele alınmaları gerekir. Zira toplumsal hafıza tarihten bağımsız ele alınmıyorsa, kaydedilen hafızadan koparılmış işlevsel hafıza bir fantezi ise, işlevsel hafızayla ilişkisiz kaydedici hafıza anlamsız bilgiler yığına dönüşür.

Assmann'ın hafıza üzerine bir başka kavramsallaştırması ise negatif hafızadır ve çalışmamız açısından öneme sahiptir. Her ulus kendi tarihini kurgularken öznesine bütünleştirici pozitif bir hafıza oluşturmaya çalışır. Bu nedenle geçmişin inkâr, imha, asimilasyon ve sürgün gibi pratiklerini çarpıtarak kolektif hafızaya nakşedilmek istenir. Tarihin çarpıtılması suretiyle geçmişin yüklerinden kurtulma istenci hatırlama yasağı olarak karşımıza çıkar

(Assmann,2001:47). Bir bakıma yeni başlangıç yapma tasarımının veyahut yeni tesis edilen ulusal kimliğin devamlılığı için ulus devletlerde en sık rastlanan yöntemi, yani eski hafızayı tersyüz girişimleri oluşturur. Tam da bu noktada çoğu zaman eski kolektif hafıza negatif hafızayı yeniden inşa ederek ikame edilen hafıza ile mücadele etmeye başlar. Bu mücadele hatırlama biçimini dönüştürür.

Assmann'nın negatif hafıza kavramını Koselleck iki anlamda kullanıldığını belirtir. Birincisinde hafızanın içeriği kastedilir. Burada hafızanın kaydettiği olayların yaralayıcı, itici, dehşet verici, tiksinti ve nefret doğurucu nitelikler taşıması söz konusudur. İkincisi ise hafızanın bu olumsuz içeriğinin aktifleşmesine karşı bir direnç, engelleme ve reddediş dile getirilir. Tabi bunu belirtmekte yarar var; Koselleck'in kullandığı ikili anlam olumsuzlamaya karşın olumsuzlamayı içermez. Yani negatif hafızaya karşı pozitif bir hafıza tanımlaması yoktur. Tersine negatif hafızanın doğurduğu pozitif sonuçlarla, negatif hafızanın doğurduğu negatif sonuçlar söz konusudur (Sancar,2014:51). Başka bir anlamda geçmişin olgularını hatırlayarak toplumsal bütünlüğü yıkmaya girişimine dönüşme veya geçmişin olgularını hatırlama biçimini dönüştürerek, unutarak toplumsal bütünlüğü yeniden üretme biçiminde tanımlanmıştır.

Katılımcılara Tunceli'nin tarihsel belleğini şekillendiren Dersim katliamı (olayı) Dersim sürgünleri, Maraş katliamı (olayı), Madımak katliamı (olayı), köy boşaltılmaları (sürgünleri) gibi tarihsel olguları nasıl gerekçelendiriyor ve yorumluyorsunuz? Sorusunu sormamızın temel sebebi politik tutum ve hafıza arasındaki ilişkiyi gözler önüne sermektir. Yani farklı politik tutumlara sahip olan bireylerin kültürel hafızaları kurgulama ve yorumlama biçimleri arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri açıklamaktır. Aynı zamanda bağlantılı olarak tutum ve hafızanın kimlikleri inşa ve yeniden inşa sürecindeki etkisini gözlemlemektir.

Katılımcılara mülakat sorusunu, Assmann'ın kavramsallaştırdığı biçimde negatif hafıza örnekleri üzerinden sormamızın sebebi ise negatif hafızanın Tunceli insanının kolektif hafızasını şekillendirmekteki güçlü etkisinden kaynaklanmaktadır. Mülakat yaptığımız dönemlerde birebir gözlemlediğimiz üzere hatırlama kültürü Tunceli'de baskınlık arz etmektedir. Kahvehanelerde, çay bahçelerinde, siyasal parti binalarında, gezilerde ve benzeri birçok sosyalleşme ortamında, soruda belirttiğimiz tarihsel olgular konuşulmakta

ve güncelliğini korumaktadır. Bunun iki temel sebebi olabilir; birincisi Tunceli’de siyasal alanda güç sahibi olan Kürt siyasal hareketi ve sol sosyalist fraksiyonların negatif hafızayı diri tutma çabasıdır ki eylemler, anmalar, paneller ,sempozyumlar, sokak ve cadde adlarının değiştirilmesi, park ve toplanma alanlarının yeniden düzenlenmesi ve adlarının değiştirilmesi gibi pratikler bunun örnekleri arasındadır.

BDP’nin belediyeyi kazandığı son altı yıllık bir periyotta belediye tarafından; Ali Baba Mahallesi’nde bulunan Cemal Gürsel Caddesi’nin adı Fındıq Ağa, Ali Baba Mahallesi’nde bulunan Fevzi Çakmak Caddesi’nin adı Wuşene Seydi, Moğultay Mahallesi’nde bulunan Cengiz Topel Caddesi’nin adı Aliyê Mırze, Cumhuriyet Mahallesi’nde bulunan 237. Caddesi’nin adı Hesene İvrayimi, Atatürk Mahallesi’nde bulunan 23. Caddesi’nin adı Hesene Cıvrayil, Cumhuriyet Mahallesi’nde bulunan 236. Caddesi’nin adı Wuşene Resık, Atatürk Mahallesi’nde bulunan Elazığ Caddesi’nin adı Dersim Caddesi, Moğultay Mahallesi’nde Okullar Caddesi’nin adı Dr Nuri Dersimi Caddesi, Moğultay Mahallesi’nde bulunan İsmet İnönü Parkı’nın adı Zarife Xanım Parkı, Moğultay Mahallesi’nde bulunan Ovacık yolunun adı Alişer Caddesi, Moğultay Mahallesi’nde bulunan Kışla Meydanı’nın adı Seyit Rıza Meydanı, Ali Baba Mahallesi’nde bulunan Kümeevlerinin adı Bese Caddesi, Ali Baba Mahallesi’nde bulunan Merdiven Sokak’ın adı Sahan Ağa Sokağı, Moğultay Mahallesi’nde bulunan Ata Sokağı’nın adı Av. Ali Demir, Moğultay Mahallesi’nde bulunan Hürriyet Caddesi’nin adı ise Musa Anter olarak değiştirilmiştir, ki değiştirilen isimlerin yedisi Dersim katliamının (olayı) hemen akabinde idam edilen, yörede önemli olan kişilerin adlarıdır. Aynı zamanda Tunceli kent merkezinin işlek olan parklarına heykeller yapılmış, tablolar asılmış, büstler konulmuştur. İkinci neden ise birinci nedenle bağlantılı olarak soruda belirtilen tarihsel olguların ülke gündeminde, medyada yoğun bir şekilde tartışılmasıdır. Bu durum da negatif hafıza temelli hatırlama kültürünün Tunceli’de baskın olmasına sebebiyet vermiştir.

Katılımcılara negatif hafıza yönelimli sorduğumuz soruda karşılaştığımız ilk ayrım politik tutumlarını CHP yönünde kullananlar dışındaki katılımcıların tamamının tarihsel olguları adlandırırken olay yerine katliam, boşaltılma yerine sürgün adlandırmasını tercih etmeleri, olay ve boşaltılma adlandırmalarını olumsuz ve sakıncalı bulmalarıdır. Katılımcıların bazıları gerekçelerini de sunarak Dersim, Madımak ve Maraş katliamlarına olay

demenin, Dersim ve köy sürgünlerine boşaltılma denilmesinin, tarihsel gerçeklerin çarpıtılması, önemsizleştirilmesi ve unutturulması amacıyla devletin söylem düzeyindeki müdahalesi olduğu yönünde açıklamalarda bulunmuşlardır.

Beşinci katılımcı; *Evet, Dersimliyim. 94'e kadar Ovacık'ta yaşıyorduk, 94'te sürgün edildik. (Araştırmacı: Köy boşaltmalarından mı bahsediyorsunuz?) Evet, biz bunu 94 sürgünü olarak nitelendiriyoruz, çünkü kendi vicdani isteğimiz dışında göç ettirildik. Sistem tüm köy boşaltmalarını, terörle mücadele kapsamında ve vatandaşın güvenliği şeklinde gerekçelendirse de halk bunu biliyor ki sosyolojik düzlemine baktığımız zaman bu bir sürgündür. Çünkü bizim topraklarımızda bizim var ettiğimiz evimizden, suyumuzdan, dağımızdan, ormanımızdan, ziyaretlerimizden, mezarlarımızdan isteksiz, aniden, hakaretle, evlerimiz yakılarak, yıkılarak sürgün edildik. Bunun adı sürgündür. Başka bir alternatif yoktur. Buna yakın bir tartışmayı öğrencilerimle de yaptık geçenlerde.37 ve 38'de yaşananlara olay diyordu ben de şunu belittim. Olay değil katliamdır. Siz olay deyince sanki bir gerçeği değiştiriyor, onu çarpıyorsunuz (33, Erkek, Alevi Piri).*

On birinci katılımcı; *Dersim katliamına olay demek sistemin başarısıdır. O kadar insanın ölümünü sanki öyle yaşanmış bir olay gibi değerlendirmek, yaşananları yalanlamak gibi bir şey...Sivas'ta yaşananlara neyse, Dersim ve Maraş katliamına olay diyorlar çok problemlili bir şey (21, Kadın, Üniversite Öğrencisi).*

Negatif hafıza örneklerinden Dersim Katliamı (olayı) kronolojik olarak diğer negatif hafıza örneklerinden çok daha önce olmasına rağmen katılımcılar tarafından diğer tarihsel olgulara nazaran daha çok dillendirilmiş, tartışılmıştır. Bunun sebepleri katliamın (olayın) etki alanının genişliği, yoğunluğu, katliamın (olayın) doğurduğu sonuçların ve hemen akabinde yaşananların çok yönlülüğü ve bizatihi katliamın vuku bulduğu Dersim'in alan çalışmamızı yaptığımız şu anki Tunceli sınırları içerisinde yer alması gibi nedenlerden kaynaklanabilir. Aynı zamanda Dersim katliamının diğer negatif hafıza örneklerine nazaran daha çok dillendirilmiş ve tartışılmış olması kolektif hafızanın şekillenmesinde daha çok etkili olduğunu da gösterebilir. Katılımcıların açıklamaları ışığında Dersim katliamını (olayını) sırasıyla; katliamın nedenleri, faileri, hangi zaman aralığında gerçekleştiği ve katliamın nicel veyahut nitel boyutları olmak üzere dört bölümde inceledik

Katliamın nedenlerini gerekçelendirme biçimlerine baktığımızda katılımcılar arasında iki yönlü görüşün hâkim olduğunu söyleyebiliriz. Birincisi Dersimli'nin etnik ve dinsel kimliğinin, ulus devletin Sünni Hanefi İslam'ı ve Türklük üzerinden kurguladığı ulusal kimliğin sınırları içerisinde yer almadığından kaynaklı, daha çok katliamı ulus devletin siyasal ve toplumsal mühendislikçi, tekleştirici, militarist zihniyet dünyasıyla ilişkilendiren görüştür. İkincisi Dersim'in geleneksel yaşam biçiminin Cumhuriyetin modernist ideolojisi açısından sorun teşkil etmesinden kaynaklı görüştür. Bu her iki neden gerekçelendirmesi birbiriyle ilişkili olmakla birlikte birinci gerekçe katılımcılar arasında oldukça yaygındır.

Katılımcılar arasında politik tutumunu Kürt siyasal hareketi ve sol sosyalist fraksiyonlar yönünde kullananlar, katliamın nedenlerini coğrafyadaki benzer olduklarını düşündükleri tarihsel olgularla ilişkilendirerek Dersimlinin etnik ve dinsel kimliğinden kaynaklı görüşü savunmuşlardır.

Dördüncü katılımcı; *Katliamın temel nedeni bir kere burada Kürt kimliğinin ve Kızılbaş kimliğinin etken olduğuna inanıyorum... Kürt olduğunuz veyahut Alevi Kızılbaş olduğumuz katliamda temel neden olduğunuzu düşünüyorum (35, Erkek, Gazeteci).*

Birinci katılımcı; *Burada (Dersim katliamında) bir yanıyla bir fiziki olarak soykırım söz konusudur ama bundan daha önemli bizim beyaz diye nitelendirdiğimiz bir kültürel soykırım söz konusudur. İşte inancından diline, etnik kimliğine, hatta işte ideolojik formatlama hareketinin başladığı bir sürece tekabül ediyor bu (40, Erkek, Siyasetçi).*

Katılımcılar arasında politik tutumunu CHP yönünde kullananlar ise Dersim katliamının nedenlerini daha çok geleneksel aşiretçi feodal yaşamının çağın gerekliliklerine aykırı olan yönünün devleti rahatsız etmesi, aşiretlerin halkın üzerine baskı kurması ve devletle olumlu ilişkiler kurumaması, vergi vermemesi, asker göndermemesi gibi asayiş ve geri kalmışlıkla ilişkilendirebileceğimiz açıklamalarda bulunmuşlardır. Tabi katılımcıların bu tarz gerekçelerde bulunmaları katliamı (olayı) meşru bulmaları gibi bir sonucu doğurmamalıdır. Çünkü katılımcılar yaşananların her ne olursa olsun yanlış olduğunu sıklıkla belirtmişlerdir.

Katılımcılar arasında kendisini Kürt siyasal hareketine daha yakın hisseden bir katılımcımız katliamın nedenlerini sıralarken CHP'nin katliamın nedenlerini gerekçelendirme biçimini eleştirmiş, Bu tarz bir gerekçelendirmenin gerçeği çarpıtan, katliamın gerçekliğinin asıl nedenlerini örtbas etmek için uydurulmuş bir tarihsel yanlış olduğunu belirtmiştir.

Dördüncü katılımcı; *Ama devlet mesela bütün bunları örtbas etmek için asayiş sorunu gibi şeylerle gerekçelendirmeye çalışmış. Dersim biraz da kendine yetmiş yaşamış bir yapıda. Bence o Kürt kimliğinden ve Kızılbaş kimliğinden ötürü. O dönemde aşiretler arasında çekişmeler yaşanmış. Bunu gerekçe görüyorlar. Önemli olan niyet. Eğer bir devlet akli varsa, eşkıyalık denen bir şey varsa devletin onu çözmesi lazım. Onu yapmadıkları gibi aşiretler arasında çatışmaları tetikleyici şeyler de yapıyorlar. Bu yüzden bunun mantıklı bir gerekçesi olamaz. O dönem oraya gelen askeri yetkililerin Dersim'e bakışı hazırlanan raporlara baktığımızda bunun çok önceden planlandığını gösteriyor. Aşiretler birbirine düştü hadi kurtaralım gibi bir şey yok. Peki, o zaman neden yaşlıları, çocukları katlettiniz. Roştek diye bir yerde 200 insanı neden katlettiniz, kadınları ayrı erkekleri ayrı toplu gömdünüz. Kazınca çocukların toplu kemikleri çıkıyor. Bu hangi mantıkla yapıldı (35, Erkek, Gazeteci).*

Katılımcıların katliamın failleri konusunda yaptıkları açıklamalara baktığımızda dikkat çeken politik tutumunu Kürt siyasal hareketi ve sol sosyalist hareketler yönünde kullanan katılımcıların katliamın kimin tarafından yapıldığını gerekçelendirir ken failler ile katliamın gerçekleştiği tarihler arasında yoğun bir ilişki kurmalarıdır. Katılımcıların bir bölümü katliamın 1937-38 tarihleri arasında gerçekleştiğini belirtirken bir başka bölüm katliamın 1937-38-39 tarihleri arasında gerçekleştiğini belirtmiş, bir katılımcımız ise katliamın 1925'te başlayıp 1940'lara kadar uzanan bir süreci kapsadığını ifade etmiştir.

Dördüncü katılımcı; *Dersim 37-38 ben 39 da diyorum. Niye 39, çünkü hatta başbakanlık arşivinde bununla ilgili bir haber yapmıştım. Bu üç yıl çok yoğun katliam oluyor. Kadınların çocuklar 39da da devam ediyor (35, Erkek, Gazeteci).*

İkinci katılımcı; *Takdir edersiniz ki Dersim isminin Tunceli olarak değiştirilmesi ve sonrasında yaşanan Dersim 37-38, Dersimlilere yönelik soykırım harekâtı da bunun sonucudur. Şimdi o çok ayrı bir konu, yani uzun*

yıllara varan bir çözümlemesi var onun. Yani bütün bu aşamalarda ve sonrasındaki Dersimlilerin ve Alevilerin uğradığı katliamlarda bütünüyle, tamamında diyebiliriz (48, Erkek, Siyasetçi).

Birinci katılımcı; *Aslında önemli olan nokta odur. Dersim travmaları topluluğudur. Yani yaşanan her soykırımın toplumda yarattığı bir karşılığı vardır. (Araştırmacı; Kast ettiğim 38 yerine 37 olma pratiği) E tabi tabi, şimdi aslında daha erken de şey yapılır, biz o sürecin planlamasının 1926 Koçhanlılarla başladığını, 26, 30, 35, 36, 37, 38'de zaten aslında süreçle ilgili herhangi bir muhalif duruş kalmamasına rağmen soykırımın yapılması bu işin ne kadar planlı olduğunun da göstergesidir. Çünkü 37'de dağlarda direnen kesimin büyük çoğunluğu silahlarını teslim etmesine rağmen 38'de büyük kıyım yaşanmıştır (40, Erkek, Siyasetçi).*

Katılımcıların katliamın gerçekleştiği tarihle ilgili farklı açıklamalarının olmasını ve katılımcıların tarihi belirtmekteki hassasiyetlerini iki biçimde gerekçelendirebiliriz. Birincisi katliamın (olayın) 1938'den ziyade daha geniş bir zaman aralığında gerçekleştiği düşüncesi, pratiğin son çare refleksi olarak algılanmasından ziyade daha sistematik bilinçli, kademeli olarak hazırlanmış olduğu yönünde bir algıyı doğurur ki bu algılama biçimi ani, isyan bastırma, asayiş sağlama amacıyla yapıldığı fikrinin bertaraf edilmesini olanaklı kılar. Politik tutumunu Kürt siyasal hareketi ve diğer sol sosyalist fraksiyonlar yönünde kullananlar bu tarzda açıklamalarda bulunmuşlardır. İkincisi katliamın (olayın) 1938'den önce başlıyor olması, faillerinin yeniden düşünülmesine sebebiyet verir ki katılımcılar arasında katliamın 1938'in öncesine de dayandığını düşünenler Atatürk'ü katliamın sorumluları arasında görmüştür.

Atatürk'ün katliamın sorumlusu olarak görülmesi bağlantılı olarak Tunceli'de Kemalizm'in ideolojik taşıyıcılığını yapan veyahut yaptığı düşünülen ya da öyle kabul gören CHP'nin de sorumlular arasında görülmesine hala bu tarz bir zihniyetin devam ettiği yönünde algıların oluşmasına sebebiyet vermiştir. Hali hazırda katılımcıların büyük bir çoğunluğu CHP'yi Dersim Katliamının (olayının) faili olarak görmekte, CHP'nin katliam üzerine düşüncesinin bu zihniyetin hala var olduğu, devam ettiği yönünde açıklamalarda bulunmuşlardır.

Birinci katılımcı; *Şimdi Kemalist birine baktığımız zaman Kemalizm'i aydınlanmacı, ilerici gördüğü için hatta yer yer Atatürk'ü mehdi gören sınırlı*

sayıda gören insanlar olduğu için 38 soykırımını CHP'ye, Atatürk'e mal etmek yerine onu gerekçelendirerek o günahı başkasında arama anlayışı geliyor. Yani üstünü örtme merakları, yani işte onun içerisinde Kazım Karabekir kırdı, Fevzi Çakmak kırdı, bilmem kim kırdı ama bunların hepsinin komutanının Mustafa Kemal olduğunun gerçekliğini unutuyor veya işte bunu daha ileriye götürülenler ise işte ya aşiretler yapmasaydı onlarda yapmazdı diyerek kendi aşiretlerini suçlama gibi bir ucubeliğe düşüyor ama geniş bir kesimde artık şöyle bir algı yavaş yavaş yerleşti (40, Erkek, Siyasetçi).

Politik tutumunu CHP yönünde kullanan katılımcılarımız ise katliamın (olayın) failleri konusunda Mustafa Kemal'in o dönem olayın kendisinden haberdar olmadığı, tek partili dönem olmasından kaynaklı CHP'nin suçlu olarak görülemeyeceği, bu tarz açıklamaların CHP'yi zor durumda bırakmak, Atatürk'ün toplumdaki imajını zedelemek için ortaya atılmış spekülatif açıklamalar olduğunu belirtmişlerdir.

Yedinci katılımcı; BDP, CHP'yi Dersim olayının sorumlusu olarak görüyor bizi. AKP bunu siyasal bir malzeme olarak kullanıyor. CHP 38'in şimdiki CHP'yle hiçbir bağlantısı yok. Biz o devirde yoktuk. Babalarımız vardı, babalarımız da bizi şu an eleştirenlerin babalarıyla beraberdi. Tek partili dönemdi. Beraberdik. Babalarımız tek partidedir. Hata olmuşsa, bundan kaynaklanan bir hata varsa herkesin hatası...O zaman tek parti dönemidir dedim biraz önce. Halk şey söylüyor. İşin bilincinde olan insanlar benim gibi düşünür onu bilmeyenler kendi kafa yapılarına göre yalanlarlar. Şimdi şimdi ahmetin kitabını okuyorsunuz Ahmet ne yapmıştı dersimdeki olayları anlatırken duyduklarıyla yazmışlar. Ben kendimi ve olayı anlatırken kendi yorumumu katmışım sizde kendi yorumunuzu katmışsınız. Tarihi yazan kendi yorumunu katmıştır. Kitapta yazan yüz de yüz gerçek değil. Aşırı bir kırılma olmuştur. Aşırı işkence olmuştur. Aşırı sürgünler olmuştur her şey olmuştur buna katılıyorum. Zaman aynı parti içinde olduğumuza göre benim babam suçlu ise senin baban da suçludur (64, Erkek, Siyasetçi).

Sekizinci katılımcı; Dersim 37 tartışmasını AKP seçim dönemlerinde ortaya attı. Bunun hiçbir gerçekliği olmasa bile halk kuşkulandı. Onların amacı Mustafa Kemal Atatürk'ü katliamcı olarak CHP'yi ve genel başkanımız sayın Kılıçdaroğlunu zan altında bırakmaktı. Daha sonra Kürtlerde aynısını

yaptı. Basına doğru olmayan belgeler sundular. Amaç CHP'yi Kürt kardeşlerimizin düşmanı olarak göstermekti (35, Kadın, Siyasi Parti Çalışanı)

Katliamın (olayın) boyutları hususunda katılımcılarımız ilkin katliamda ölen insanların sayısının belirtildiğinden çok daha fazla olduğu, katliam sonucunda sürgün edilenlerin sanılan aksine birkaç aşiret reisi ve ailesinden ziyade topyekûn bir sürgün olduğu yönünde açıklamada bulundular. Katılımcılar bunun nedenini ise, devletin tarihsel gerçekleri, ileride üstüne çok fazla yükümlük oluşturmaması ya da katliamın unutulması için, yaşananların yoğunluğunun azaltıldığı yönünde açıklamalarda bulunmuşlardır.

Dördüncü katılımcı; Katliamın sayısında da yanlışlıklar var. Arşivlerin tamamı açılmıyor. O gün dersimde 10 Temmuz tarihi o günkü bütün askeri faaliyetler adamlar çocuklar kadınların bulunduğu kafilerle telgraflarla Ankara'ya bildiriyordu. Arşivler açılırsa sayılar netleşir. on binlerce insanın katledildiğini düşünüyorum. Yirmi binin çok üstünde ama yetmiş bin abartılı olur. Bu sayı net olarak ortaya çıkarılabilir. Az göstermelerinin nedeni devlet üzerine ağır bir sorumluluk yüklenmemesi için. Çünkü öyle bir hınçla dersime gelmiş ki, İnsanları katletmekten çekinmeyen bir akıl var (35, Erkek, Gazeteci)

Katılımcılarımıza Dersim katliamının, (olayının) hemen akabinde Dersim sürgünleri, Maraş katliamı (olayı), Madımak katliamı (olayı), köy boşaltılmaları (sürgünleri) gibi tarihsel olguları nasıl gerekçelendiriyorsunuz ve yorumluyorsunuz sorularını sorduk. Dersim katliamı kadar kapsamlı ve çok yönlü cevaplarla karşılaşmadık. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu Dersim sürgünlerini Dersim katliamının bir sonucu olarak belirtip katliam süreci içerisinde konuşlandırmışlardır.

Katılımcılarımız, Maraş katliamı ve Madımak katliamının nedenlerini Osmanlı'dan günümüze değin üretilen ve 20. yüzyılın son çeyreğine doğru yükselişe geçen Alevi düşmanlığının doğurduğu bir sonuç olarak gerekçelendirmiştir. Katliamların failleri konusunda ise katılımcılarımız arasında iki temel görüşün hâkim olduğunu söyleyebiliriz. Birincisi bu her iki katliamın devlet tarafından değil de o şehirlerde yaşayan yerleşik halk tarafından gerçekleşmesinden kaynaklı, sorumluların Sünni radikal İslamcı kitlelerin olduğu yönündeki görüştür. İkincisi, katliamların gerçekleştiği anlarda gerek kolluk güçlerinin gerekse şehirlerdeki yöneticilerin görevlerinin gerektirdiği

ölçüde yerine getirmemesinden, göz göre katliamlara göz yummasından, erken müdahale etmemesinden, katliamın sonrasında failerin bir türlü bulunmamasından kaynaklı olduğu yönünde açıklamalarla örülü, devleti failliğin merkezine alan görüştür. Her iki görüş bağlantılı olmakla birlikte katılımcılar arasında yaygın bir şekilde sunulmuştur. Yalnız politik tutumunu Kürt siyasal hareketi ve sol sosyalist fraksiyonlar yönünde kullanan katılımcılarımız, ikinci gerekçeyi birinci gerekçenin önünde tutarak devleti, dönemin iktidarda veyahut muhalefette olan partilerini, olguların sorumluları olarak görmüş, Alevi karşıtlığı ile devletin Alevi algısını ilişkilendirmiştir.

Gözlemlerimiz doğrultusunda, katılımcılarımız katliamların nedenlerini ve faillerini belirtirken Alevilerin etnik kimliğini bir neden olarak görmemiş, daha çok dinsel kimliğin gerekçelerin merkezine alınmıştır. Tabii bunu belirtmekte yarar var, politik tutumunu Kürt siyasal hareketi yönünde kullanan bir katılımcımız Alevi Kürt algısıyla ilintili bir açıklamasında Maraş ve Sivas katliamlarını etniklikle ilişkilendirebileceğimiz bir açıklamada bulunmuştur. Açıklama katılımcılar arasında gözlemlemesek bile bir bakıma katliamların Şafi Kürtler tarafından gerçekleştirilmiş olduğu yönünde görüşlerin de var olabileceği üzerine ipuçları vermektedir.

Birinci katılımcı, *Alevilerin yaşadığı katliamlara dikkat edin, bu Alevi katliamlarının hiçbirinde çok pompalanmaya çalışılan Sünni şafi Kürtler yoktur. Tam tersine kendisinin sahiplendiği iddia edilen Türkler vardır. Şimdi Çorum'a baktığımız zaman Türktür. Maraş'a baktığımız zaman katleden Türktür. Sivas'a baktığımız zaman Türktür. Yani birçok katliamda Türk vardır. Hani bunu şey anlamında söylemiyorum, etnik anlamda (Devlet anlamında). Buna rağmen kendisini katleden Türkler olmasına rağmen niye Sünni Şafi bir Kürt düşmanlığı var, şimdi buranın sorgulanması gerekiyor. Şimdi Kürdistan'ın hiçbir yerinde Alevilere yönelik bir katliam olmadı, bir katliam politikası uygulanmadı. Hani Kürt Alevilerle Sünnilerin iç içe yaşadığı bölgelere dikkat edin işte Varto'sundan tutun kısmen Diyarbakır, Ardahan, Bingöl, Adıyaman, Maraş, Malatya kısımları. Buraların hiçbir yerinde Sünni Kürtlerin Alevi Kürtlere karşı bir katliamları yoktur. Yanlış uygulamalar, önyargılar vardır ancak katliam boyutuna gitmemiştir. Ancak öte yandan Türklerin yaratmış olduğu bir katliam vardır. Ama şimdi Alevilerdeki temel algı kim ağzını açarsa işte bu Sünni Kürtler gelirse bizi keser. Dönüp tarihe baktığın zaman seni kesenler bunlar değil, seni kesenler bir başkası. Şimdi bu tarihsel gerçeklik nasıl çarpıtıldı,*

sistem tarafından uzun süreli bir pompalanan ve ideolojik olarak da formatlanan bir siyasettir bu (40, Erkek, Siyasetçi).

Son olarak köy sürgünlerini ele alalım. Gözlemediğimiz üzere katılımcılarımızın köy sürgünleri olgusuna verdiği cevaplar görece diğer olgulara nazaran daha net ve belirgindir. Bunun nedeni köy sürgünlerinin yakın bir dönemde gerçekleşmiş olması ve katılımcılarımızın büyük bir çoğunluğunun köy sürgünlerini yaşamış veyahut birebir gözlemlemiş olmasından kaynaklı olabilir. Köy sürgünlerinin nedenleri hususunda katılımcıların açıklamalarına baktığımız zaman katılımcıların büyük bir çoğunluğu sürgünlerin temel nedenini son otuz yıldır süregelen düşük yoğunluklu savaşla ilişkilendirmişlerdir. Katılımcıların ayrıştığı nokta sürgünleri sistematik olarak gerçekleştiren devletin tepki yoğunluğu ve sürgünleri gerçekleştirme nedenleridir. Politik tutumunu Kürt siyasal hareketi yönünde kullanan katılımcılarımız köy sürgünlerini doğu ve güneydoğu Anadolu'daki benzer tarihsel olgularla ilişkilendirerek kendi dilini, kültürünü ve inanç biçimini yaşamak isteyen, bilinçlenen halka karşı devletin ayrıştırıcı, yıkıcı bir pratiği olarak belirtmişlerdir. Politik tutumunu CHP yönünde kullanan katılımcılar ise köy sürgünlerinin nedenini var olan çatışma ortamında halkın güvenliğini sağlamak adına devlet tarafından yapılmış bir hamle olarak açıklamışlardır.

Beşinci katılımcı; öyle anlatıldığı gibi köylere gelip kibarca köyden şu sürede çıkın, şu şehre gidin, şurada yaşayın demediler.... 94'te hala köylerimizde asker baskısıyla, dipçikleriyle, hakaretleriyle, küfürleriyle kendi evimizden kovuluyoruz. Çoğumuz evinden erzağını, elbisesini çıkaramadı. Bu boşaltılma değildir. Düpedüz sürgündür... Nedenini anlamak zor değil hepimizde biliyoruz ki bunu özgür olmaya başladığımız, büyüklerimiz başkaldırdığı için yaptılar. Kürt özgürlük mücadelesi güç kazanmıştı köyden yardımlar insanlar gidiyordu. Köyümüzde meclis bile kurulmuştu. Aniden baskınlar başladı ve köylerimizden sürüldük (33, Erkek, Alevi Piri).

Sekizinci katılımcı; O dönemi ben hatırlamıyorum annem anlatırdı. Devlet ile PKK'lılar yoğun çatışıyordu dağlarda, savaş köylere kadar gelmiş, insanlar korkudan şehre bile gelememiş. PKK'lılar haraç toplamaya başlamıştı, hayvanlar, erzaklar alıyorlardı zorla. Köy boşaltılmaları olmasaydı daha da kötüye gider çok insan ölürdü. Asker bunun için yaptı. Elâzığ'a gidenler

oldu, Batı'ya da sonradan çoğu geri geldi köylerine. ..Köyleri, hayvanların çoğunu PKK'lılar yaktı (35, Kadın, Siyasi Parti Çalışanı).

Siyasi Aktörlerin Dersim Özelinde veya Dersim –Tunceli Halklarını İlgilendiren Konularda Yaptığı Açıklamalar, Toplumsal Olay, Olgu, Güncel Tavrı, Tutum ve Yaklaşımları Nasıl Yorumluyorsunuz?

Katılımcılarımıza siyasi aktörlerin Dersim özelinde veya Dersim–Tunceli halklarını ilgilendiren konularda yaptığı açıklamalar, toplumsal olay, olgu, güncel tavır, tutum ve yaklaşımları nasıl yorumluyor ve değerlendiriyorsunuz? Sorusunu sormamızın nedeni siyasal iklimin bireylerin politik tutumlarını ve kimliklerini ve karşılıklarına konumlandıkları kimlikleri inşa ve yeniden inşa etme biçimleri üzerindeki etkisini belirlemektir. Tabi bu noktada siyasal iklimi etkileyecek şekillendirebilecek gündem oluşturabilecek siyasal aktörlerin belirlenmesi gerekiyordu. Aynı zamanda bu aktörlerin eylemlerinin güncel tavır tutum yaklaşımlarının ve pratiklerinin sistematikleştirilmesi gerekiyordu. Tunceli'nin Sesi, Emek Basın Yayın ve NTV çalışanlarıyla yaptığımız istişare ve gözlemlerimiz ışığında çalışma yaptığımız dönem aralıklarında Tunceli'nin siyasal iklimini şekillendiren Abdullah Öcalan, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve Kemal Kılıçdaroğlu-Hüseyin Aygün olmak üzere üç farklı ideolojiye sahip siyasal aktör belirledik ve bununla bağlantılı üç soru sorduk. Birincisi; Abdullah Öcalan'ın Sünni İslam'ın birleştirici gücü ,yoğun bir şekilde vurgulanan Nevruz konuşması ve sonrasında Alevilik üzerine yaptığı açıklamayı nasıl yorumluyorsunuz? Bu bağlamda Kürt siyasal hareketinin Dersimli'nin Tunceli) kimlik sorunu üzerine yaklaşımını nasıl buluyorsunuz? İkincisi; Recep Tayyip Erdoğan'ın başbakanlık yaptığı dönemde dersim ve Alevilik üzerine yaptığı, gündemi şekillendiren demeçleri nasıl yorumluyor, iktidarın Dersim'in etnik ve dinsel problemleri üzerine yaklaşımını nasıl buluyorsunuz? Üçüncüsü CHP içerisinde Dersim üzerine yapılan tartışmaları ve açıklamaları nasıl yorumluyorsunuz. CHP'nin Dersim'in etnik ve dinsel problemleri üzerine yaklaşımlarını nasıl buluyorsunuz? Sorusudur.

Tunceli'deki medya çalışanları ve katılımcılarımızın belirttikleri üzere Abdullah Öcalan'ın nevrüz konuşması gerek medya ve sosyal medyada gerekse gündelik hayatta yoğun bir biçimde işlenmiş, tartışılmış, siyasal partiler, sivil toplum örgütleri konuşmalarla ilgili açıklamalarda bulunmuş, uzun bir süre gündemde kalmıştır. Alan çalışmasını yaptığımız dönem nevrüz konuşmasından

bir yıl sonra olmasına rağmen halen tartışıldığını, gündemde yer aldığını ve siyasal bir malzeme olarak kullanıldığını söyleyebiliriz. Konuşmaların üzerinden uzun bir sürenin geçmiş olması kuskusuz algılama ve anlamlandırma biçimleri üzerinde dönüştürücü bir etkide bulunmuş ve bu süre zarfında verilen ilk algılar ve yorumlar yerini farklı yorum ve algılara bırakmış olabilir. Biz de varsa bu değişiminde izini sürmek amacıyla sorumuzu genişleterek konuşma ve açıklamanın yapıldığı ilk zamanlarda nasıl algıladınız ve toplum nasıl algıladı? Ve şuan nasıl algılıyor ve yorumluyorsunuz? ifadelerini ekledik.

Abdullah Öcalan'ın 2013 nevruz konuşması⁵ ve hemen akabinde Alevilik üzerine yaptığı kısa değerlendirmesi hususunda katılımcılarımız arasında iki görüşün hâkim olduğunu söyleyebiliriz. Birincisi konuşmanın Türk ve Kürt milliyetçiliğini Sünni İslam'ın çatısı altında toplamaya yönelik yeni bir Türk Kürt İslam sentezini uygulamaya dönük, Aleviliği bu yeni siyasal projede sınırın dışına iten, ötekileştiren bir politik açıklama olduğu yönündeki görüştür. Ki bu tarzda açıklamalarda bulunan katılımcılarımızın büyük bir çoğunluğu Abdullah Öcalan'ın Alevilik üzerine yaptığı kısa değerlendirmeyi hem bu durumun bir göstergesi hem de Öcalan'ın hatasını telafi etme çabası olarak belirtmiş, açıklamayı samimi ve tatmin edici bulmamış, konuşma ve sonrasındaki açıklamanın endişe ve korku verici olduğu yönünde açıklamalarda bulunulmuştur. İkincisi; konuşmanın var olan konjonktüre ve barış süreçlerine bağlı olarak yapılmış, muhatapları tatmin etmeye ve barış dilini üretmeye dönük bir politik manevra olduğu yönündeki görüştür. Bu görüşü savunan katılımcılarımız Öcalan'ın Alevilik üzerine yaptığı kısa değerlendirmeyi ise nevruz konuşmasının muhtevasını manipüle eden, Alevilerin İslam temelli hassasiyetini kullanarak aslında süreci baltalamaya çalışan siyasal aktörlere karşı yapılmış, netleştirici ve yumuşatıcı bir açıklama olarak değerlendirmiştir. Politik tercihini CHP ve sol sosyalist fraksiyonlar yönünde kullanan katılımcılarımız arasında birinci görüş daha çok hâkimken politik tutumunu Kürt

⁵ Abdullah Öcalan'ın Nevruz konuşması/ Alevi Açıklaması metinlerine <http://www.sondakika.com/haber/haber-iste-ocalan-in-mesajinin-tam-metni-4449555><http://www.aksam.com.tr/guncel/abdullah-ocalandan-alevilere-mesaj/haber-205277> sitelerden ulaşabilirsiniz

siyasal hareketi yönünde kullanan katılımcılarımız arasında ikinci görüş hâkimdir.

Yedinci katılımcı; *Abdullah Öcalan'ın seçim konuşmasında anladık ki yanlış olan şeyler var. Kürt kardeşlerimiz gerçekten kafa yapısı olarak çok iyi bilinçlenmesi lazım her şey namaz niyazdan ziyade bizi dışlamamaları gerekir. Biz de Müslümanız, biz de insanız, tanrı bizi Alevi yarattı ise bizim suçumuz değil... Abdullah Öcalan'ın amacı, Müslümanlık çatısı altında Türklerle Kürtleri birbirine bağlayan yeni bir devlet kurmak. Biz Aleviler bunun dışında yer alıyoruz. Bizi Müslüman saymıyorlar (64, Erkek, Siyasetçi).*

Beşinci katılımcı; *Şimdi orada İslam çatısı altında birleşelim cümlesi Alevi Kızılbaş'larında çok büyük ürküntü uyandırdı, açık söyleyelim, bugün hala da kalıntıları var. Abdullah Öcalan'ın sonradan yapmış olduğu açıklama bile bu ürküntüyü ortadan kaldıramadı. Ben de ilk duyduğumda ürktüm, ne oluyor dedim, ne İslam çatısı, ne birliği, Abdullah Öcalan'ın geçmişini biliyoruz, düşünce yapısını biliyoruz, yazılarını takip ediyoruz, ateist, yani kendisinin dünya görüşü ortada. Yani şimdi bu nedir, buradan nasıl bir anlayış, nasıl bir İslam çatısı çıkabilir. Burada Alevilerin toplumsal tarihsel travması canlandı. Ne oldu, Çaldıran savaşı geldi. (Araştırmacı; çok benzer değil mi?) Yine Türkler Kürtler orada birleştirildi. İşin yanlışı, ilginç Aleviler, Dersimliler burada kendilerini Kürtler 'den ayırdılar. Ayrıldık, burada biz koştuk çünkü Çaldıran'da Kürtler o zaman egemen Osmanlı anlayışıyla birleştiler bizi katlettiler işte Şeyhülİslamül fetvalarıyla birleştiler orada kırk bine yakın efendim o zaman on bindi, yüz bindi, binlerce Alevi'nin kanı döküldü ama tarih tekerrür etti, korkuyoruz. Tarih tekerrür mü ediyor, Türklerle Kürtler yine büyük bir ittifakı mı, biliyorsun Malazgirt 1071'de büyük bir ittifak yaptılar, bu ittifaklar, büyük paşalarla anlaşmalar yaptılar, Türklerle Kürtlerin ittifakları tarihsel süreçte büyük başarılarla sonuçlanmıştır. Acaba böyle bir sürece mi Öcalan vurgu yaptı yoksa buradaki şuan ki çözüm sürecinin tam böyle, nasıl diyeyim tam da sıkıştığı noktada bir hava mı, yani bir hava boşluğumu yaratmaya çalıştı bir rahatlatmak mı istedi biriken gazı. Bir şeyler mi yapmaya çalıştı böyle bir manevra mı? Hani dediğiniz gibi hani böyle bir politik, siyasal, sosyolojik bir hamle miydi yoksa temeli olmayan bir şey miydi? Bakın biz böyle ikinci şekilde yorumlayabiliriz ama toplumda kesinlikle böyle bir karşılık görmedi tam tersine gördünüz mü bak buda onlardan işte, ne olursa olsun yine gitti onlarla birleştiler, Türklerle, yine bizi ortada bıraktılar, neden, çünkü biz*

Aleviyiz, çünkü biz Kızılbaş'ız, biz farklıyız diye. Biz bunu topluma anlatamadık mesela, ben bunu kendime anlatmak için yeteri derecede Öcalan'ı sonraki açıklamalarda yeterli bulmadım, çünkü o açıklamalar bile bu noktada ikna edici olmadı. Ki buradaki partide bunu yapamadı, beceremedi, o açıklamayı topluma yapamadı, bu var olan bir gerçek yani. Ne dersiniz deyin toplum orada diyor ki hayır o zaman neden Aleviler neden orada zikredilmedi, bekliyoruz çünkü biz de bu toplumun mağdur olan parçasıyız. Milyonlarca Alevi sonuçta bekliyorsunuz çünkü çoğu da Alevi inancından, BDP'den, PKK'den, şimdi bunu kabul etmek lazım. Bakıyorsunuz bu kadar üst kesimin yoğunlukta da Alevilerin yoğun olduğu bir kesim var. Böyle olurken yani halen de Türk-İslam sentezine karşı biz mücadele ederken orada Kürt-Türk hoop İslam sentezi ile yine birleştiler, ne oldu burada şimdi, bir şeyler yine hani biz Türk İslam senteziyle mücadele ediyoruz. Bu noktada demokratik Kürt hareketi şu bu bize yıllardır destek verdi, evet bu egemen anlayışların bir kimlik anlayışıdır, kimlik biçimidir, e tamam dedik hoop o taraftan geldi hadi bakalım bizde İslam anlayışıyla birleşelim. Burada bir ürküntü yaratıldı bunu söyleyebilirim ve burada kendilerini ifade edemediler hala da bence bu toplumun ikna edilmesine ihtiyacı var diye düşünüyorum. İkinci açıklaması hiç ikna edici olmadı. Semah bir gerilla yürüyüşüdür dedi, falan dedi, filan dedi, bu toplumu tamamen farklı bir noktaya itti, bu nokta da hala da yok ikna edemedi. Mesela semah bizde kişinin hakla birleşmesidir, secdeden kalkan canın dünyevi bütün beklentilerden sıyrılıp hakkın kendi varlığında dünyanın döndüğü gibi aklın ve kainatın kendi içerisinde döndüğü gibi hakkın kendi varlığı içerisinde hakkı kavrama süreciyken gerilla yürüyüşü tanımlaması da ilginç bir yaklaşım buldu toplum içerisinde. Dediğim gibi hani orayı toparlayamadı halen de bir ihtiyaç var. (Araştırmacı; Bu konuda bir özeleştirme gerekiyor diye düşünüyorum ve BDP parti bünyesi de bunu bir politik manevra olarak algılıyor.) Toplum böyle bakmıyor. Siyasetle uğraşan, devletin gidişatıyla genel konjektürü bilen üst kesim hani bu parti başkanları, şunlar siyaset içerisinde olanlar bunu böyle algılayıp geçiştirebilirler ama günlük hayatta yaşayan normal hayatını sürdüren bir vatandaş böyle bakmıyor olaya. O vatandaşa sesleneceksin, siyasal anlamda bir şeyleri yürüten insanlara hitap ederseniz tabanla çatışsınız. Bakın orada bir yerlere selam verdi, bu noktada bir mesaj yürüttü fakat taban bu noktada tam ters noktada algıladı ve hala bu nokta çok büyük bir kırılma yarattı. Bakın ben bunu açık ve net söylüyorum gittiğim her toplantıda her kesimde her çevrede. Gördün mü bak Abdullah Öcalan ne dedi, gelin İslam bayrağı altında

birleşelim, bizi yine İslam bayrağı altında katledecekler. Ya anlat, anlat, anlat ya kardeşim hayır ne siyaset yapıyorsun sen orada, bizim de ismimizi zikretseydin yani orada Alevi kelimesi yazılması çok mu zordu ama toplum bekliyor. Bu halde bence ikna edilmeye dair bir alan olarak duruyor açık söyleyeyim bu çok yeterli olmadı bununda bir an önce hızlı bir şekilde hem Öcalan hem BDP kadroları ne dersiniz deyin bu noktada hızlı bir şekilde toplumu ikna edici bir şeyler, pratik üretmek zorundalar. Her ne kadar Dersim BDP'nin, mesela milletvekilleri geldi, Cem'e katıldı burada Cem'leri yapıldı, semah döndüler. Hayır. Böyle bir izlenimi yıkmak içinde çünkü ondan önce hiç gelmiyorlardı mübarekler yani selam verip geçiyorlardı. Alevi halkı gerildi bu noktada, şunu çok rahatlıkla gördük hocam, Alevi halkının gerildiğini görünce milletvekillerinin, aydınlarının Cem'lere, ibadetlere katıldığını gördük ve semaha kalktıklarını gördük. Bu yeterli oldu mu? Çokta şey görülmedi yani tamam gördün mü bak işte Aysel Tuğluk şu bu (Araştırmacı; en azından muhatap aldığı konusunda katılabiliriz yani) Hocam bu noktada kısacası halk halen de bir cevap bekliyor yani olmadı. Size söyleyeyim bu tam tersine bir ürküntü, bir gerginlik yarattı Alevi Kızılbaş toplumu içerisinde bunu da söyleyelim. Ya hocam görüyoruz yani, bu budur yani, ikna edemediler, anlatamadılar. O yüzden bence bu seçim biraz daha somut sosyolojik hayattaki adımlarla gidilmesi lazım. Alternatifi yok (33, Erkek, Alevi Piri).

İkinci katılımcı; Şimdi tabi bu söylemler geliştiği zaman bizde de kaygılar yarattı. (Edip: Hakta da gözlemlediğiniz bir şey mi?) Muhakkak ki özellikle Alevi toplumu hala bu kaygıyı taşıyor. Yani eğer İslam bayrağı altında bir birleşme olacaksa bizim durumumuz ne olacak biz ne olacağız (48, Erkek, Siyasetçi).

Dördüncü katılımcı; Öcalan'ın 2013 nevruzunda yaptığı konuşma tüm Türkiye'nin dört gözle beklediği bir konuşmaydı. Dersimde de gündem oluşturdu. Aslında bir beklenti de, tam bir şeyler sönecek barış üzerine. Acaba Alevilik üzerine bir şey söylenecek mi diye, olmadı. Okunan mektuptan sonra Dersim'in bir bölümünde hayal kırıklıkları yaşandı. Ben halkın anladığı şekilde onların kırılğanlıkları ve beklentilerini anlayışla karşılarım. Bence de sunumda ona dair bir şey olmalıydı. Bu yönü beklentiydi. Sonuçta mücadeleden ezilen bir ulus var. Ezilen farklı toplum kesimleri var. O mektup çok daha kapsayıcı olabilirdi. Yani orda bir kesim kendini bulamazsa ..bence çok daha düşünmeliydi. Tabi nasıl hazırlandı neler düşünüldü. Ama hem bireysel olarak

hem de toplumun büyük bölümü kapsayıcı olması gerektiğini düşünüyor. Yani öyle ama mesela aradan bir yıldan fazla bir zaman geçti. Şuan ilk günkü yoğunluk hissedilmiyor (35, Erkek, Gazeteci).

Birinci katılımcı; Şimdi nevrüz konuşmasında Sayın Öcalan'ın yapmış olduğu açıklamanın özüne baktığımız zaman zaten politik bir açıklama. Hani bir sürece dönük bir açıklama. Yani bir sürece dönük açıklamada kendi muhataplığını muhataplarının üzerinden bir alan açmaya çalışıyor. Alan açma noktası da güç seyri üzerinden yapılmış, çağrılar ona dönük yapılıyor. Şimdi buradan baktığın zaman tarihsel süreç içerisinde eğer gelecek noktasında Türkler ve Kürtlerin bir barış süreci yaratılacaksa buna gönderme yapılacak şey elbette ki tarihsel süreçteki bu birliktelik üzerinden gönderme yaparak bir güçlü barış algısının temelini oluşturabilirsin. Ama buradaki İslam kardeşliği söylemi ne Alevileri ne de Kürdistanda yaşayan diğer etnik dinsel farklılıkları yok sayma anlamında değildir. Tam tersi PKK Kürdistan'da bu kesimlerin en büyük güvencesidir, sigortasıdır. Çünkü onun gelişimiyle onun yaratmış olduğu zihniyette Kürdistan'da Süryanilerde, Ermenilerde, Alevilerde kendini daha özgürce ifade edebilme, yaşatabilme noktasında bir alan açabilmişlerdir. Hani kimi sıkıntıları olsa dahi ama düşünsel anlamdaki şeyi tamamen budur. Dolayısıyla bu noktada çok fazla kaygı uyandıracak bir şey yoktu ama politik anlamda bunu kullanmaya çalışan kesimler özellikle Aleviler üzerinde o İslam söylemin hassasiyetini kullanarak aslında süreci biraz baltalamaya çalıştılar. Yani politik manevraya karşı bir politik hamle yaptılar (40, Erkek, Siyasetçi).

Abdullah Öcalan'ın nevrüz konuşması ve Alevilik üzerine yaptığı açıklamanın hemen akabinde katılımcılarımıza bu bağlamda Kürt siyasal hareketinin Dersimli'nin (Tunceli) kimlik sorunu üzerine yaklaşımını nasıl buluyorsunuz sorusunu sormamızın amacı konuşma ve açıklamanın halkın Kürt siyasal hareketi üzerine düşünceleri üzerindeki etkisini ve aynı zamanda değişen algı ve kimlik temelli beklentilere cevap verebilme hususunda hareketin halk nazarındaki değerini belirlemektir. Böyle bir amaçla aynı zamanda siyasal iklimin bireylerin politik tutumlarını ve kimlik algılarının şekillenmesindeki kritik etkisini ve bu etkinin doğurduğu sonuçları; hareketin kimlik problemleri konusundaki pratiklerini ve bireylerin bu pratikleri nasıl anlamlandırdığını gözlemleyebileceğiz.

Katılımcıların açıklamalarına baktığımızda Öcalan'ın nevrüz konuşmasına nazaran görece daha pozitif açıklamaların yapıldığını söyleyebiliriz. Katılımcılarımızın çoğunluğu, Kürt siyasal hareketinin etnik ve dinsel problemler konusundaki pratiklerini yerinde bulmuştur. Politik tutumunu sol sosyalist hareketler yönünde konumlandıran katılımcılarımızın Kürt siyasal hareketini gerek bölgesel gerek yerel sorunlara yaklaşımı gerekse emek boyutunda yaklaşımı konusunda önemli ve dönüştürücü bir güç olarak görmekte, Tunceli özelinde belediyenin ve hareketin kurumlarının kadın, ekolojik toplum ve kültür temelli programlarını ve çalışmalarını Tunceli'nin etnik, dinsel ve kültürel problemlerinin çözümü adına önemli pratikler olarak görmektedir.

İkinci Katılımcı; Ben özgürlük hareketini katı, bağnaz, milliyetçi, sadece ulusal değerler uğruna bir mücadele hareketi olarak görmüyorum. Bunu öncelikle belirtmek isterim. Yani uyguladığı taktikler, gelişme süreci içerisinde 80'den bugüne kadar kullandığı yönelimler, gelişmek için başvurduğu yöntemler ne kadar eleştiriye hak etsede aslında ben bu hareketin marksizmden başından beri önemli oranda etkilendiğini düşünüyorum. Bugün itibariyle baktığımız zaman aslında bu hareket Türkiye sosyalist hareketiyle de birleştirilerek sadece Kürdistan'da değil, Türkiye ve Orta Doğu'da bir öncü olma, yani gerçekten bölgesel dönüşümler yaratma hedefiyle hareket eden bir duruma geldi. Buda önemli bir aşama yani süreç içerisinde bunun ürünü olduğunu düşünüyorum. Yani şunu şöyle de tarif edebiliriz. Geçen 30 yıllık bir savaş süreci içerisinde mutlaka yurtsever harekette kendini aştı, hatalarını gördü, yenilendi, özeleştirel davrandı. Sosyalist harekette kendi yanlışlarını gördü. Üç beş yıl öncesine kadar ya da on yıl öncesine kadar Türkiye'deki devrimci ve Kürdistan'daki aynı zamanda Dersim'deki de diyebiliriz devrimci sosyalist hareketlerin Kürt ulusal hareketine bakışı ile bugünkü arasında dünya kadar fark vardır. Çok büyük farklar vardır. Olağanüstü yakınlaşma ve birlikte mücadele vardır. Olağanüstü mücadele yaratma, aynı kulvarda birleşme ve bunu Türkiye sosyalist hareketi, Kürt hareketi ve demokratik Alevi hareketi ile birleştirerek ülkenin geneline yayma söz konusudur, Çaba söz konusudur. Bunlar çok olumlu şeyler bunlar 30 yıllık süreç içerisinde verilen kayıplar ödenen bedeller üzerine şehitlerin kanı üzerine gelinen noktadır aslında ve ben bu noktayı halen yetersiz görüyorum. Bu nokta daha ileriye taşınmalıdır. Sadece yani bir dünyalı olarak ya da kendimizi böyle hissederek kimliğimizi İnançımızı gerçekliğimizi koruyarak muhakkak ki sadece bizim özelimizle verdiğimiz mücadele sadece kendi özelimizle sınırlı

olmamalı. Kürdistan'ın özgürlüğüne kavuşması Türkiye'de bir eşitlikçi demokratik devrimin gerçekleşmesi ve bunun orta doğu safına yayılması bir elzemdir görevdir yani kanımca bütün devrimci yapılanmalar bugün aralarında ne kadar nicel, savunmalarında farklılıklar olsa bile amaçta birleştikleri zaman bu noktada ortak mücadele kanallarını çok rahat yaratabilirler. Bunu büyütebilirler geliştirebilirler (48, Erkek, Siyasetçi).

Tabi şunu belirtmekte yarar var; solun Kürt siyasal hareketiyle ilgili bağdaştırıcı ve bütünleştirici yaklaşımlar geliştirmesinin bir başka nedeni ise son dönemlerde sol ve Kürt siyasal hareketini politik ve örgütlenme biçimi olarak bütünleştirici siyasal gelişmelerdir. 2006'da Abdullah Öcalan'ın görüşme notlarıyla birlikte tartışılmaya başlayan süreç demokratik toplum kongresinin kurulmasıyla siyasal bir projeye dönüşmüş, 2011 genel seçimlerinde barış ve demokrasi partisi ile 20'ye yakın sosyalist parti ve hareket işbirliği yaparak Emek, Demokrasi ve Özgürlük Bloku'nun oluşturulmasıyla birlikte bu süreç hızlanmıştır. Blok 41 ilde 65 adayla seçime girmiş ve 36 aday seçilmeyi başararak mecliste yeni bir muhalif güce dönüşmüştür. Partiler bu işbirliğini geliştirerek geniş bir Türkiye muhalefeti örgütlemek üzere çalışmalarına devam etmiştir. 2011 yılının Ekim ayında bir kongre düzenleyerek bu işbirliğini genişleterek, Sosyalist partiler, sendikalar, kadın, LGBT ve çevre hareketleri, emek ve hak temelli sivil toplum örgütleri, başta Aleviler olmak üzere Anadolu'da yaşayan çeşitli dini azınlıkların temsilcilerinden oluşan, 81 ilden 820 delegenin katılımıyla kongreler yapılmış bu kongrelere halkların demokratik kongresi (HDK) adı verilmiştir.

Kongrenin temel amacı Türkiye'de bazı gerekçelerle siyasal alanın dışına itilmiş emek ve demokrasi güçlerinin, azınlıkların, ezilen, dışlanan etnik ,dinsel, kültürel kimliklerin bir araya gelerek mevcut siyasete karşın yeni bir siyaset oluşturma hedefidir. Aynı zamanda başta Kürt siyaseti olmak üzere tüm etnik, dinsel ve kültürel kimliklerin, kadınların, LGBT'li bireylerin, azınlıkların çevre hareketlerinin kendilerini özgürce ifade edebilecekleri bir platform oluşturmayı amaçlamıştır. Bu bağlamda farklılıkların demokratik yollarla eşit temsilini amaçlayan aşağıdan yukarıya, mahalleden kent bölge meclislerine uzanan örgütlenme biçimi esas alınmış, Türkiye'nin genelini kapsayan bir harekete dönüşmüştür. İki yıllık çalışmaların ardından halkların demokratik kongresi partileşmeye giderek Halkların Demokratik Partisi (HDP) Kurulmuştur.

Tunceli özelinden baktığımızda emek, demokrasi ve özgürlük bloku çatısı altında Kürt siyasal hareketi ve sol sosyalist hareketler genel ve yerel seçimlerinde ortak hareket etmiş, genel seçimlerde başarı sağlanmasa bile kent ilçe ve belde belediyelerinin bir bölümünün BDP'nin almasına etkide bulunmuşlardır. Aynı zamanda gözlemlediğimiz üzere kent merkezinde festivaller, sempozyumlar, çalıştay, anma gibi birçok etkinlik birlikte organize edilmiş, ortak basın açıklaması ve eylemler yapılmıştır. HDK ve HDP pratikleri Kürt siyasal hareketi ile blok ve parti çatısı altında birleşen sol sosyalist hareketler arasındaki ilişki yoğunluğunu artırmış ve kuşkusuz karşılıklı algıların değişmesine sebebiyet vermiştir. Katılımcılarımız arasında politik tutumunu sol sosyalist hareketler yönünde kullananların Kürt siyasal hareketinin siyasal ve kültürel pratiklerini, tavır, tutum ve yaklaşımlarını olumlu bulmalarının bir nedeninin siyasal alandaki bu tarz değişimlerin bir sonucu olduğunu söyleyebiliriz.

Politik tutumunu CHP yönünde kullanan katılımcılarımız ise Kürt siyasal hareketinin kimlik sorunu üzerine yaklaşımlarını, pratiklerini sorunlu bulmuş, eleştirmiştir. Katılımcılarımızın açıklamalarına baktığımızda üç temel gerekçe sunulduğunu gözlemleyebiliriz. Birincisi; Kürt siyasal hareketinin kimlik problemlerine yaklaşımını sorunun çözümü amacı gütmekten öte hareketin kendi meşruiyet ve güç alanını genişletmek amacıyla kimliği siyasal bir argüman olarak kullandığı yönündeki gerekçedir. İkincisi; hareketin demokratikleşme konusunda samimi olmadığı yönündeki gerekçedir. Bu gerekçeyi kullanan katılımcılarımız ilkin PKK'nin hareketin sivil siyaset pratikleri üzerinde baskısının var olduğunu belirterek bu durum hareketin iç demokratikleşmesine ve demokratik karar alma hususunda engel olduğu yönünde açıklamada bulunmuştur. Daha sonra Tunceli'de gerek seçim çalışmalarında gerekse kentte zaman zaman gerçekleştirilen festival,sempozyum, panel gibi etkinliklerde hareketin demokratik davranılmadığını belirtmişlerdir. Üçüncüsü hareketin ön gördüğü biçimde farklılıkların, ezilen/dışlanan kimliklerin özgürce kendilerini ifade edebilecekleri bir karaktere sahip olmadığı yönündeki gerekçedir. Bu gerekçeyi kullanan katılımcılarımız ilkin Abdullah Öcalan'ın nevrüz konuşmasında vurguladığı düşünüldüğü Sünni İslam birliği söyleminin bunun bir göstergesi olduğunu belirtmiştir. Daha çözüm süreçlerinin devlet ve Kürt siyasal hareketi arasında bir anlaşmanın sonucunda başlatıldığını belirterek bu anlaşmanın Doğu ve

Güneydoğu Anadolu'da ulusal Kürt devletinin kurulmasını öngördüğünü belirtmiştir. Bölgede kurulacak bir ulus devletin Kürt olmayanları Alevileri, Türkleri ve birçok halkı dışlayacağını belirterek bu durumun özgürlük farklılık/azınlık gibi konularda çelişki oluşturduğunu belirtmiştir.

Yedinci katılımcı; *...kürt kardeşlerimiz Alevi kardeşlerimizi tarafına çekmek için kimliği kullanıyor.biz onlar gibi kimlik siyaseti yapmıyoruz. Halkı kandırmasınlar...BDP demokratik değil kandil ne isterse onu yapıyorlar. Gerçekten BDP demokratik davransa çok farklı şeyler gelişecek. Bununla beraber aynı parti içinde dayanışma içinde olurduk. Ben mesela CHP'liyim diye belediyede bazılarına söylenmiş (katılımcımız Tunceli kent merkezinde eczane işletmektedir) . O eczaneden alışveriş yapmayın. Böyle ayrımcılık var. Âmâ bizde fazla ayrımcılık yok. Herkesin siyasi görüşüne olur saygı duyarsız, oturur tartışır, ikna ederiz birbirimizi, uzak durup küserek kaçarak bir araya gelemeyiz. Bir başka örnek Seçimlerde mesela BDP demokratik davransaydı, baskılar olmasaydı, adaylarımıza biz seçimi çok rahat alıyorduk, bunu herkese sorabilirdik. CHP burada seçimi çok rahat alırdı. Adaylara baskı oldu uzaklaştırıldılar. Daha sonra dağdakilerden mektuplar geldi. Bir sürü CHP'liye mektuplar. Tehdit mektuplar geldi. Bir tane canlısını gördüm. İl başkanlar toplantısında gördüm. Ayrıca yüzlerce binlerce kişiyi dağa götürdüler CHP'yle çalışmayın. Parayla çalışan elemanlara baskı yaptılar. Temizlikçi afiş asanı uzaklaştırdılar böyle demokrasi olur mu? Sandık başlarında resmen terör vardı. Mesela festival oluyor. Demokrasi varsa burada halkın seçtiği iki milletvekilimiz var hiçbirine söz hakkı yok. Ben il başkanım bana ne davet gelir, ne konuşma hakkı var. Bizim iki tane belediyemiz vardı Nizamiye ve Pülümerde biz onları çıkarıyor konuşuyoruz eleştirilerini alıyoruz. Onlardan bize söz hakkı yok, al sana demokrasi, al sana anlayış. Geçenlerde yine festival toplantısı oldu davet yok festival Tunceli festivali olması lazım. İsmi bile yanlış. Siyasi partiler nerde. Davet hakkımız yok. Ben onların kongrelerine çiçek çelenk gönderiyorum. Peki, biz insan değil miyiz memlekette. Yarın bunlar bana hangi demokratik uygulamayı doğru dürüst yapacaklar. Nasıl güvencem nasıl yapacaklar. Önce bu tür davranışlar konusunda birbirimize inanmamız lazım. ...Gençlerde hiç bilinç yok. Kuru kuru yapıyor bir yere. Beyinlere ne işlendiyse öyle davranıyorlar. Her türlü kitle öyledir. Bir mayısta işçi bayramı kutlamak için flamalarla onlar önde biz arkada yürüyoruz bizi yuhalyıyorlar. Bir mayıs işçi bayramı her işçinin bayramını kutlamak için sizin aranızdayız. El ele tutuşsak*

güzel olmaz mı? Yuhalanıyoruz sebep ne? Gençlik anlayışı böyle sorunludur. Gençler arasında kavga ya da silahlı çatışma yok. Biz bulunduğumuz bir etkinlikte CHP'li olarak karşı durduk. Etkinliklere katılırız. Guruplar kalabalık olsun diye devletin ve hükümetin yanlışlarına karşı beraber yürürüz. Ama onların işlerine gelmediği zaman dışlıyorlar (64, Erkek, Siyasetçi).

Sekizinci katılımcı; Abdullah Öcalan devlet ile anlaşta Kürdistan'ı başkanlık sistemi altında kuracaklar. Devleti bölecekler. Nevruz konuşması bunun işareti idi kuracakları devlet şafı Kürtlerin egemen olduğu bir devlet olacak. Burada biz aleviler ne yapacağız. Dışlanacağız. Türk olduğumuz için de dışlanacağız BDP'li olmadığımız içinde... Çözüm süreci adına gizli kapaklı şeyler yapıyorlar halkta korku oluştu. Neler dönüyor ne anlaşmalar yapıyor bilmiyoruz... gezi direnişinde de eylemleri provoke ettiler bizi dışladılar. Geçenlerde mayıs ayıydı sanırım biz birlikte barajlara karşı eylem yapmak istedik konuştuk başta evet dediler. Bir gün sonra arayıp hayır biz ayrı eylem yapacağız siz ayrı. Dağdakilerden emir alıyorlar. Terör örgütünün arka bahçesi olan bir partiden ne beklenir ki. Biz güvenmiyoruz... İlk önce bunun değişmesi gerekiyor kendi başlarına karar almaları gerekiyor. Siyaset mi yapacaklar yoksa bölücülük mü?(35, Kadın, Siyasi Parti Çalışanı).

Recep Tayyip Erdoğan'ın başbakanlık yaptığı dönemde dersim ve Alevilik üzerine yaptığı, gündemi şekillendiren demeçleri nasıl yorumluyor, iktidarın dersimin etnik ve dinsel problemleri üzerine yaklaşımını nasıl buluyorsunuz sorusunu sordüğümüzde hangi politik tutuma sahip olursa olsun katılımcılarımızın tamamı Erdoğan ve iktidarın gerek etnik gerekse dinsel kimlik konusundaki yaklaşımını, söylemleri ve pratikleri önemli ölçüde problemlili bulmuşlardır. Katılımcılarımız ilkin hükümetin ve Erdoğan'ın Aleviliği tanımlama biçiminden rahatsız olduklarını belirtmiş hükümetin alevi tanımının Aleviliği Sünni İslam'ın uzantısı olarak görmesini tekleştirici ve tepeden inme bir yaklaşım olduğu yönünde açıklamalarda bulunarak bu durumun Aleviliğin özgünlüğüne ve farklı coğrafyalarda yaşanan Aleviliklere zarar vereceğini belirtmişlerdir. Bu tarzda açıklamalarda bulunan katılımcılarımız alevi açılımı çalıştaylarında gündeme gelen cami, cem evi ve alevi dedelerinin eğitilmesi ve maaş bağlanması ve diyanet işleri başkanlığı bünyesinde İslam içi bir mezhep olarak kurumsallaştırılması tartışmalarını örnek vererek hükümetin alevi açılımını ve algısını problemlili bulmuşlardır. Aynı zamanda katılımcılarımız hükümetin çözüm süreçlerinde takıntılığı tavrı ve pratikleri sorunlu bulmuş,

hükümetin süreç konusunda samimi olmadığı yönünde açıklamalarda bulunmuşlardır.

Beşinci katılımcı; *Bende katıldım. (Alevi çalıştaylarına)İlginç bir şey, ben oraya katıldım. Dersim'den gelen dedelerden, pirlerden biriydim. Tabi gittik inanç önderleriyle yemek toplantısında toplandık. Tabi bir muhalif herhalde bizdik, öyle gördüm kendimi çünkü gelen kişiler herhalde özelde getirilmiş gibime geldi. (seçilmiş olduğunu düşünüyorsunuz.) Yani ben öyle düşünüyorum çünkü muhalif bir şey çıkmadı hani devletimiz ne demişse o anlayış ile bir şeyler çıktı. Şimdi çalıştayların geneline baktığımızda hani o günkü dedelerin seçilmişlerini bir tarafa bırakalım da genelde çalıştayların yaşanması bizde bir umut uyandırdı... Çok büyük bir umut uyandırdı, çok büyük bir beklenti uyandırdı hocam düşünebiliyor musunuz yüzyıllardan beri bizi muhatap almayan devlet ilk defa muhatap almış ya (Daha sonra ne oldu?) Hiçbir şey olmadı. Ne olsun. (Çalıştaylarda neler tartışıldı?) Çalıştaylarda Alevilerin beklentileri, Alevilerin talepleri, sorunlarına çözüm noktasındaki beklentileri tartışıldı. Hocam Alevilerin Cem evleri tartışıldı, Alevileri inançsal açıdan, inançsal kimlikleri ve Aleviliğin gelecek nesillere aktarılması, çözümleri, kendi inancımızı tanıtmak, yaşatmak istiyoruz, bunlar konusunda devletin bizi resmen tanımamasını istediğimizi ifade ettik. Din kültürü dersleri ya tamamen kalkacak eğer kalkmıyorsa zorunlu anlamda, Alevilere bunlar seçmeli anlamda konulmalı dedik. Sivas, Madımak oteli utanç müzesi haline getirilmeli, Cem evlerinin bütün ihtiyaçları karşılanmalı dedik. Bu gibi talepler sayın hocam. (Sonrasında hiç dönüş oldu mu?) Sonrasında şöyle bir şey oldu, ders kitaplarına Alevilik kısa notlarla girdi ama ne hikmetse bizim Hz. Ali'nin atı, Düldül gibi kutsal bir değer katmış olduğumuz ata katır denildi kısacası ama biz ona çok anlam katmıştık, bak şu karşıdaki tepe Düldül tepesidir. Yani katılan bilgiler de nereden toplandı, nasıl yapıldıysa ne hikmetse Alevilerin beklentileri doğrultusunda bilgilerden oluşmadı. Yani gösteriştten öteye geçmedi. Yazılanlar da tek elden tek kafadan.2010'da biliyorsunuz Madımak oteli kamulaştırıldı fakat utanç müzesi haline halende geçmiş durumda değil. (Araştırmacı; dönerci) Dönerci, yıllardan beri altında kebabçı vardı, kebab dükkanı vardı orada ama 2010'da bunları da inkar etmemek lazım. Bu süreçte bazı adımlar atılmadı değil. En azından biz kendimizin Alevi olduğunu söyleyebilir noktaya geldik yani. En azından televizyonda, basında, orada, şurada biz Aleviyiz biz bunları talep ediyoruz diyebilip, yüksek sesle konuşabileceğimiz bir noktaya geldik. Buna en azından*

böyle bir sonuç yarattı hocam, en azından kendimizi rahat ifade edebiliyoruz artık, ama sorunlarımıza çözüm bulundu mu hocam hayır. Hiçbir şey yok, kitaba koydular Alevilik dersini efendim baktığınız Alevilik bilgilerinin hepsi başlı başına problemli. Aleviliği şafî Hanefî gibi bir mezhep olarak belirtilmiş. Hala egemen sistem diyor ki, elini şuradan dolandırıyor, buradan dolandırıyor allem ediyor, kullem ediyor, kendisin yakıp kurtarıp koymaya çalışıyor. Yani ne yaparsak yapalım kendisini oradan çekemiyoruz. Anladınız mı, yüzyıllardan beri kendi isteklerini o ruh yapısını Aleviliğe karşı o ruh yapısını ne yazık ki oradan halende çekmiş değiliz. Hissedebiliyoruz hala o ruh yapısını, yani çok da bizi tatmin etmedi (33, Erkek, Alevi Piri).

Dokuzuncu katılımcı; *Bunun yanı sıra barış süreci diyoruz ama diğer tarafta da yani bölgede, Güney Doğu, Doğu Anadolu bölgesinde hem barışı konuşurken trilyonlarca para kalekollara yatırım yapılıyor. (Edip; Lice olayı da öyle) Evet evet Dersim'de var. Mesela biz çıktık gittik, Kırmızıdağ'da en başta buraya 9 km üst tarafta iki ay önce orada protesto, olay, eylem oldu ve insanları sokmadılar oraya, insanlar değişik yolları, kitle değişik yolları çıkıp oraya gitti. Biz gittik nizamiyede, dağda kanoları getirmişler, yolları kapatmışlar, çevik kuvvetleri koymuşlar, orada yarbayla da biz tartıştık. Yarbay orada yolu kapatmış. Dedik ki yani şimdi bu barış sürecinden memnun değil misiniz? Memnunuz. Kan akıyor memnun değil misiniz? Yani bütün her şeyiyle girdik, iyi güzel, peki yani bu yatırımları, bu trilyonlarca yatırımları, kalekollara değil, insanlığa, açlığa, yoksulluğa, sefaletle harcasanız, trilyonlarca lira para gidiyor sadece burası değil, Doğu Anadolu, Güney Doğu hepsine yüzlerce kalekol yaptınız, yani bunları insanlığa harcasanız, yani burada kardeşliği, barışı daha pekiştirmez mi? Siz bu kalekolu buraya yaptığınız zaman, kurduğunuz zaman gene fitili ateşlemiş oluyorsunuz. Ya işte vay efendim işte orası milli park dediler, ne alakası var dedim milli park, senin karakolun burada, bir arka tarafta milli parkta 400 kamyonun fazla üç yüz yıllık ağaçlar kesildi senin karakolunun önünden geçti, senin karakolun müdahale etmedi sen milli parkı mı düşünüyorsun, dedim siz burada fitili ateşliyorsunuz. Biz gittikten tabi orada bizim kimliklerimizi aldılar, basın kimliklerimizi aldılar bizi serbest bıraktılar gittiler. Gittik dağa gittik biz orada görevimizi yaparken Munzur'lular diyor saygı, bana aynı şunu söyledi dedi ki Kemal dikkat et sürekli seni yukardan işaret ediyor ve onun demesiyle gaz fişekleri kulaklarımızın etrafından vızıldayarak geçti, yani bilinçli bir şekilde bize attılar. Biz kendimizi oradan*

ardıçların dibine attık ve kendimizi öyle koruduk. Öyle koruduk, çıktık geldik. Yani bir taraftan barış konuşuluyor bir tarafta bunlar yine kalekollara trilyonlarca para yatırıyor (53, Erkek, Gazeteci)

Katılımcıların açıklamalarına baktığımızda; katılımcılarımız Recep Tayyip Erdoğan'ın Alevilik üzerine tavır tutum ve söylemlerini oldukça problemlili bulmuşlardır. Katılımcılarımız seçim dönemlerinde gezi eylemleri sürecinde Alevi açılımı ve Dersim tartışmaları üzerine Erdoğan'ın yaptığı açıklamaları örnek göstermiş, bu tarz açıklamaların yıkıcı sonuçlar doğurduğunu/doğuracağını belirtmişleridir. Katılımcılarımızın açıklamaları ve gözlemlerimiz üzerine Türkiye'nin başka coğrafyalarında karşılaşmayacağımız kadar Erdoğan'a karşı öfkenin hatta nefretin olduğunu söyleye biliriz.

Dördüncü katılımcı; *Ben bireysel olarak Recep Tayyip Erdoğan in Alevilerin sorunlarını çözeceğine inanmıyorum toplumsal olarak da böyle bir anlayış var. Ki insanları rencide ederek, Kemal Kılıçdaroğlu'nun Dersimli ve Alevi olması üzerinde aleviler üzerinden, gezi eylemlerinde öldürülen çocuklar üzerine söylemleri her şeyi ortaya koyuyor. Ben burada Dersimlinin Erdoğan'dan nefret ettiğine inanıyorum. Söylemselolarak da öyle, 14 15 yaşında çocuk Erdoğan çıktı diye televizyonu parçalıyor. Yani insanların bilinçaltında insan nefreti oluştu. Alevi kimliklerine inançlarına yönelik Erdoğan'ın söylemleri toplumu kesinlikle çok geriyor. Mesela Selahattin Demirtaş kişi kendini nasıl tanımladırsa nasıl tanımlandırmak isterse odur diyor. Yani kişi Aleviliğinde cem evini olmazsa olmaz görüyorsa ona müdahale edemezsiniz. Mesela 'Alevilik aliye sevmek se ben en kral aleviyim söylemi' çok problemlili. Bu tarzlar söylemler alevi insanları incitiyor. Dersimi çok daha incitiyor. Dersim çok da tepkisel yaklaşıyor (35, Erkek, Gazeteci).*

On birinci katılımcı; *Erdoğan her konuştuğunda ben kendi kendime şimdi ne söyleyecek de bizleri rahatsız edecek, sinirlendirecek diyorum. Alevi olmak Ali'yi sevmekse ben en kral Aleviyim demesi mesela, sanki Alevilik hazreti Ali'yi sevmek dışında bir şey değilmiş gibi bilgisizce bir anlamı çıkardı. Zaten buradaki amacı Alevileri Sünni İslam altında asimile etmek Berkin elvan ile ilgili söyledikleri zaten toplumu çok rahatsız etti... burda sorun Erdoğan'ın Müslüman olması ya da muhafazakâr olması değil mesela; Diyarbakır'da Osman Bey de farklı bir mezhepte olmasına rağmen Cem evi kurdu. Aleviler çok nüfussal anlamda yoğun olmamasına rağmen, şafilerin yoğun olmasına rağmen,*

mezhepsel açıdan diyorum hocam, böyle bir tanımlama yapmak istedim ama genellemelerde çok yanlıştır sosyolojik tabanda. Böyle bir ağırlığın olduğu bir yerde baksana adama Cem evi kurdu kardeşim (21, Kadın, Öğrenci)

Dokuzuncu katılımcı; *Erdoğan yani Erdoğan'a biz inanmıyoruz. Yani biz Erdoğan'a inanmıyoruz, Erdoğan gerçekten samimi olmuş olsaydı yani bu kaçınıcı ateşkestir bu kaçınıcı bilmiyorum siz söyleyin, eylemsizlik kararları, barış grupları geldi bilmiyorum açılımlar, şunlar bunlar yapıldı ne oldu gene tutuklamalar yapıldı, insanlar gene çatışmalı ortamlar yaratıldı, yani bir samimiyetsizlik vardı. İki yıldır Kürtler burada yine kandırılmaya çalışıldı. Erdoğan sadece kendi siyasi çıkarını, kendi siyasi yapısını korumak için birçok şey yapıyor. Erdoğan ne yapmıştır ülkeyi tam bir batağa sürüklemiştir, bitirmiştir. Ne yapmıştır bunu, özelleştirmeler ile bilmiyorum maden şirketleriyle, bilmiyorum barajlarıyla, emlakta filan şeyleriyle yani ülkeyi bitirmiş... (53, Erkek, Gazeteci).*

Katılımcılara CHP içerisinde Dersim üzerine yapılan tartışmaları ve açıklamaları nasıl yorumluyorsunuz. CHP'nin dersimin etnik ve dinsel problemleri üzerine yaklaşımlarını nasıl buluyorsunuz? Sorusunu sordüğümüzda politik tutumunu Kürt siyasal hareketi ve sol sosyalist hareketler yönünde kullanan katılımcılarımız CHP'nin Dersim üzerine yaptıkları açıklamalarını kimlik problemlerine dair tutum ve yaklaşımlarını problemlerini bulduklarını belirtmiştir. Katılımcılarımızın ilkin Tunceli'nin kolektif hafızasını şekillendiren ve bir önceki bölümde değindiğimiz negatif hafızaya yaklaşımı hatırlayış ve kurgulama biçimini yanlış bulmuş, CHP'nin geçmişiyle hesaplaşması ve yaşananlara karşı öz eleştirisel bir tutum sergilemesi gerektiğini belirtmiştir. İkincisi; katılımcılarımız CHP'nin Aleviliğe ve kürtlüğe olan bakış açısının sorunlu bulmuş, kimlik ve kültürel sorunlarla ilgili kapsamlı çözüm önerilerinin, çalışmalarının olmamasını gerekçe göstererek, CHP'yi bölge ve kent sorunlarına karşın duyarsızlıkla suçlamıştır. Üçüncüsü; katılımcılarımız iktidarın Alevilik üzerine halk nazarında olumsuz karşılanan açıklamalarına ve pratiklerine karşın ölçülü, yerinde ve tatmin edici tepkiler geliştirmemesinden ötürü CHP'yi pasiflikle suçlamıştır. Dördüncüsü; katılımcılarımız Tunceli kökenli olan CHP genel başkanı Kemal Kılıçdaroğlu ve Tunceli milletvekili Hüseyin Aygün'ün Alevilik ve Kürtlük üzerine yaptığı açıklamaları sorunlar üzerine yaklaşımlarını problemlerini bulmuş, parti içi ve dışı polemikleri gerekçe olarak göstererek Kılıçdaroğlu ve Aygün'ü çelişkili ve samimiyetsiz bulmuştur. Beşincisi ve en

önemlisi katılımcılarımız CHP'nin ideolojik taşıyıcılığını yaptığını düşündükleri Kemalist ideolojiyi bu güne kadarki pratiklerini ve kimlik, inanç kültür temelindeki yaklaşımlarını anakronik, ulusalcı ve militarist olarak görerek CHP'nin ideolojisini güncel sorunların çözümü adına yetersiz, bir zihniyet biçimi olarak kabul edilemez bulmuşlardır.

Dokuzuncu katılımcı; *CHP kalkıp bugün 1937-38 olayları hakkında Dersimlilerden özür dilemedikçe bu katliamı bizzat CHP tarafından yapıldı demedikçe biz CHP'nin o içinden çıkmış, söylemiş biz onlara inanmıyoruz. (Edip; ama mesela Aygün bir defa özür dileme konusuna değindi.) Aygün çok tutarsız bir adam. Çok tutarsız bir yapısı vardır ve Aygün bir Kürt düşmanıdır. Kürt düşmanlığı yapıyor (53, Erkek, Gazeteci).*

Dördüncü katılımcı; *CHP'nin içindeki aykırı sesler bir anlamda danışıklı dövüş gibi gidiyor. Mesela Hüseyin Aygün, insan söylemlerin anlamını bilmeli arkasında durmalıdır. Çıkış yapıyorsan gereğini yapmalısın. Bunlar çok cılız kalıyor. Samimiyetlerine çok fazla inanmıyoruz, demokratikleşmesine inanmıyorum. CHP iç kavgasını yapmak zorunda. Bir yola çıktığımızda 8 10 kişiyiz. Bir amaç varsa kavga edecezbölünecez ama maçımızla çelişmeyeceğiz. CHP sosyal demokrat parti diyor kendine değil. Böyle bir partiye ihtiyaç var. Bunun için kavga gerekiyorsa birilerinin gitmesi gerekiyorsa gitmeli. Senin bir çizgin olması lazım. Aslında çok umutlu değiliz CHP'nin demokratikleşmesi gerçekliğinde. Bu çıkışları yapan insanların arkasında durması gerekir. CHP demokratik ve özgürlükçü yapıya kavuşması hepimizin isteğidir. Aday belirlerken bile dersim inşalarını yok sayan adaylar getiriyorlar ve güven sarsıyorlar. Enteresan olan ne gençlik yapılanması var ne de kadın. Dersim'de şunda CHP'nin en örgütsüz olduğu il Dersimdir (35, Erkek, Gazeteci),*

On ikinci katılımcı; *Seçildikten sonra Aygün'ün Dersim dışında da Alevi merkezindeki sorunlar yaşanması, Berkin Elvan durumunda ailesiyle yakından ilişkilerinin olması, diğer Alevi cinayetlerinde alilerle irtibat halinde olması bu durumun sosyal medya üzerinden popülerleşmesi Aygün'ü güçlendirdi. Ön palana çıkardı. Daha sonra evrensel bakış açısını kaybetti. Kürt kültür kimlik sorununun bir kenara bıraktı sadece Aleviliği savundu. Meydana gelen toplumsal hareketlerde yer almamaya başladı. Görüş beyan etmemeye başladı. Duyarsızlaşmaya başladı. Buda Kürt hareketi, sol hareketler ve halk tarafından hayal kırıklığı olarak görüldü. Eskiden CHP'li olduğu halde Kürtlerde yakın*

davranıyordu. Sosyalist olarak görülüyor. Diğer azınlıklar ezilmiş halklara destek olacağı düşünülüyordu. Bu da hayal kırıklığı yaşattı. Kılıçdaroğlu ve CHP Alevilik konusunda beraber çatışma var gibi görünüyor. İşte Aygün kılıçdaroğlu, Sabahat Akkiraz gibi milletvekilleri bunların Alevi merkezinde buluşmaları CHP'yi biraz daha demokrat göstermeleri bazı CHP'nin tabanı tarafından eleştirdi. CHP'deki diğer taban kıyı ve iç kesimlerdeki oyları bakış açılarını olumsuz etkiledi aslında. Dersimde CHP en başta baktığımız zaman hocam herhangi bir çalışma içerisine katıldığını görmedim aslında. Beraber yapılan mesela. Yapılan anma veya kutlamalar kolektif şekilde gerçekleştiriyor. Bunun en bilindik örneği munzur festivali bütün sol fraksiyonlar patiler bir araya gelir çalışma düzenlenir hangi etkinlikle sanatçılar çağırılacak. Kim sorumlu olacak belirtilir. Bunun içinde mesela CHP yok. Kendisini sol fraksiyonların dışında toplumun dışında yer ediyor. Bunu nasıl anlıyoruz EMEP'tir ESP'dir işte BDP HDD'dir. Diğer partilerle hiçbir ortak çalışmaya katılmamasından bunu gayet iyi bir şekilde görülebilir somut bir şekilde... CHP'nin kimlik konusunda da yaklaşımı çok problemlidir. CHP'nin yaklaşımı aslında kimliği inanç üzerinden tanımlıyor aslında. İnanç üzerinde de ulusal kimlik kültür yönünü belirtmiyor aslında. Kürt ve ya Türkmen olmalarına bakmıyor dışlıyor. Bu tür ifadeleri kişisel olarak belirliyor. Kılıçdaroğlu Kürt olmasına rağmen ben bir Türkmen aleviyim diyordu. CHP'nin yaklaşımı kişisel olarak burada kalıyor diğer kültürel şeyleri önemsemiyor. bunu Aleviliği inançsal merkezde ele alıyor aslında baktığımız zaman. Bunun Kürt ve ya Türkmen olması veya bunun dil bağlamında Kürtçenin bir lehçesi gibi diğer ayrıştırmalar ise akademik anlamında yapıyor orda. Görmezlikten geliyor. Etnik kimlik dilin özgürleşmesi konularında pasif önemsemiyor bile. Aynı zamanda dersimin tarihle yaşananlarla ilgili yaklaşımı da çok sorunlu. Dersim katliamında CHP hala kendisiyle yüzleşemedi. Yüzleşmeye çalışanlarda tepki aldı mesela bunu nerde görüyoruz. Sezgin Tanrıkulunun yakın dönemde bir ay iki ay oldu bir özür dileme gerekirse ben dilerim demesi veya partim adına özür dilerim demesi, CHP milletvekilleri tarafından çok sert karşılandı. CHP'nin bir yandan hesaplaşmaya yüzleşmeye çalışırken öbür yandan kıyı bölgelerindeki milletvekili sağcı kimliğinden dolayı bir türlü buna yaklaşamadılar. Yaklaşmaları bir nevi onların Kemalist zihniyetin düşüncelerinden uzaklaşacağını düşünüyorlar. Hatta Kürt siyasal hareket tarafından eleştiriyor. Dersime gelen bu CHP'nin siyasileri neden Dersimde bir özür dilemiyorlar yani diye eleştiri sunuyordu. Kemalizm problem, bir yandan CHP'nin sahip olduğu

Kemalist ideolojinin taşıyıcısı olan bir yandan onu ret eden bir kimlik ortamıdır Dersim. Kemalizm dediğimiz zihniyetin ideolojik taşıyıcıları. CHP'nin öz kimliğine daha yakın. İdeolojisini benimseyen bununla ilerleyen bir algıya düşünceye sahiptirler. Bunu nerde görüyoruz; bunu biraz daha CHP'nin çalışmalarına daha çok katılanlar asker subay ve polisler oluyor bunlar Kemalist ideolojinin zihniyetin taşıyıcı aileler yer alıyor. Hala 50 yıl öncenin sloganlarını atıyorlar. Bu güne hiç uymayan ezberlerle hareket ediyorlar (28, Erkek, Üniversite Öğrencisi).

Ek Sorular

Mülakat çalışması yaptığımız katılımcılarımızın bir bölümüne verdikleri cevapların içeriğine bağlı olarak, konuşmanın bu bölümündespontane sorular sorduk. Sol siyasetin gerek ülke ve bölge bazından gerekse Tunceli'de kimlik kültür temelli sorunların çözümü üzerine stratejik öneme sahip olduğunu düşünen katılımcılarımıza sol hareketlerin Tunceli'de güçlü olmasının nedenleri nelerdir sorusunu sorduk. Sol sosyalist hareketlerin Tunceli'de Türkiye'nin diğer bölge ve şehirlerine nazaran daha güçlü olması hususunda katılımcılarımızın açıklamalarına baktığımızda tarihsel ve kültürel olmak üzere nedenleri iki başlık altında sıralayabiliriz. Birincisi; Tunceli halkının dinsel kimliğinin karakteristiğinin inanç ve yaşam biçiminin sol paradigmalara yakın olduğu yönündeki görüştür. Bu görüşü savunan katılımcılarımız Aleviliğin felsefi algılayışının sosyalizmin felsefi ve yönetsel ilkeleriyle ortak yönlerinin çok olduğunu, Dersimlinin yaşam biçiminin, değerlerinin, ritüellerinin toplumsal düzeni sağlama ve bunu devam ettirme pratiklerinin benzerlik arz ettiğini bu nedenle Tunceli Alevilerinin sol sosyalist hareketlerin içinde yer almayı tercih ettiğini, bir bakıma Alevilik ve sosyalizmin eklemlendiğini belirtmiştir. İkincisi; dersim halkının ulusalcılığın tesis edildiği yirminci yüz yılın ilk yarısında Kürt ve Alevi kimliğinin var olduğu biçimiyle kamusal ve siyasal alanın dışına itilmesinden kaynaklı arayışın sonucunda olduğu yönündeki görüştür. Bu görüşü savunan katılımcılarımızı çok partili siyasete geçiş sürecindeki mevcut siyasal yapılanmaların Kürtlerin ve Alevilerin, dönemin siyasal koşullarına bağlı olarak kendi kimliklerini var edebilecekleri, var edebilmek için mücadele edecekleri yeğâne örgütlenme olduğunu belirtmiştir. Günümüzde solun güçlü olmasının nedenlerinin bu tarihsel seçimlerin günümüze kadar siyasal bir gelenek olarak devrolmasından kaynaklandığını belirtmişleridir.

İkinci katılımcı; *(katılımcımız sosyalizmin ilkelerini açıkladıktan hemen sonra) ...Alevi inancında bu mekanizmalara baktığınız zaman çıkar sağlama yoktur, mülk edinme yoktur, zengin olma yoktur, buradan köşeyi dönmece yoktur. Tamamen bu toplumun kendi içerisinde kurduğu, var ettiği adalet sistemidir, eşitlik sistemidir. Bir Cem'e girdiğiniz zaman köydeki en zengin ile en yoksulun eşitlendiği bir ortamdır (48, Erkek, Siyasetçi).*

Dördüncü katılımcı; *Sol zaten hep güçlüydü burada. Doksanlı yıllara kadar yurtsever hareket cılızdı burada, doksanlı yıllarından sonra yükselme başladı işte o zamana kadar diğer sol örgütler Dersim'de daha etkin siyasi yapıları ama bunun biraz Dersimlilerin ezilmiş kimliğinden hem de inançları gereği sosyalizme çok uzak olmadıkları için. Dersim Kızıbaş Aleviliğini biliyorsanız, bölüşümdür, paylaşım, yol, erkândır vs. Bence sola biraz daha yakın o yüzden doksanlı yıllardan sonra yurtsever hareketin sosyalist bir kimliğinin olmasını ben hala bir nebze olsun öyle olduğuna inanıyorum (35, Erkek, Gazeteci).*

Tam da bu noktada katılımcılarımıza “Kürt siyasal hareketinin son dönemlerde Kürtler ve alevi Kürtler arasında yükselişini var olan gerekçelerle nasıl ilişkilendiriyorsunuz?” sorusunu sordüğümüzde, yani kültür tarihsel süreçler=sosyalizm denkleminde Kürt siyasal hareketini bir değişken olarak yerleştirdiğimizde katılımcılarımızın kültür ve tarihsel süreçler ve sosyalizm arasında ilişki kurma biçimlerinde, nedenler ve sonuçları gerekçelendirme biçimlerinde değişimler gözlemedik. Bu durumun iki nedeni olabilir. Birincisi; literatürde birçok örneğine rastladığımız üzere sosyalizmin inanç ve gelenekler konusuna yaklaşım biçiminin doğurduğu problemliler sonuçlardır. Sosyalizmin materyalist algılayışı merkeze alan dünya görüşü kuşkusuz din ve gelenekler hususunda yapısökümcü bir etkide bulunarak dinin ve geleneğin dışlanmasına sebebiyet vermiştir. Bu noktada Alevilik ve gelenek ile sosyalizm arasında kurulan ilişki, eklenmeden öte, eğilimsel bir ilişkidir. Bu noktada Kürt siyasal hareketinin kimlik ve kültür konusunda sosyalizmden ayrıştığını, eleştirisinin ve doğurduğu olumsuz sonuçları düzeltmeye dönük bir paradigmaya sahip olduğunu ve bu durumun siyasal gücünü artırdığını söyleyebiliriz. Hâlihazırda katılımcılarımızın bir bölümü inanç gelenek ve sosyalizm arasındaki bu problemliler ilişkiyi işaret eder biçimde açıklamalarda bulunmuşlardır. Katılımcılarımız 1960'lardan sonra Tunceli'de güçlenen sol hareketlerin kimlik ve kültürel değerlere karşı, mesafeli, zarar verici dışlayıcı yaklaştığını belirterek,

sol sosyalist hareketler içerisinde etnik ve dinsel kimliğin özelde Zazalık ve Aleviliğin unutulmaya yüz tuttuğunu, aleviler arasında ateizmin yaygınlaştığını bu sonuçların sosyalist hareketlerin Aleviliğe yaklaşımından kaynaklandığını belirtmişlerdir.

İkinci katılımcı; *70-80 arası tabi ki devrimci hareketlerin, sosyalist hareketlerin Dersim'e çok büyük kazandırdıkları vardır ama kaybettirdikleri de vardır. Birçok devrimci hareket belki bunu görmez, kabul etmez ama özellikle o dönemlerde marksizmin dine yaklaşımından kaynaklı, Dersim'de devrimci örgütlenmeler tarafından abartılarak uygulamaya konuldu. Dersim Alevi inancının bir geleneği olan ya da adalet sisteminin bir uygulaması olan pirlilik, rayberlik (reber) yani kendi iç hukuku yok edilmeye çalışıldı. Tarumar edilmeye çalışıldı, pirlere karşı bir kampanya geliştirildi, rayberlere karşı, Cemlere karşı bir kampanya geliştirilmeye çalışıldı. (Edip; Bugün gençler arasında ateizmin yaygın olmasının sebebi bumudur?) Ama baktığımızda bugün devrimci Marksist örgütlenmeler bile bugün kendi içerisinde örgütlenen bireylerin inançlarına dokunmazlar, karışmazlar yani mutlaka da ateist olması gerekmiyor ama o gün itibariyle şöyle bakıyorduk biz, ben de çok gençtim, yani Alevi inancının bu değerlerine kim ne kadar hızlı saldırırsa kim ne kadar keskin saldırırsa sanki daha o kadar devrimci oluyor mantığı vardı. Mesela burada büyük bir yanlış yapıldığı kanaatindeyim ben. Yani o mekanizmanın çökertilmesiyle, o mekanizmanın yok edilmesiyle Dersim'in büyük kayıplara uğradığını düşünüyorum ben çünkü Alevi inancında bu mekanizmalara baktığınız zaman çıkar sağlama yoktur, mülk edinme yoktur, zengin olma yoktur, buradan köşeyi dönmece yoktur. Tamamen bu toplumun kendi içerisinde kurduğu, var ettiği adalet sistemidir, eşitlik sistemidir. Bir Cem'e girdiğiniz zaman köydeki en zengin ile en yoksulun eşitlendiği bir ortamdır. Yani buda aslında sosyalizmde de reddedilmeyen bir şeydir. Aslında sosyalizmde uygulamaya koyduğu budur. Yani o dönem devrimcilerin yapmak istedikleriyle, kurdukları halk mahkemeleriyle Cemler arasında bir fark yoktur aslında. Ama biz ne yaptık, önce bu değerlere saldırdık, bu değerleri yok etmeye çalıştık, çok ciddi kayıplar yaşandı ve bir 20 yıl boyunca bu mekanizma yeniden kurulamadı, inşa edilemedi. Ne zamanki bizler, devrimci örgütler bu konuda özeleştirel davranmaya başladık yeniden bu değerler test edilmeye başlandı (48, Erkek, Siyasetçi).*

Beşinci katılımcı; *Dediğim gibi çok kitabi analizlerden gitmek istemiyorum. Ne yaşadık biz. Biz 68 kuşağının 70'li dönemlerde siyasal hareketlerinin en büyük yanlışlığının kendisinin var etmiş olduğu toplumsal değerlerle en başta bir çatışma içerisine girmekten kaynaklandığını ileri sürüyoruz. Bakın o dönem dedeler soyguncu, sömürücü efendim ne söyleyeyim insanı direkmen uyutan gibi sloganlarla toplum içerisinden dışlandılar. Dede ile talip arasındaki köprüyü yıktılar ve bu insanlar kendilerine kapitalizmi, emperyalizmi düşman olarak algılayıp bunlara karşı mücadele etmesi gerekirken genelde tırnak içerisinde söylüyorum tabi bunun içerisine faşizm, cart curt şovenizm hepsi girebilir yani kapitalizm kendi içerisinde pek hayırlı değil tabi ki ama genel çerçeve bu. Bunlar ne yaptılar biliyor musunuz? Kendilerinin var ettikleri toplumun değerleriyle çatıştılar. Neymiş Aleviliği ne Allah'ı ne dini ne kuranı ne cemi ne piri ne dedesi ne mürşidi deyip toplumun dinamikleriyle toplumun kendini var ettiği köklerle çatışma yarattılar ve kopardılar ve o dönem bizim köyde Seyit Sabri vardı. Cem'imizi bastılar o dönemin gençleri. Benim babam anlatıyor, oğlum diyor o dedeyi toplum içerisinde en ağır hakaretler ederekten sürgün ettiler on yıl. On yıl biz pirsiz kaldık, on yıl bizim toplumsal sorunumuzu çözen olmadı. On yıl bizim köydeki su davalarını çözen olmadı. On yıl biz kime ne diyeceğimizi şaşırarak bir boşluğa düştük ve biz ister istemez ateizm tırnak içerisinde, dediğimiz sürece onlar tetikledi. Bugün 68 kuşağında kendini gördüğü her kesimde, kendini öyle gören her kesimde bu özelleştirmeyi verip geriye dönüp bunun düzeltilmesi için en büyük çabayı sarf edenlerin onlar olması gerektiğini düşünüyorum ve bu noktada bize karşı hatalılar ve boyunları bükük. Çünkü bu ne oldu biliyor musun egemen sistemin çarkına su taşıttınız siz. Çünkü biz yüz yıllardan beri merkezi egemen anlayışa karşı inancımızla direndik, sazımızla direndik, Alevi Kızılbaş anlayışımızla direndik ama siz geldiniz bizim içimizdeki bu ana direnişi kırmaya çalıştınız (33, Erkek, Alevi Piri).*

Birinci katılımcı; *Tabi daha yakındır ama genel olarak Kürt siyasal hareketinin PKK'nin inançlara yaklaşım hattı aslında geçmiş solun eksik ve hatalarından da yola çıkarak çıkarılmış bir deneyimdir. 70-80'deki o yanlışta PKK düşmemiştir... Alevi inancını ve gelenekleri, cemi rayberliği dedelik makamı dışlamamıştır. Solun yaptığı laiklik gibi görünse bile açık bir din ve kültür düşmanlığından başka bir şey değildi. PKK farklı olarak Gerçek anlamda bir laikliği savunmuştur ama bu laikliği inanan insanların inançlarına*

baskı unsuru olarak kullanmamıştır. Yani Kemalistlerin üstten dayattığı o seküler anlayışı yapmamıştır. Gerçek anlamda bir laiklik anlayışı içerisinde herkese eşit davranabilmiş, karışmamış, bir kimsenin inancını onun inancının özünü koruyarak geliştirmesine katkı sunmuş ve zemin oluşturmuştur. İşte Kürdistan Aleviler Birliği örgütlenmesi, Yezidiler örgütlenmesi, Süryaniler ve daha sayabileceğimiz birçok örgütlenmenin temelinde yatan budur. Yani PKK şunu görüyor, yani bu toplum egemenler tarafından ön yargıları içerisinde pişirildi, o ön yargılar içerisinde kutuplaştırıldı ve toplumsal değişim dönüşümler kısa sürede olmayacağına göre o zaman bu işin en kolay çözümü ve güvenliğine alma şeyi herkesin kendi öz gücüne dayanarak kendi örgütlülüğünü yaratabilmesi. Yarın süreçler ile ilgili toplumsal önyargılardan kaynaklı sıkıntılar oluştuğunda herkes düşünse kendisini hem muhafaza edebilir hem sözünü söyleyebilir (40, Erkek, Siyasetçi).

Katılımcılarımız arasında CHP'nin negatif hafıza konusunda yaklaşımını hafızayı kurgulayış, hatırlayış ve gerekçelendirme biçimini problemlili bulan Dersim katliamının faillerini Mustafa Kemal Atatürk ve CHP gören, CHP'nin kimlik problemleri konusunda yaklaşımını pratiklerini sorunlu bulan katılımcılarımıza “o halde Tunceli’de CHP’nin bir siyasal parti olarak bu kadar güçlü olmasının nedenleri nelerdir?” sorusunu sorduk. Bu soru aynı zamanda genel seçimlerden sonra medyada dilendirilmiş uzun bir süre gündemde kalmıştır. Bununla birlikte gündelikte, sosyal medyada uzun uzadıya konuşulmuş, Aleviliğin stockholmsendromu, celladına âşık olma, gibi sorunlu bulduğumuz söylem pratikleriyle tartışılmış, Tunceli’de CHP’nin seçmen kitlesinin güçlü olmasını bir çelişki olarak görülmüştür.

Katılımcılarımızın açıklamalarına bağlı olarak beş temel nedenin sunulduğunu söyleyebiliriz. Birincisi; tarihsel süreçlerle ilişkili olarak CHP’nin sol bir parti olarak algılanmasının tercih edilmesinde önemli olduğu yönündeki görüştür. Bu görüşü savunan katılımcılarımız bu yanılının 1980lerden sonra CHP’nin siyasal alanda kendisini konumlandığı alanla ilişkili olduğunu belirterek, ortanın solu fikrinin ve sonrasındaki pratiklerin doğurduğu sonuçların toplumda bu tarz bir algının oluşmasına sebebiyet verdiğini belirtmiştir.

Birinci katılımcı; *Türkiye’de maalesef sol dediğiniz zaman akla gelen CHP oluyor. (Araştırmacı: benim kastettiğim anlamda sol; sosyalist, marksist, leninist) anlıyorum ama halk bazında bakıyoruz, halk solculuğu CHP olarak*

nitelendiriyor. Sağtandansı muhafazakâr vatandaşlara baktığınız zaman onların gözünde de komünistler CHP'lilerdir. Dolayısıyla yapılması düşünülen her konjektürel süreçte bu algı yanılsaması üzerinden politikalar belirlenmiş, tabi bunun karşısında gerçek anlamda sosyal demokrat, özgürlükçü sol ya da evrenselci sol diyebileceğimiz daha sosyalist Marksist damarlar ise aslında beklide tarihsel süreç içerisinde rol oynayabilecekleri dönemler rollerini oynayamadıkları için bu görev Kemalist, ulusalcı CHP'ye kaymış durumdadır. (Araştırmacı: Misyona derken tarihsel olarak 70-80 arası mı?) Tabii evet, nasıl oluyor açıklayayım; şimdi 70-80 döneminde kitleler egemen olan devletten kitli bir kopuş içerisindeyken aslında o dönemin sosyalistleri bir anlamda bu süreci doğru değerlendiremedikleri için, CHP üzerinden bir şey yapabilir miyiz noktasıyla kitleleri CHP'ye yönlendirdiği için kitlelerdeki algı ve alışkanlık CHP'nin solculuğu üzerinden kaldı. Hâlbuki CHP o zamanda ulusalcı bir partiydi ve sol ile hiçbir zaman alakası olmadı. Toplum ortanın solu kavramıyla manüplatif bir zemine sürüklenildi. Zaten Bülent Ecevit'in bu noktada iyi bir belirlemesi vardı, hani artık ölümüne yakın bir zamanda yaptığı itiraflardan biri; 'Bu memlekette komünizmin gelmesini önleyen, Komünizme karşı mücadele dernekleri değildir, Komünizmin gelmesini önleyen varsa oda biziz, biz önledik, bize teşekkür edilmeli, biz ortaya solun fikrini atmasaydık memlekete komünizm gelirdi.' Şimdi aslında bu bir gerçeğin itiraftıydı, dolayısıyla Dersim'de bu ayrışmanın daha farklı kodları da var (40, Erkek, Siyasetçi).

İkincisi; 1980'lerden sonra yükselişe geçen daha sonra bir biçimiyle iktidara gelip, iktidarla resmi ideolojiyi dönüştüren bir bakıma onunla dönüşen İslam'î hareketlerin Alevi algısına karşın, Alevi kimliğine sahip olan bireylerin CHP'nin laik/ sekülerparadigmasının can simidi işlevi görmesinden kaynaklı tercih edildiği yönündeki görüştür. Bu görüşü savunan katılımcılarımız Alevilerin Sünni İslam'ı merkeze alan ideolojilerin pratiklerine ve amaçlarına karşın duydukları korku ve endişenin CHP'yi tercih etmelerine etken olduğunu belirtmiştir. Üçüncüsü; rant, kişisel nüfuz edinme gibi şahsi çıkarların CHP'nin tercih edilmesinde etken olduğu görüştür. Katılımcılarımız arasında bu görüşü savunanlar sıklıkla CHP'li milletvekillerini ve çalışanlarını örnek göstermiştir Dördüncüsü halkın CHP'yi tercih etmesinin 80 yıllık inkâr, imha ve asimilasyon süreçlerinin devlet adına kazanımının sonucu olduğunu belirtmiştir. Katılımcılarımız, katliamların ürettiği yok olma korkusu, yoğun asimilasyon

süreçleri, köy sürgünleri gibi devletin Dersim özelindeki pratikleri bunun gerekçesi olarak sunmuşlardır;

Dokuzuncu katılımcı; *Yani bunlar biraz çıkar menfaat ilişkileri üzerine kurulan parti üyelikleri, parti yöneticilikleri yoksa bunlar gerçekten inanarak veya severek veya bilemiyorum. CHP'nin şuyunabuyuna âşık onun tüzüğüne, programına inanan oraya giden insanlar değil, oraya giden insanların çoğu yarın öbür gün Kemal Kılıçdaroğlu işte iktidar olur, ana muhalefettir, işte şudur budur biz buralardan nasıl pay koparıyoruz. Çünkü biz bunları çok iyi bir şekilde yaşadık ve yaşıyoruz yani çıkar ilişkisi (53, Erkek, Gazeteci).*

İkinci katılımcı; *CHP'ye oy veren kesimlerin daha doğrusu bunların başında olanların; milletvekilleri, il başkanları, ilçe başkanları, iş adamları daha çok rant kaynaklı, yani oradan bir çıkar elde etme işte bir dönem CHP'nin iktidarda olduğu dönemlerde çeşitli illerde yada Dersim merkezde iş sahibi olma, işe girme, devlet katında biraz ekonomik çıkar elde etme, ihaleleri elde etme ya da parti sayısı ile belli kalemlere gelme, bunu bir basamak olarak kullanıldığını söyleyebiliriz (48, Erkek, Siyasetçi).*

Beşincisi ve katılımcılarımız arasında en çok dillendirilene ve ilk sırasındaki neden, CHP genel başkanı Kemal Kılıçdaroğlunun alevi kökenli ve ailesinin Tuncelili olmasıdır. Ek soruyu sordüğümüz bütün katılımcılarımız bu nedeni savunmuş, CHP'nin seçim çalışmalarında Kılıçdaroğlunun etnik kökeninin ve dinsel kimliğinin medyada ve alanlarda bir argüman olarak kullanıldığını ve başarılı olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda son dönemlerde popülaritesi artan siyasal geçmişinden ötürü birçok hareket tarafından tanınan tarihsel hafıza ve kimlik üzerine akademik çalışmalar yapan Hüseyin Aygün'ün de CHP'nin tercih edilmesinde önemli bir etken olduğunu belirtmiştir.

Dördüncü katılımcı; *Ama öbür taraftan CHP çelişkisi var. Mesela son ölçeklere baktığımızda CHP'nin yükseliş yapmasının nedeni Kemal Kılıçdaroğlu . Yerel seçimlerde. Genel seçimlerde galip geldi. İnsanların bir bölümü işte 38 de yer almasına rağmen CHP'nin alevi insanlarda laiklik hassasiyeti vardı mesela dersimde böyle düşünen çok. Kürdistan kurulursa dersim ne olacak. Dersimi nereye koyacaklar. Biz işte aleviyiz. Baskın bir Sünni anlayış olacak. Bize her şansı tanıyabilecekler mi. Kafalarda bu soru işareti var. CHP'ye bu*

kadar yatkın olmanın nedeni en azından laikliği savunmalarıdır diye düşünüyor (35, Erkek, Gazeteci).

On ikinci katılımcı; *Seçim dönmelerinde CHP propagandasını Kılıçdaroğlu üzerinden yaptı. Hemen hemen her yerde, facebooktasokakta okulda alevi başbakan, Dersimli başkan gibi şeyler paylaşıldı. İnsanlar gaza geldi heyecanlandı. Kendi kimliklerinden biri Dersimli bir başbakan olacak fikri yerleştirildi insanların kafasına. Dilimizi kültürümüz sahiplenecek özgünlüklerimizi bilen bir başbakan olacak fikri insanların balıklamasına CHP'ye atlamalarına neden oldu. Aygün ise tanınmış biri idi. Dersim katliamı ile ilgili çalışmalar yapmış, bir avukat olarak Avrupa insan hakları mahkemesine sunmuştu. Galiba ilk o sunmuştu. Alevilik Kürtler üzerine çalışmalar yapmıştı. DHF den geliyordu. Sosyalistlerde önemsiyordu. Merkez zaten Aygün'e verdi bu nedenle. Âmâ boşa çıktı. Kılıçdaroğlu Katliamları kabul etmiyor. Dersimli olduğunu bile kabul etmiyor. Türk ailevisiyim diyor... Aygün hepten unuttu sorunlarımızı (28, Erkek, Üniversite Öğrencisi).*

Son olarak katılımcılarımıza sizce dersim Kürdistan coğrafyasının bir parçası mıdır? Yoksa özgün bir bölge midir? Veyahut bu iki mekânsal aidiyetten öte Türkiye cumhuriyetinin bir parçası mıdır? Sorusunu sorduk. Bu soruyu sormamamızın nedeni bireylerin sahip oldukları kimliklerini ilişkilendirdikleri mekânsal bağlamın izini sürerek mekânsal aidiyetler kimlik ve politik tutum arasındaki ilişkiyi gözlemlemektir. Katılımcılarımızın açıklamalarına baktığımızda kendisini Kürt etnik kimliğine ait hisseden ve politik tutumunu Kürt siyasal hareketi yönünde kullanan katılımcılarımız Tunceli'yi Kürdistan'ın bir parçası olarak görmüşlerdir. Bu tarz bir mekânsal aidiyet vurgusu yapan katılımcılarımız Tunceli'nin gerek etnik kimliği gerek dili ve kültürel kodları yaşanmışlıkları açısından Kürdistan'ın bir parçası olduğunu belirtmiştir. Politik tutumunu sol sosyalist hareketler yönünde kullanan katılımcılarımız ise hem Kürdistan'ın parçası olarak görmüş hem de kendi içinde ayrı özerk bir bölge olarak nitelendirmişlerdir. Bu tarz bir mekânsal ilişki kuran katılımcılarımız etnik ve politik anlamda Kürdistan'ın parçası olarak görmüş, sahip oldukları dinsel kimlikleri ve kültürel pratikleri münasebetiyle özgün bir bölge olduğunu belirtmişlerdir. Politik tutumunu CHP yönünde kullanan etnik kimliği Türk olan katılımcılarımızın bir bölümü ise soruyu anlamsız bulduklarını belirterek cevap vermemiş, Bir bölümü ise Türkiye cumhuriyetinin parçası olduğunu belirtmişlerdir. Bu tarz bir mekânsal tanımlama yapan katılımcılarımız ise meşru

yasal düzlemde tanınmayan mekânsal adlandırmaları sorunlu bulmuş, Tunceli'nin bütün özellikleriyle bir Türkiye şehri olduğunu belirtmiştir.

Dokuzuncu katılımcı; *Şimdi Dersim Kürdistan'ın bir parçasıdır ve Dersim Kürdistan'ın bir parçası olduğu için 1937-38 katliamları yaşanıyor. Biliyoruz yani şimdi o dönemlerde Atatürk'ün, Kurtuluş savaşında Kürtlere, Lazlara yani buradaki etkin azınlıklara Kürt ulusuna verdiği sözler vardır. Kurtuluş savaşı tüm Türkiye'de yaşayan (Edip; otonomi, federal) evet, gidin bugün Çanakkale'de Kürdü de, Dersimlisi de bilmiyorum Urfalısı da, Diyarbakırlısı da bilmiyorum orada şehitlikleri vardır yani ne yapmışlardır orada bir halk savaşı vermişlerdir. Emperyalist ülkelere karşı bir halk savaşı vermişlerdir ve ülkeyi kurtarmışlardır ama verilen sözler yerine gelmediği için iç isyanlar başlamıştır ve burası da Kürt, Kürdistan bölgesi olduğu için ve o yıl verilen sözler yerine gelmediği için o isyanlar ondan sonra başlamıştır, mesele budur (53, Erkek, Gazeteci).*

Dördüncü katılımcı; *Dersim hem özgün hem de Kürdistani bir şehirdir. Yani özgünlüğü şuradan geliyor; bu coğrafya işte inancıyla diliyle kültürüyle ibadet şekliyle, ölümüyle yok oluşuyla özgündür. Ben dersimi egedeki akidenizdeki Alevilerle de bir tutamıyorum. Benzeştiremiyorum. Buradaki Kızılbaş anlayışı çok özgün ve başka bir yerde olduğuna inanmıyorum. Kürdistani tarafı ise dersim dil, yani Zazaca Kürtçenin bir lehçesidir. Tabi kiler farklı diye biliyorlar. Dil farklıdır Zazalar farklı uluslardır dese bile böyle olduğunu düşünmüyorum. Aynı zamanda politik anlamda da Kürdistani'dir. Ashında Kürdistan'ın dinamiğidir. Keza itiş gücüdür. Yalnız mekânsal anlamda düşündüğümüzde özel bir Kürdistan içinde Kürdistan'a bağlı yarı özerk bir bölge olarak tanımlanmalıdır Dersim (35, Erkek, Gazeteci).*

Birinci katılımcı; *Şimdi şöyle bir yanlgı var; Dersim Kürdistan'ın bir parçasıdır ama şimdi bunun yanında Dersim'in kendi özgünlükleri, farklılıkları yok mu dersiniz, belki de Kürdistan'ın en özgün parçalarından biridir. Niye en özgün parçalarından biridir çünkü sınır hattı içerisindeki değişime en yakın yerdir Dersim. Bunun yanında üretim ilişkileri, bilgilenme, aydınlanma faaliyetlerine erken girişmesinden kaynaklı bir farklılığı var. En önemlisi de inançsal olarak farklılığın getirmiş olduğu toplumsal şekillenmesi farklı ama bu Dersim'i Kürdistan'ın bir parçası olmaktan alıkoyacak bir şey değil. Şimdi biz toplumsal değişim ve dönüşümleri irdelerken ya da bir aidiyet duygusunu*

kurarken neresinden yaklaşacağımız nokta önemli. Evet Dersim'de bir kadın daha özgür bir yaşam içerisinde yer alabilir, davranabilir, Kürdistan'ın bir başka yerinde daha geri temelde durabilir ama bu farklılık hangi sebeplerden ortaya çıkmış, bunu iyi analiz edebilmek lazım. Özü itibariyle farklı olduğundan değil şimdi baktığımız zaman özüne inmezseniz gerçekten meseleyi iyi kavrayamazsınız. Yani gerçekten Dersim'de kadın özgür müdür sorusunu sorarsınız. Yani rahat modernist bir yaşam sürmesi onun özgürleşmesi anlamına geliyor mu? Yani Bitlis'teki kadın dayak yiyordu Dersim'deki yemiyor mu? Yani yaşamın içerisinde siyasetten tutalım emek boyutun kadar ne kadar inisiyatif ve söz hakkına sahibiz. Buralardan yaklaştığımız zaman özü itibariyle aslında çok fazla farklı olmadığını görürsünüz. Yani biçimsel bir farklılaşma vardır. Toplumsal yaşamada, toplumsal ahlakta bunun getirmiş olduğu bir takım değişimler de vardır. Ama bu farklı olduğu için değil, bu girdiği üretim ilişkilerinden kaynaklı bu aydınlanma düzeyinin farklılaşmasından kaynaklı. Bir bütün olarak baktığın zaman Kürdistan'daki inancaşal gerçekliklerin hepsini Dersim'de görürsünüz, dilsel gerçekliklerin hepsini görürsünüz, Feodal geleneklerin hepsini Dersim'de görürsünüz. Boyutu farklı da olsa görürsünüz. Yani şimdi çok devrimci çok sosyalist olan, Dersim'de insanlara nereli olduğunu sorduğunuzda ilk söylediği şey aşiretidir. Şimdi çelişki değil mi bu o zaman. (Araştırmacı; Bu farklılıklar daha çok özeldemi?) Tabi ki üretim ilişkileri, politik düzey, sistemle olan ilişkileriyle alakalı bir şey daha çok. Dağın yükseklerinde yaşayan insanla ovada yaşayan insanın sistemle etkileşimi bağı aynı şey değildir. Ondan kaynaklı bir durum ama Dersim Kürdistan'dır. Yani Kürdistan ulus fikrinin oluşmasının şeyleri de ilk buralardan çıkmıştır. Cumhuriyete ilk başkaldırı buralardan olmuştur. Sanıldığı gibi Alevilik Kürtlükten çok uzak olan bir şey değil. Tam tersine Kürtlük ve inancaşal olarak Alevilik eski tarihsel kökeniyle Hevranilerden, Eyliaflardan, Mazdalardan, şeylerden aldığı zaman böyle bir gerçeklik var. (Edip; Siz kopuşu 16. Yüzyıldan başlayarak mı algılıyorsunuz yoksa 20. Yüzyıldan mı?) 14. 16 yüzyılda, Türklerin, yani Türk Alevilerin ön plana çıkmasıyla değişim başlıyor, Baba İshak ayaklanmaları, Bektaşilerin gelişim süreçleri daha erken bir süreçte (40, Erkek, Siyasetçi).

Sekizinci katılımcı; Türkiye cumhuriyeti vatandaşıyım. Söylediğiniz yer adları ne yasalar neslinde var ne de gerçekte Kürdistan diye bir yer var. Tunceli en başından beri cumhuriyetin değerlerine bağlı okuma yazma oranı, başarısı

cumhuriyetin değerlerine bağılı konusunda örnek bir cumhuriyet kentidir. Soru ideolojiktir. Çok mantıklı bulmuyorum mekânla kimlik arasında kurmaya çalıştığımız şeyi (35, Kadın, Siyasi Parti alışanı).

5. SONUÇ

2011 genel seçimleri açıklandığı akşam Fuat Keyman katıldığı bir televizyon programında çarpıcı bir açıklamada bulunmuştu; ‘Türkiye siyaseti ve siyasal haritası artık kimlikler üzerinden şekillenmekte’. Kuşkusuz genel seçim sonuçlarını incelediğimizde bu savı destekler birçok göstergeyle karşı karşıya kalıyoruz. Türkiye siyasetine baktığımızda; kimlik siyasal bir argüman olarak kullanılmış, kimlik problemleri siyasal parti programlarının gövdesini oluşturmuş, kimlik sorunları ülke sorunları arasında en önde yerini almış, bağlantılı olarak kimlik siyaseti ya da kimlik temelli siyaset siyasal alanın en temel siyaset yapma biçimine dönüşmüştür. Siyasal eyleyicilerin kimlik problemleri üzerine yaklaşımları, tavır, tutum söylem ve pratikleri kısa zamanda siyasal toplumsallaşma aracı olan medyada etkisini göstermiş, ülkemizde sosyal medya araçlarının kullanım sıklığına bağlı olarak kısa sürede kimlik temelli siyasallaşma toplumsal alanın, gündelik yaşamının kılcal damarlarına kadar sirayet etmiştir.

Kimlik sorunlarının siyasal alanın merkezinde yer alması esasen ulusalcılığın tesis edilmeye başlandığı dönemlerin zihniyet ve uygulamalarının sonuçlarıyla ilişkilidir. Ulusalcılığın öznesi olan Türk ulusal kimliğinin kurgulanış ve tesis edilme biçimi, tanımlama biçimi ve içeriği, sorunun temel dayanaklarını oluşturmuştur. Ulusal kimliğin üst kimlik ve vatandaşlıktan öte tek kimlik olarak sunulması, Türk ulusal kimliğin Sünni Hanefi İslamı merkeze alan dinsel karakteri ve etnisist bir içeriğe sahip olan etnik karakteri, bu tanımlamanın içerisinde yer almayan etnik, dinsel ve kültürel kimliklerin ulusal kimlik dairesinin dışına itilmesine sebebiyet vermiştir. Ulusal kimlik daha sonra inkâr ve asimilasyon gibi bir dizi patrikle teritoryal sınırların içerisinde yer alan hakların tamamına dayatılmış, ulusal kimlik tesis edilmeye çalışılmıştır. Ulusal kimlik dairesi içinde yer alamayan ya da kendi etnik, dinsel ve kültürel kimlikleriyle siyasal ve toplumsal alanda var olma talebinde olan halklar siyasal alana bu taleplerini sunmuş, demokratik yollarla kimlik temelli mücadeleler vermiştir. Ulus devletinin talepler karşısında tepkisiz kalması, direnç göstermesi ve bir dizi pratikle bu taleplerde bulunan siyasal hareketleri bertaraf etmesi mücadelelerin biçimini dönüştürmüştür. Özellikle ülkede etnik anlamda yoğun bir nüfusa sahip olan Kürtlerin sivil siyaset alanının içinde yer alma çabası, kimlik temelli hak ve özgürlük arayışının içinde yer almaya başlaması ve devletin direnci ve sorunlu pratikleri PKK’nın tarih sahnesine çıkmasına

sebebiyet vermiş, kimlik problemleri oldukça sorunlu bir biçimde tartışılmıştır. Bu açıdan düşündüğümüzde siyasal alanın söylem ve eylem biçimi ulusal kimliği dayatan resmi ideoloji ile buna refleks gösteren ideolojiler üzerinden şekillenmiştir. Bu durum kimlik problemlerini, dönemsel olarak *doğu sorunu*, *Kürt sorunu* ve *kimlik sorunu* başlıkları altında siyasal mücadele alanının temel öznesine dönüştürmüştür.

Tunceli'nin gerek tarihine gerekse siyasal, kültürel, ekonomik ve sosyal anlam haritasına baktığımızda resmi ideoloji ile karşı ideolojiler arasındaki mücadelenin kristalize edilmiş bir haliyle karşı karşıya olduğumuzu söyleyebiliriz. Türk ulusalcılığının Dersim'e temas etme tarzını ve yoğunluğunu şekillendiren Türk ulusalcılığının etnik anlamda Türklüğü dayatan, dinsel anlamda Sünni İslamı merkeze alan ve batılılaşmacı/modernleşmeci karakteri, Dersim'in geleneksel yaşam biçimini, nüfusun çoğunluğunun Kürt kimliğine sahip olmasını ve halkın Alevi inancına sahip olmasını sorunlu bulmuş, siyasal ve demografik mühendislik projeleriyle halkın etnik, dinsel ve kültürel yapısını dönüştürülmeye çalışılmıştır. Ulusalcı ideolojiye karşı halkın gösterdiği dirençler büyük bir sertlikle kırılmış, katliamlar, sürgünler ve asimilasyonlar takip edilen dönemlerdeki pratikler olmuştur. Ulus devletin pratiklerinin sertliği aynı zamanda kente muhalif bir siyasal kültürün oluşmasına sebebiyet vermiştir. Tunceli Türkiye ortalamasının üstünde siyasal örgütlenme çeşitliliğine sahip olması, bu örgütlerin büyük bir çoğunluğunu sol sosyalist hareketler ve Kürt siyasal hareketinin oluşturması ulusalcılığa karşı refleksün ürettiği bir sonuçtur. Aynı zamanda tersi bir biçimde Türk ulusalcılığının pratiklerinin sertliği devlet adına kazanımlar üretmiş, Tunceli Kemalizm'in ideolojik taşıyıcılığını yaptığını düşündüğümüz CHP'nin de güçlü olduğu parti konumunda yer almıştır.

Resmi ideoloji ve karşı ideolojiler arasındaki mücadelelere alan çalışması yaptığımız dönemde katılımcıların açıklamaları ve gözlemlerimiz ışığında sıklıkla karşılaşmıştır. Görüşmelerde sorduğumuz soruların büyük bir çoğunluğunda ideolojik bir kutuplaşma ve mücadele ile ilgili veriler ortaya konulmuştur. Örneğin politik tutumunu CHP yönünde kullanan katılımcılarımızın tamamı ulusalcı bir uygulamanın sonucu olduğunu düşündüğümüz Tunceli adlandırmasını tercih ederken, politik tutumunu sol sosyalist hareketler ve Kürt siyasal hareketi yönünde kullanan katılımcılarımız Dersim adlandırmasını tercih etmişlerdir. Bu ayrım söylem düzeyinde keskin sınırların, kutuplaşmanın ve mücadelenin var olduğunu işaret etmektedir. Siyasal

jargonda sıklıkla karşılaştığımız Pekeke /Pekaka söylem biçimi nasıl bireylerin politik tutumlarıyla ilgili belirgin bir ayrışmayı işaret ediyorsa, Tunceli/Dersim adlandırmaları bu tarz bir söylem ve ideoloji ayrışmasına dönüşmüştür. Dersim adlandırmasını tercih eden siyasal hareketler-özellikle Kürt siyasal hareketi-siyasal alanda ve gündelik yaşam pratiklerinde bu adlandırmanın kullanımını yaygınlaştırmak adına bir dizi çalışmalarda bulunmuştur. Tersine bir biçimde CHP'li siyasal eylemciler parti çalışmalarında, bildireler ve söylemlerinde Tunceli adlandırmasını kullanmaya özen göstermiş, Cumhuriyetçi dili sürdürmeye devam etmiştir.

Tunceli'de karşılaştığımız bir başka mücadele ve kutuplaşma kimlik hususudur. Katılımcılarımız arasında politik tutumunu CHP yönünde kullanan katılımcılarımızın tamamı kendini Türk olarak tanımlamış, politik tutumunu Kürt siyasal hareketi ve sol sosyalist hareketler yönünde kullananlar ise çoğunlukla kendilerini Kürt olarak tanımlamıştır. Bu sonuç bireylerin sahip olduğu etnik kimlikleriyle politik tutumları arasındaki ilişkiyi ortaya koymuş, bireylerin politik tutumlarının etnik kimliklerini inşa ve yeniden inşa ederken kurgulama sürecinde üretilen ayrımlar ve ortaklıkların kültür-ideoloji bağlamında tesis edildiğini göstermiştir. Aynı zamanda etnik kimliklerini inşa ve yeniden inşa ederken kimliklerini dayandırdıkları veya ilişkilendirdikleri tarihsel ve kültürel olguları anlamlandırma ve yorumlama biçimlerinde farklılıkların olduğu yönünde bir muhteva yaratmış, ayrım veya ortaklıklar bunu kanıtlar bir durum almıştır. Örneğin katılımcılarımız arasında etnik kimliklerini tarihsel bir gösterge konumunda olan aşiret üzerinden açıklayan katılımcılarımız arasında görüş ayrılıklarının olduğunu gözlemledik. Beş Kureyşan aşiretine mensup bireyle mülakat yaptık. Kendilerinin Kureyşan aşiretine mensup olduklarını belirten katılımcılarımızın ikisi Kureyşanların Kürt aşireti olduğu yönünde açıklama yaparken biri Arap ikisi Türk olduğu yönünde açıklamalar yaptı. Kürt olduğu yönünde açıklamalarda bulunanlar Kürt siyasal hareketinde yer alırken Arap olduğunu belirten sol-sosyalist yapılanmada, Türk olarak tanımlayanlar ise CHP seçmenleriydi. Katılımcılara etnik köken üzerine bu tarz görüş farklılaşmalarının nedenini sorduğumuzda üç temel gerekçe sunmuşlardır. Türk ulusalcılığının tekleştirici, asimilasyoncu pratiği ve Türkleştirme politikaları, sürgünler ve iskânlarla Tunceli'nin etnik yapısının değişmesi ve son olarak Tunceli'de halkların etnik kökenleri üzerine tarih çalışmalarının yeterince yapılmamasıdır. Bu arayış bize hemtarihsel hafızanın, kimliğin inşa ve yeniden

inşa sürecindeki merkezi konumunu hem de inşa sürecinde ulusalcılık ve karşı ulusalcılığın, Tunceli özelinde etnisite bağlamında keskin bir ayrışma ürettiğini göstermiştir.

Alanda karıştırdığımız ideolojik anlamda bir başka ayrışma ise hafıza hususundadır. Politik tutum ve hafıza arasındaki ilişkiyi ortaya koymak adına katılımcılara Tunceli'nin tarihsel belleğini şekillendiren Dersim katliamı (olayı) Dersim sürgünleri, Maraş katliamı (olayı), Madımak katliamı (olayı), köy boşaltılmaları (sürgünleri) gibi tarihsel olguları nasıl gerekçelendiriyor ve yorumluyorsunuz sorusunu sorduğumuzda farklı politik tutumlara sahip olan bireylerin negatif hafızayı kurgulama ve yorumlama biçimleri arasında yoğun farklılıkların olduğu ortaya konulmuştur. Ayrışmanın ilk göstergesi söylem düzeyindedir. Politik tutumlarını CHP yönünde kullananlar dışındaki katılımcıların tamamı tarihsel olguları adlandırırken olay yerine katliam, boşaltılma yerine sürgün adlandırmasını tercih etmiş, olay ve boşaltılma adlandırmalarını olumsuz ve sakıncalı bulmuşlardır. Katılımcıların bazıları gerekçelerini de sunarak Dersim, Madımak ve Maraş katliamlarına olay demenin, Dersim ve köy sürgünlerine boşaltılma denilmesinin, tarihsel gerçeklerin çarpıtılması, önemsizleştirilmesi ve unutturulması amacıyla devletin söylem düzeyindeki müdahalesi olduğu tarzında açıklamalarda bulunmuşlardır.

İkinci olarak ayrışmadaki negatif hafıza örneklerine, yoğunluğu, failleri ve konusunda karşılaşılmıştır. Katılımcılar arasında politik tutumunu Kürt siyasal hareketi ve sol sosyalist hareketler yönünde kullananlar Dersim katliamını coğrafyadaki örneklerle ilişkilendirerek, halkın etnik ve dinsel kimliğinin türk ulusalcılığı için problem teşkil ettiğini, bu durumun Dersim katliamının vuku bulmasına zemin hazırladığını belirtmiştir. Daha açık bir ifadeyle Kürtlük ve Alevilik ulus devletin Sunni Hanefi İslamı ve Türklük üzerinden kurguladığı ulusal kimliğin dairesi içerisinde yer almadığından kaynaklı daha çok Türk ulusalcılığının siyasal ve toplumsal mühendislikçi, asimilasyoncu ve militarist zihniyet tarzıyla ilişkilendirmiştir. Tersine bir biçimde politik tutumlarını CHP yönünde kullanan katılımcılarımız ise Dersim katliamının nedenlerini halkın geleneksel yaşam biçiminin çağın gerekliliklerine aykırı olan yönünün devleti rahatsız etmesi, yereldeki aşiretlerin halk üzerinde otorite kurması, vergi vermemesi, asker göndermemesi gibi modernleşme, asayis ve geri kalmışlıkla ilişkilendirebileceğimiz gerekçeler sunmuşlardır.

Benzer bir politik ayrışma katliamın failleri, gerçekleşme zamanı ve yoğunluğu üzerine olmuştur. Politik tutumunu Kürt siyasi hareketi ve sol sosyalist hareketler yönünde kullanan katılımcılar katliamın faillerinin dönemin iktidarı olan CHP'nin ve devlet elitlerinin olduğunu belirterek, ölen insan sayısının resmi rakamların oldukça üstünde olduğunu belirtmiş, tarihinin ise bilinenin aksine 1925'ten başlayan 37-38'de yoğunlaşan bir zaman dilimine yayıldığını belirtmiştir. Katılımcıların katliamın gerçekleştiği tarihle ilgili farklı açıklamalarının olmasını ve katılımcıların tarihi belirtmekteki hassasiyetlerini iki biçimde gerekçelendirebiliriz. Birincisi katliamın (olayın) 1938'den ziyade 1925'ten başlayan ve 1940'lara kadar süre gelen daha geniş bir zaman aralığında gerçekleştiği düşüncesi pratiğin son çare refleksi olarak algılanmasından ziyade daha sistematik bilinçli, kademeli olarak hazırlanmış olduğu yönünde bir algıyı doğurur ki bu algılama biçimi ani, isyan bastırma, asayiş sağlama amacıyla yapıldığı fikrinin bertaraf edilmesini olanaklı kılar. Politik tutumunu Kürt siyasi hareketi ve diğer sol sosyalist fraksiyonlar yönünde kullananlar bu tarzda açıklamalarda bulunmuşlardır. İkincisi katliamın (olayın) 1938'den önce başlıyor olması, faillerinin yeniden düşünülmesine sebebiyet verir ki katılımcılar arasında katliamın 1938'in öncesine de dayandığını düşünenler Atatürk'ü katliamın sorumluları arasında görmüştür. Politik tutumunu CHP yönünde kullanan katılımcılarımız ise katliamın faileri arasında bu günkü CHP'nin ve Atatürk'ün gösterilemeyeceğini belirterek, tarihlerin çarpıtıldığını, katliamın oldukça yoğun gösterildiğini, tarihin çarpıtıldığını, temel amacın CHP'nin imajını zedelemek olduğunu belirtmiştir. Farklı politik tutumlara sahip olan bireylerin Dersim Katliamını kurugulayış tarzlarında gözlemlediğimiz idolojik temelli farklılaşmalara Maraş katliamı, Madımak olayı ve Köy sürgünlerin kurgulama ve hatırlama pratiklerinde, neden ve failer hususlarında karşılaştık. Katılımcılarımız, Maraş katliamı ve Madımak katliamının nedenlerini Cumhuriyet öncesinden günümüze değin tesis edilen ve son yarım yüzyılda yükselişe geçen Alevi ve Kürt düşmanlığının doğurduğu bir sonuç olarak gerekçelendirmiştir. Katliamların faileri konusunda ise katılımcılarımız arasında bir biriyle bağlantılı iki görüşün hâkim olduğunu söyleyebiliriz. Birincisi bu her iki katliamın devlet tarafından değil de Kahramanmaraş ve Sivas'ta yaşayan yerleşik halk tarafından gerçekleşmesinden kaynaklı, problemin Sünni fundamentalist İslamcı kitlelerin olduğu yönündeki görüştür. İkincisi, katliamların gerçekleştiği anlarda gerek polis ve asker gibi kolluk güçlerinin gerekse şehirlerdeki idari yöneticilerin görevlerini gerektirdiği ölçüde yerine

getirmemesinden kaynaklı, göz göre katliamlara göz yummasından, erken müdahale etmemesinden, katliamların sonrasında faillerin bir türlü bulunmamasından ve bir bakıma gizlenmesinden kaynaklı olduğu yönünde açıklamalarla örülü, devleti failliğin merkezine alan görüştür. Her iki görüş bağlantılı olmakla birlikte katılımcılar arasında yaygın bir şekilde sunulmuştur. Yalnız politik tutumunu Kürt siyasal hareketi ve sol sosyalist hareketler yönünde kullanan katılımcılarımız, ikinci gerekçeyi birinci gerekçenin önünde tutarak devleti, dönemin iktidarda veyahut muhalefette olan partilerini, olguların sorumluları olarak görmüş, Alevi karşıtlığı ile devletin Alevi algısını ilişkilendirilmiştir. Politik tutumunu CHP yönünde kullanan katılımcılar ise daha çok birinci gerekçeyi işaret eden açıklamalarda bulunmuşlardır.

Görece yakın dönemlerde gerçekleşmiş olan köy sürgünlerinde ise benzer bir biçimde iki yönlü bir kutuplaşmayı gözlemliyoruz. Köy sürgünlerinin nedenleri hususunda katılımcıların açıklamalarına baktığımız zaman katılımcıların büyük bir çoğunluğu sürgünlerin temel nedenini son otuz yıldır süregelen düşük yoğunluklu savaşla ilişkilendirmişlerdir. Katılımcıların ayrıştığı nokta sürgünleri sistematik olarak gerçekleştiren devletin tepki yoğunluğu ve sürgünleri gerçekleştirme nedenleridir. Politik tutumunu Kürt siyasal hareketi yönünde kullanan katılımcılarımız köy sürgünlerini Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki benzer tarihsel olgularla ilişkilendirerek kendi dilini, kültürünü ve inanç biçimini yaşamak iseteyen bilinçlenen halka karşı devletin ayrıştırıcı, yıkıcı bir pratiği olarak belirtmişlerdir. Politik tutumunu CHP yönünde kullanan katılımcılar ise köy sürgünlerinin nedenini var olan çatışma ortamında halkın güvenliğini sağlamak adına devlet tarafından yapılmış bir hamle olarak açıklamışlardır

Negatif hafıza örneklerinin hatırlanış ve kurgulama biçimleri arasında bir yanda Kürt siyasal hareketi ve sol sosyalist hareketlerin konumlandığı beri yandan CHP'nin konumlandığı iki kutuplu bir ayrışmanın var olması, iki farklı ideolojinin hafıza temelinde mücadele içinde olduğunu gösterir konumdadır. Hafızanın özne üretimi açısından merkezi bir konumda yer aldığını varsayarsak hafızanın siyasal mücadele açısından önemli bir konumda olduğunu söyleyebiliriz. Katılımcılarımızın ortak tarihsel olgular üzerine çok farklı hatırlayışlar geliştirmeleri, içinde yer aldıkları siyasal hareketin tarihsel yaklaşımlarıyla ilgili özgün veriler sunmakta, ayrışmanın keskinliğini ve kırılğanlığını işaret etmektedir. Ayrıca katılımcılarımızın açıklamalarından öte

kentte hatırlayış üzerine yoğun bir mücadelenin olduğunu da söyleyebiliriz. Bir süredir kent belediyesini sol sosyalist hareketlerin desteğiyle kazanan Kürt siyasal hareketi, geçmişin olumsuzluklarla örülü olgularını hatırlatmak adına cadde, sokak park isimlerini değiştirmiş, eylemler, basın açıklamaları, bildiriler ve kongerelerde hatırlayış üzerine söylemler geliştirmiş, gözlemlerimiz üzerine bu pratiklere ilk tepki CHP’li seçmen ve yöneticilerden gelmiştir.

İki kutuplu mücadele siyasal iklim temelinde ortaya koyduğumuz verilerde de yoğun bir şekilde gözlemlenmektedir. Siyasal iklimin bireylerin politik tutumlarını, kimliklerini ve karşılıklarına konumlandıkları kimlikleri inşa ve yeniden inşa etme biçimleri üzerine etkisini ortaya koymak adına katılımcılara siyasal aktörlerin Tunceli’de yaşayan halkları alakadar eden konularda yaptığı açıklamalar, toplumsal olay, olgu, günceltavır, tutum ve yaklaşımları nasıl yorumluyorsunuz sorusunu sorduğumuzda gerek Abdullah Öcalan’ın nevrüz konuşması ve sonrasında Alevilik üzerine yaptığı açıklama, gerek Recep Tayyip Erdoğan’ın başbakanlık yaptığı dönemde iktidar pratikleri, açıklamalar ve tepkilerde gerekse Kemal Kılıçdaroğlu’nun açıklamalarında yoğun bir ideolojik çatışma ve ayrışma gözlemlenmiştir.

İlkin Abdullah Öcalan’ın nevrüz konuşması ve hemen ardında Alevilik üzerine yaptığı kısa değerlendirmesi hususunda katılımcılarımız arasında iki görüşün hâkim olduğunu söyleyebiliriz. Birincisi konuşmanın Türk ve Kürt milliyetçiliğini Sünni İslam’ın çatısı altında toplamaya yönelik yeni bir Türk - Kürt İslam sentezini uygulamaya dönük, Aleviliği bu yeni siyasal projede sınırın dışına iten, ötekileştiren bir politik açıklama olduğu yönündeki görüştür ki, bu tarzda açıklamalarda bulunan katılımcılarımızın büyük bir çoğunluğu Abdullah Öcalan’ın Alevilik üzerine yaptığı kısa değerlendirmeyi hem bu durumun bir göstergesi hem de Öcalan’ın hatasını telafi etme çabası olarak belirtmiş, açıklamayı samimi ve tatmin edici bulmamış, konuşma ve sonrasındaki açıklamanın endişe ve korku verici olduğu yönünde açıklamalarda bulunulmuştur. İkincisi; konuşmanın var olan konjonktüre ve barış süreçlerine bağlı olarak yapılmış, muhatapları tatmin etmeye ve barış dilini üretmeye dönük bir politik manevra olduğu yönündeki görüştür. Bu görüşü savunan katılımcılarımız Öcalan’ın Alevilik üzerine yaptığı kısa değerlendirmeyi ise nevrüz konuşmasının muhtevasını manipüle eden, Alevilerin İslam temelli hassasiyetini kullanarak aslında süreci baltalamaya çalışan siyasal aktörlere karşı yapılmış, netleştirici ve yumuşatıcı bir açıklama olarak değerlendirmiştir.

Politik tercihini CHP ve sol sosyalist fraksiyonlar yönünde kullanan katılımcılarımız arasında birinci görüş daha çok gözlemleniyor iken politik tutumunu Kürt siyasi hareketi yönünde kullanan katılımcılarımız arasında ikinci görüşün hâkim olduğunu söyleye biliriz.

Görüşmeler arasında istisnai olarak hangi politik tutuma sahip olursa olsun katılımcılarımızın tamamı Erdoğan ve iktidarın gerek etnik gerekse dinsel kimlik konusundaki yaklaşımını, söylemleri ve pratikleri önemli ölçüde problemlili bulmuşlardır. Katılımcılarımız öncelikle hükümetin ve Erdoğan'ın Aleviliği tanımlama biçiminden rahatsız olduklarını belirtmiş hükümetin Alevi tanımının Aleviliği Sünni İslam'ın uzantısı olarak görmesini tekleştirici ve gerçeklikten uzak bir yaklaşım olduğu yönünde açıklamalarda bulunarak bu durumun Aleviliğin özgün pratiklerine ve Türkiye'nin farklı bölgelerinde yaşanan Aleviliklere zarar vereceğini belirtmişlerdir. Bu tarzda açıklamalarda bulunan katılımcılarımız Alevi açılımı çalıştaylarında gündeme gelen cami, cem evi ve Alevi dedelerinin eğitilmesi ve maaş bağlanması ve Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde İslam içi bir mezhep olarak kurumsallaştırılması tartışmalarını örnek vererek hükümetin Alevi açılımını ve inanç algısını problemlili bulmuşlardır. Aynı zamanda katılımcılarımız hükümetin çözüm süreçlerindeki tavrı ve pratikleri sorunlu bulmuş, hükümetin süreç konusunda samimi olmadığı yönünde açıklamalarda bulunmuşlardır. Bir açıdan düşünüldüğünde iktidar partisi ve Recep Tayyip Erdoğan'a karşı ortak bir politik tepkinin olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte katılımcılarımız 2011 genel seçimlerinde, gezi eylemlerinde, Alevi açılımı ve Dersim tartışmaları üzerine yapılan açıklamaları örnek göstererek, bu tarz açıklamaların yıkıcı sonuçlar doğuracağını belirtmişlerdir. Açıklamalar ve gözlemlerimiz üzerine Türkiye'nin genelinde karşılaşamayacağımız kadar Recep Tayyip Erdoğan'a karşı öfkenin hatta nefretin olduğunu söylemek abartı olmayacaktır.

Siyasal iklimin şekillenmesinde bir güç olarak CHP'yi ele aldığımızda katılımcıların büyük bir çoğunluğunun olumsuz eleştiriler yaptığını gözlemledik. Politik tutumunu Kürt siyasi hareketi ve sol sosyalist hareketler yönünde kullanan katılımcılarımız CHP'nin Tunceli halklarını alakadar eden konulardaki açıklamalarını, kimlik problemlerine dair tutum ve yaklaşımlarını problemlili bulduklarını belirtmişlerdir. Katılımcılarımızın ilkin Tunceli'nin kolektif hafızasını şekillendiren negatif hafızaya karşı yaklaşımı hatırlayış ve kurgulama biçimini yanlış bulmuş, CHP'nin geçmişiyle hesaplaşması ve yaşananlara karşı

öz eleştirisel bir tutum sergilemesi gerektiğini belirtmiştir. Daha sonra katılımcılarımız CHP'nin Aleviliğe ve Kürtlüğe olan bakış açısını sorunlu bulmuş, kimlik ve kültürel sorunlarla ilintili kapsamlı çözüm önerilerinin, çalışmalarının olmamasını gerekçe göstererek, CHP'yi bölge ve kent sorunlarına karşın duyarsızlıkla suçlamıştır. Üçüncüsü; katılımcılarımız iktidarın Alevilik üzerine halk nazarında olumsuz karşılanan açıklamalarına ve pratiklerine karşın ölçülü, yerinde ve tatmin edici tepkiler geliştirmemesinden ötürü CHP'yi pasiflikle suçlamıştır. Dördüncüsü; katılımcılarımız Tunceli kökenli olan CHP genel başkanı Kemal Kılıçdaroğlu ve Tunceli milletvekili Hüseyin Aygün'ün Alevilik ve Kürtlük üzerine yaptığı açıklamalarını, sorunlar üzerine yaklaşımlarını problemlili bulmuş, parti içi ve dışı polemikleri gerekçe olarak göstererek Kılıçdaroğlu ve Aygün'ü çelişkili ve samimi yetersiz bulmuştur. Beşincisi ve en önemlisi katılımcılarımız CHP'nin ideolojik taşıyıcılığını yaptığını düşündükleri Kemalist ideolojiyi, bu güne kadarki pratiklerini ve kimlik, inanç kültür temelindeki yaklaşımlarını anakronik, ulusalcı ve militarist olarak görerak CHP'nin ideolojisini güncel sorunların çözümü adına yetersiz bir zihniyet biçimi olarak kabul edilemez bulmuşlardır.

Kürt siyasal hareketinin ve sol sosyalist hareketlerin CHP pratiklerine yaklaşım tarzının bezerini politik tutumunu CHP yönünde kullanan katılımcılarda da gözlemledik. Politik tutumunu CHP yönünde kullanan katılımcılarımız Kürt siyasal hareketinin kimlik sorunu üzerine yaklaşımlarını, pratiklerini oldukça problemlili bulmuş, eleştirmiştir. Katılımcılarımızın açıklamalarını üç temel noktada sıralayabiliriz. ilkin; Kürt siyasal hareketinin kimlik problemlerine yaklaşımını sorunun çözüm amacı gütmemesinden öte hareketin kendi meşruiyet ve güç alanını genişletmek amacıyla kimliği siyasal bir argüman olarak kullandığı yönündeki gerekçedir. İkincisi; hareketin demokratikleşme konusunda samimi olmadığı yönündeki gerekçedir. Bu gerekçeyi kullanan katılımcılarımız ilkin PKK'nın hareketin sivil siyaset pratikleri üzerinde baskısının var olduğunu belirterek bu durumun hareketin iç demokratikleşmesine ve demokratik karar alma hususunda engel olduğu yönünde açıklamada bulunmuştur. Daha sonra Tunceli'de gerek seçim çalışmalarında gerekse kentte zaman zaman gerçekleştirilen festival, sempozyum, panel gibi etkinliklerde hareketin demokratik davranılmadığını belirtmişlerdir. Üçüncüsü hareketin ön gördüğü biçimde farklılıkların ezilen ve dışlanan kimliklerin özgürce kendilerini ifade edebilecekleri bir karaktere sahip olmadığı yönündeki gerekçedir. Bu gerekçeyi

kullanan katılımcılarımız ilkin Abdullah Öcalan'ın nevrüz konuşmasında vurguladığı düşünöldüğü Sünni İslam birliğı söyleminin bunun bir göstergesi olduğunu belirtmiştir. Daha çözüm süreçlerinin devlet ve Kürt siyasal hareketi arasında bir anlaşmanın sonucunda başlatıldığını belirterek bu anlaşmanın Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da ulusal Kürt devletinin kurulmasını öngördüğünü belirtmiştir. Coğrafyada tesis edilecek bir ulus devletin Kürt olmayanları, Alevileri, Türkleri ve birçok halkı dışlayacağını belirterek bu durumun özgürlük, farklılık, azınlık gibi konularda çelişki oluşturduğunu belirtmiştir.

Bireylerin politik tutumlarının, kimliklerin ve karşı kimliklerin şekillenmesinde merkezi bir öneme sahip olduğunu düşündüğümüz siyasal iklim değişkeni ile negatif hafıza tartışmasında gözlemlediğimiz ideolojik kutuplaşmanın birçok açıdan benzerlik taşıdığını görmekteyiz.. Recep Tayyip Erdoğan ve hükümetin Dersim haklarını ilgilendiren ve Dersim özelinde yaptığı açıklamalar, tavır, tutum ve pratikler hususu dışında politik tutmunu Kürt siyasal hareketi ve Sol sosyalist hareketler yönünde kullanan katılımcılarımızla politik tutumlarını CHP yönünde kullanan katılımcılarımız, hiçbir biçimde siyasal alan ve iklim üzerine benzer eleştirilerde bulunmamış, yakın politik tepkiler geliştirmemiş, tersi bir biçimde toplumsal alanın iki farklı kutbunu oluşturmuşlardır.

Bir açıdan Tunceli'deki siyasal kutuplaşmaya en çok farklı politik tutumlara sahip olan bireylerin karşılarına konumlandıkları mücadele içinde oldukları siyasal hareketleri anlamlandırma ve yorumlama biçimlerinde karşılaşmıştır. .kürt siyasal hareketi ve diğer sol sosyalist hareketlerin içinde yer alan katılımcılar, CHP'nin kimlik ve kültürel sorunlara karşı yaklaşımlarını, politikalarını önemli ölçüde sorunlu bulmuş, Tunceli'nin hafızasını kurgulayış tarzını, siyasal eyleycilerin pratiklerini katı bir biçimde eleştirmiştir. Tersi bir biçimde CHP'li katılımcılar Kürt siyasal hareketinin kimlik ve kültür temelli mücadelesini sorunlu bulmuş, iktidarla olan ilişkisini eleştirmiştir. Katılımcıların karşılarına konumlandıkları siyasal hareketleri sert bir biçimde eleştirmeleri ideolojik kutuplaşmanın karakterini üzerine belirgin bir şablon oluşturmakta, çatışmanın yoğunluğu, keskin sınırları ideolojik rekabetin muhtevası üzerine önemli sonuçlar sunmaktadır.

Sınırların keskin oluşu, konumlandırışların kutupsallığı yalnız soyut anlam barındırmamakta, farklı politik tutumlara sahip olan bireyler yaşadıkları

çoğrafyayı farklı anlamlandırmaktadır. Politik tutumlarını kürt siyasal hareketi ve sol sosyalist hareketler yönünde kullanan katılımcılarımızın tamamı Tunceli'yi –özgünlüklerini belirterek-Kürdistani mülki sınırın parçası olarak adlandırmaktadır. Politik tutumlarını CHP yönünde kullanan katılımcılarımız ise Tunceli'yi Türkiye Cumhuriyeti'nin herhangi bir kentinden farklı bir mekânsal bağlamda düşünmemektedir. Bu biçimiyle politik tutumun bireylerin mekânsal algılayışlarını şekillendirme tarzlarına kadar sirayet ettiğini söyleyebiliriz.

KAYNAKLAR

- Agülceloğlu, Hüseyin. (2010). Alevilik Örneğinde İnanç- Etnik Kimlik İlişkisi Üzerine Yapılan Araştırmalara Kısa Bir Bakış. Ş. Aslan (Dü.) içinde, Herkesin Bildiği Sır; Dersim (s. 129-136). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akçam, T. (1995). Türk Ulusal Kimliği ve Ermeni Sorunu. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akçam.T. (2008).Türk Ulusal Kimliği Üzerine Bazı Tezler.Tanıl Bora (Dü.) Modern Türkiyede Siyasi Düşünce ;Milliyetçilik. İstanbul.İletişim Yayınları.
- Akçura, Y. (1998). Üç Tarz-ı Siyaset. Ankara.
- Alkan, Ö. M. (2009). Resmi İdeolojinin Doğuşu. M. G. Tanıl Bora (Dü.) içinde, Cumhuriyete Devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyetin Birikimi. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akpınar Alişan, B. S. (2010). İkinci Abdülhamit Dönemi Raporlarında "Dersim Sorunu" ve Zihinsel Devamlılık. Ş. Aslan (Dü.) içinde, Herkesin Bildiği Sır; Dersim (s. 313-320). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Alış, A. (2014). Kürt Etnobölgesel Hareketinin Doğuşu, Kitleleşme Süreci ve Türkiye İşçi Partisi. Nesrin Uçarlar. Büşra Ersanlı. Günay G. Özdoğan (Der.) içinde, Türkiye Siyasetinde Kürtler: Direniş, Hak Arayışı, Katılım. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Anderson, Benedic. (1995). Hayali Cemaatler- Milliyetçiliğin Kökleri ve Yayılması. İstanbul: Metis Yayınları.
- Assmann, Jann. (2001). Kültürel Bellek Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Belge, Murat. (2009). Türkiye'de Siyasal Düşüncenin Ana Çizgileri. T. Bora (Dü.) içinde, Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce:Dönemler ve Zihniyetler. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Berkes, Niyazi. (2002). Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Bilgin, Nuri. (2007). Kimlik İnşası. İzmir: Aşina Yayınları
- Bora, Taml. (2013). 1930'lardan 1950'lere Resmî Milliyetçiliğin Dersim'e Bakışı Asimilasyonizmin Kırılmalılığı. A. S. Hepkan Zeliha (Dü.) içinde, Desim'i Parantezden Çıkartmak; Dersim Sempozyumunun Ardından (s. 78-83). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bozarslan, H. (2009). Kürt Milliyetçiliği ve Kürt Hareketi (1898-2000). T. Bora içinde, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bingöl, B. (2007). Türkiye'de Cumhuriyet Rejiminin Kurulmasında Eğitimin Rolü. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi.
- Burkay, Kemal. (2010). Dersim-Tarih, Doğa, İnsan. Ş. Aslan (Dü.) içinde, Herkesin Bildiği Sır; Dersim (s. 18-20). İstanbul: İletişim Yayınları.
- M.v. Bruinessen, (2005) "Ehmede Xani'nin Mem u Zin'i ve Kürt Milli Uyanışının Ortaya Çıkmasındaki Rolü", A. Vali, Kürt Milliyetçiliğinin Kökenleri'nin içinde, İstanbul : Avesta Yayınları
- Castells, Manuel. (2008). Kimliğin Gücü, Enformasyon Çağı, Toplum ve Kültür. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- CONNOLLY, William E. (1995), Kimlik ve Farklılık: Siyasetin Açmazlarına Dair Demokratik Çözüm Önerileri, İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Çoşkun Vahap, D. M. (2010). Dil Yarası: Türkiye'de Eğitimde Anadilin Kullanılmaması Sorunu ve Kürt Öğrencilerin Deneyimi. Diyarbakır: Disa Yayınları.
- Çağaptay, Soner. (2009). Otuzlarda Türk Milliyetçiliğinde İrk, Dil ve Etnisite. T. Bora (Dü.) içinde, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce; Milliyetçilik (s. 240-245). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Dündar, F. (2008). Modern Türkiye'nin Şifresi: İttihat ve Terakkinin Etnisite Mühendisliği . İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ekin, Mehmet. (2010). Kentin Bugünkü Ekonomik, Siyasal ve Demografik Görünümü. Ş. Aslan (Dü.) içinde, Herkesin Bildiği Sır; Dersim (s. 55). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Georgeon, F. (1999). Türk Milliyetçiliğinin Kökleri Yusuf Akçura (1876-1935). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gezik, Erdal. (2014). Dinsel, Etnik ve Politik Sorunlar Bağlamında Alevi Kürtler.İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gellner, Ernest. (1992). Uluslar ve Ulusalılık. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Gürses, Hakan. (2011). Kültür Sosyolojisi Mahalle:Kültür Kavramı Üzerine. Ankara: Hece Yayınları. s(151)
- Gökada, F. M. (2007). Osmanlı Devleti'inde Türk Milliyetçiliğinin Oluşumu. M. G. Tanıl Bora (Dü.) içinde, Cumhuriyete Devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyetin Birikimi. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gökalp, Z. (1992). Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak. İstanbul: Töker Yayınları.
- Gökalp, Z. (1978). Türklüğün Esasları. İstanbul : İnkılap Yayınları.
- Hobsbawm, Eric. (2006). 1980'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik . Ankara: Ayrıntı Yayınları.
- Hobsbawm, Eric. (1999). Tarih Üzerine. Ankara: Bilim ve Sanay Yayınevi.
- Karaduman, Sibel. (2010). Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü. Journal Of Yaşar Universty, 5 (17).
- Kara, İsmail. (2009). Diyanet İşleri Başkanlığı. T. Bora (Dü.) içinde, Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce; İslamcılık (s. 183-192). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Kaya, Kamber. (2013). Tunceli'nin Bugünkü Ekonomik Manzarasına Dair Bir Fotoğraf. A. S. Hepkan Zeliha (Dü.) içinde, Dersim'i Parantezden Çıkarmak, Dersim Sempozyumunun Ardından (s. 189). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Köse, Ruhi. (2014). Basil Bernstein: Pedagojik Pratik Biçimlerinin Toplumsal Sınıfsal Kökenleri Üzerine. Eğitim Bilim Toplum Dergisi .
- Marx, Karl. (2010). Louis Bonaparte'ın On Sekiz Brumaire'i. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Naşinyan, Sevan. (2011). Hayali Coğrafyalar; Cumhuriyet Dönemine Türkiye'de Değişen Yer Adları. İstanbul: Tesev Yayınları.
- Neyzi, L. (2013). Ben Kimim? Türkiye'de Sözlü Tarih, Kimlik ve Öznellik. İstanbul: İletişim Yayınları.
- ORAN, B. (ed.) (2002), Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar. İstanbul. İletişim Yayınları.
- Ocak, A. Y. (2013). Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oran, B. (2009). Türk Milliyetçiliğinin Diyalektiği. T. Bora içinde, Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2004). İmparatorluğun En Uzun Yüz Yılı. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2006). Osmanlıyı Yeniden Keşfetmek. İstanbul : Timaş Yayınları.
- Smith, D. (2004). Milli Kimlik. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özkırmı, Umut. (2007). Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Parekh, Bhikhu. (2008). Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek . İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Parla, T. (1989). Türkiye'nin Siyasal Rejimi (1980-1989). İstanbul: Deniz Yayınları.
- Sarı, Engin. (2010). Kültür, Kimlik, Politika (Mardinde Kültürel Arasılık). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sağlam, Mehmet. Ali. (2010). 16. Yüzyılda Çemişgezek (Dersim) Sancağının Sosyal ve Siyasal Yapısı. Ş. Aslan (Dü.) içinde, Herkesin Bildiği Sır; Dersim (s. 270-290). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sancar, Mehmet. (2014). Geçmişle Hesaplaşma, Unutma Kültüründen Hatırlatma Kültürüne. 55-57, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şahin, Yakup. (2013). Çatışma Kuramları ve Kimlik Temelli Çatışmalar; Teorik Giriş. Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, 45-46.
- Smith, D.Anthony. (2004). Milli Kimlik. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Schüler, H. (2002). Türkiye'de Siyasal Demokrasi: Particilik, Hemşehrilik, Alevilik. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tankut, Hasan. Reşit. (2010). Zazalar Üzerine Sosyolojik Tetkikler. İstanbul: Kalan Yayınları.
- Tuba, A. P. (2010). Necmeddin Sahir Sıla'nın Raporları (1939-1953). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Üstel, Füsun. (2004). Makbul Vatandaşın Peşinde. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Watts, N. F. (2014). Sandıkta Meydan Okumak: Türkiye'de Kürtlerin Siyasal Yolculuğu. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yayla, Atilla. (2004). Siyaset Teorisine Giriş, 4. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Yeğen, M. (2006). Devlet Söyleminde Kürt Sorunu. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yeğen, M. (2012). Müstakbel-Kürtten Sözde- Vatandaşa. İstanbul: İletişim Yayınları.

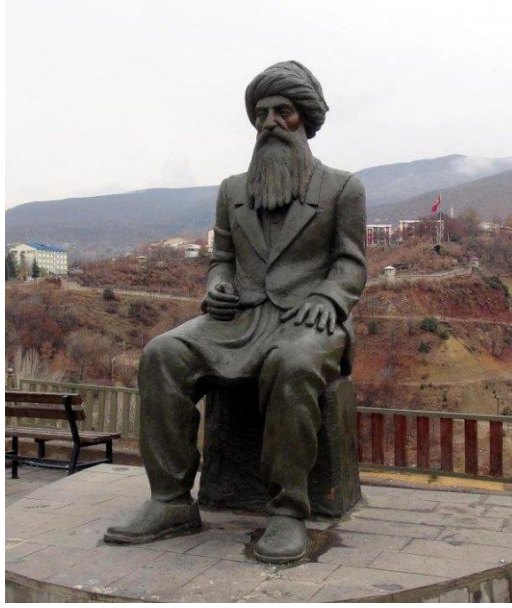
- Yeğen, M. (2009). Türk Milliyetçiliği ve Kürt Sorunu. T. Bora içinde, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yıldız, Ahmet.(2013). Ne Mutlu Türküm Diyebilene, Türk Ulusalçılığının Etno-Seküler Sınırları 1919-1938.istanbul; İletişim Yayınları
- Yüksel, Murat. (2010). Ulus Devletin Dersim'e Teması. Ş. Aslan (Dü.) içinde, Herkesin Bildiği Sır; Dersim (s. 357). İstanbul: İletişim Yayınları.

EKLER

EK 1. Katılımcıların Özellikleri

Katılımcı No:	Yaş	Cinsiyet	Öğrenim Seviyesi	İş Meslek-Meşkuliyet	Politik Tutum
1.	40	Erkek	Üniversite	Siyasetçi-Yazar	Kürt Siyasal Hareketi
2.	48	Erkek	Lise	Siyasetçi Emlakçı	Sol Sosyalist Hareketler
3.	22	Kadın	Üniversite	Öğrenci	Kürt Siyasal Hareketi
4.	21	Erkek	Lise	Esnaf	Kürt Siyasal Hareketi
5.	35	Erkek	Üniversite	Gazeteci	Kürt Siyasal Hareketi
6.	35	Kadın	Lise	Ev İşçisi	Cumhuriyet Halk Partisi
7.	41	Kadın	Üniversite	Öğretmen	Cumhuriyet Halk Partisi
8.	33	Erkek	Doktora	Alevi Piri-Akademisyen	Sol Sosyalist Hareketler
9.	51	Kadın	İlköğretim	Ev İşçisi	Kürt Siyasal Hareketi
10.	60	Erkek	Ortaokul	Alevi Dedesi	Cumhuriyet Halk Partisi
11.	32	Kadın	Lise	Müziyen	Sol Sosyalist Hareketler
12.	64	Erkek	Üniversite	Siyasetçi	Cumhuriyet Halk Partisi
13.	31	Erkek	Yüksek Lisans	Siyasetçi-Avukat	Sol Sosyalist Hareketler
14.	35	Kadın	Lise	Sekreter-Siyasal Parti Çalışanı	Cumhuriyet Halk Partisi
15.	26	Kadın	Üniveriste	Siyasetçi	Sol Sosyalist Hareketler
16.	33	Erkek	Üniversite	Müziyen	Sol Sosyalist Hareketler
17.	53	Erkek	İlkokul	Gazeteci	Sol Sosyalist Hareketler
18.	32	Kadın	Doktora	Akademisyen	Kürt Siyasal Hareketi
19.	72	Kadın	Yüksek Lisans	Tıp Doktoru	Kürt Siyasal Hareketi
20.	25	Kadın	Üniversite	Psikolog	Sol Sosyalist Hareketler
21.	55	Kadın	Lise	Esnaf	Cumhuriyet Hak Partisi
22.	21	Kadın	Lise	Üniversite Öğrencisi	Kürt Siyasal Hareketi
23.	43	Kadın	Lise	Avukat	Cumhuriyet Halk Partisi
24.	28	Erkek	Üniversite	Çiftçi	Kürt Siyasal Hareketi

EK 2. Fotoğraflar

Dersim katliamında idam edilen Seyit Rıza Parkında Seyit Rıza Heykeli
Fotoğraf: Mehmet Edip Yıldız

Hatırlatmanın mekânsallarına örnek; Dersim 38 Duvarı, Tunceli kent merkezi
Fotoğraf: Mehmet Edip Yıldız

Dersim 38 duvarı

Kaynak: <http://www.tunceliemek.com.tr/>

Tunceli kenti kuzeyden görünüm

Fotoğraf: Hasan Aydın

Barajların yapılmasından sonra durulan Munzur suyu
Fotoğraf: Mehmet Edip Yıldız

Munzur suyundan başka bir görünü Fotoğraf: Hasan Aydın

Kentin merkezinde dolaşan bir Alevi Dedesi
Fotoğraf: Hasan Aydın

*Munzur suyu ve Tunceli kent merkezine giriş*Kaynak: Tunceli Belediyesi

Munzur Doğa ve Kültür Festivali-I
Fotoğraf: Hasan Aydın

Munzur Doğa ve Kültür Festivali-II
Kaynak: <http://www.yenihayatnews.com/>

Munzur Doğa ve Kültür Festivali-III: Bölgede yapılacak olan HES'lere karşı eylem Kaynak:

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Mehmet Edip YILDIZ
Doğum Yeri ve Tarihi : AĞRI/PATNOS 15.07.1986

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi : Yüzüncüyıl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi
Sosyoloji Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi :
Bildiği Yabancı Diller : İNGİLİZCE, ARAPÇA, KÜRTÇE

BİLİMSEL FAALİYETLERİ

Makaleler
-SCI :
-Diğer :
Bildiriler
-Uluslararası :
-Ulusal :
Katıldığı Projeler : Bilimsel Araştırma Projeleri 2014

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl :

İLETİŞİM

E-posta Adresi : mehmetedipyildiz@hotmail.com
Telefon : 0 543 596 74 14
Tarih : 20.04.2015